

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**ANNE BABANIN DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI İLE ÇOCUĞUN
ALGILADIĞI SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU
SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Cansu ÖZTÜRK

Ankara - 2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

**ANNE BABANIN DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI İLE ÇOCUĞUN
ALGILADIĞI SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU
SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ**

Yüksek Lisans Tezi

Cansu ÖZTÜRK

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Gülsen ERDEN

Ankara - 2017

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
PSİKOLOJİ (KLİNİK PSİKOLOJİ)
ANABİLİM DALI

ANNE BABANIN DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI İLE ÇOCUĞUN
ALGILADIĞI SOSYAL DESTEK ARASINDAKİ İLİŞKİDE DUYGU
SOSYALLEŞTİRMEİNİN ARACI ROLÜ

Yüksek Lisans Tezi

Cansu ÖZTÜRK

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gülsen ERDEN

Tez Jürisi Üyeleri

<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmzası</u>
Yrd.Doç. Dr. Ilgın G. Danışman
Prof. Dr. Gülsen Erden
Yrd. Doç. Dr. Dilek Sarıtaş Atalar

Tez Sınavı Tarihi: 23.12.2017

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim (15/12/2017).

Tezi Hazırlayan
Öğrencinin Adı ve Soyadı
Cansu ÖZTÜRK
İmzası

TEŞEKKÜR

Öncelikle lisans ve yüksek lisans hayatımda bilgi ve tecrübeleriyle bize rehberlik eden, geçtiği zorlu dönemde dahi bizimle ilgilenen sevgili ve saygıdeğer hocam Prof. Dr. Gülsen ERDEN'e teşekkür ederim.

Yine lisans ve yüksek lisansta bizi mesleğe en iyi şekilde hazırlayan Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü'nün saygıdeğer hocaları Doç. Dr. Banu YILMAZ'a, Prof. Dr. Ayşegül Durak BATIGÜN'e, Prof. Dr. Şennur TUTAREL KIŞLAK'a, Prof. Dr. Nilhan SEZGİN'e, Prof. Dr. Zehra DÖKMEN'e ve Prof. Dr. Nurhan ER'e teşekkürlerimi sunarım.

Tezimin her aşamasında yılmadan, sıkılmadan sorularımı cevaplayan ve bana saatlerini, günlerini ayıran Esra GÜVEN'e en içten dileklerle sonsuz teşekkürler, sen olmasan ne yapardım bilmiyorum. Tabi biz çalışırken sabırla bizi bekleyen ve sıkıştığımız noktada yardımcı olan Gözde GÖKÇE'ye de çok teşekkürler.

Tezimin başından sonuna kadar yine yanımda olan ve bana destek olan yüksek lisans arkadaşlarım Ekin ÖZTEKİN, Meryem DEDELER, Gamze DÖNMEZ, Tuğçe ÖPÖZ ve Meltem KARAKUŞ'a teşekkür ederim.

Veri toplama aşamasında okullara ulaşmamı sağlayan Durul'un sevgili annesi Gül TURAN'a çok teşekkür ederim. Yine veri toplama aşamasında emeği geçen tüm okul müdürü ve rehber öğretmenlere; araştırmaya katılmayı kabul eden ve büyük bir sabırla ölçekleri dolduran sevgili çocuklara ve onların ailelerine çok teşekkür ederim.

Lisans ve yüksek lisans hayatımda, hep yanımda olan ve bana hep destek olmaya hazır olan canım arkadaşlarım Damla TUFAN ve Süeda DEMİREL'e sevgi ve teşekkürlerimi iletiyorum.

Tezimin en başından en sonuna kadar bana destek olan, yardımını hiç esirgemeyen ve beni devam etmek için hep cesaretlendiren M. Yiğit ÖZTÜRKÇÜ'ye çok teşekkürler.

Son olarak beni büyüten, yetiştiren, imkanlar tanıyarak bugüne getiren; tezim süresince her türlü maddi manevi destek sunan annem Ümran ÖZTÜRK'e ve babam Zekai ÖZTÜRK'e ve canım kardeşlerim İzel ve Çağla'ya sonsuz teşekkür ederim.

Ülkem ve dünya çocuklarının hak ettikleri güzel yarınlara uyanması dileğiyle...

İÇİNDEKİLER

BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1 ALGILANAN SOSYAL DESTEK	4
1.1.1 Sosyal Destek Modelleri	5
1.1.2 Algılanan Sosyal Destek ve Çocuk Üzerindeki Etkileri	6
1.1.3 Algılanan Sosyal Desteğin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi ..	12
1.1.4 Algılanan Sosyal Desteğin Öncülleri	13
1.2 DUYGU SOSYALLEŞTİRME	15
1.2.1 Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	16
1.2.2 Duygu Sosyalleştirme Modelleri	17
1.2.3 Duygu Sosyalleştirmede Anne Baba ve Çocuk Özellikleri	20
1.2.4 Duygu Sosyalleştirmenin Çocuk Üzerindeki Etkileri	26
1.2.5. Duygu Sosyalleştirme ile İlgili Anne-Babalara Yönelik Programlar	30
1.3 DUYGUSAL İSTİSMAR VE DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI	33
1.3.1 Duygusal İstismarda Risk Etmenleri	38
1.3.2 Duygusal İstismarın Çocuk ve Yetişkin Üzerindeki Etkileri	42
1.3.3 Duygusal İstismar Farkındalığı	45
1.4 ARAŞTIRMANIN AMACI	47
BÖLÜM II	49
YÖNTEM	49
2.1 ÖRNEKLEM	49
2.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	52
2.2.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu	52
2.2.2 Kişisel Bilgi Formu	53
2.2.3 Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)	53
2.2.4 Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ)	55
2.2.5 Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)	56
2.3 İŞLEM	57
BÖLÜM III	58
BULGULAR	58
3.1 Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular	58
3.2 Anne veya Babaların Duygusal İstismar Farkındalığı Açısından Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Karşılaştırılması	74
3.3 Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular	76
3.3.1 Ç-SDDÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri ile ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler	76
3.3.2 Ç-SDDÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri ile DİFÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler	78

3.3.3	ÇODBCÖ Alt Ölçekleri ile DİFÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler	78
3.4	Anne veya Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular	82
3.4.1	Modele İlişkin Doğrudan Etkiler	88
3.4.2	Modele İlişkin Dolaylı Etkiler	88
BÖLÜM IV	91
TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER	91
4.1	Tartışma.....	91
4.1.1	Sosyo-demografik Özelliklere İlişkin Bulguların Tartışılması.....	91
4.1.2	Anne Babaların Duygusal İstismar Farkındalıkları Açısından Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması	96
4.1.3	Duygu Sosyalleştirme, Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Anne-Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması	98
4.1.4	Anne-Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması	104
4.2	Sonuç ve Öneriler	109
KAYNAKÇA	113
EKLER	139
ÖZET	143
ABSTRACT	144

EKLER

EK 1. BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMLARI	139
EK 2. KİŞİSEL BİLGİ FORMU	141
EK 3. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI ARAŞTIRMA İZİNİ	142

TABLolar VE ŐEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Meta-Duygu Felsefesi Modeli	22
Tablo 2. 1. Çocukların Cinsiyet ve Yaş Değişkenlerine Göre Dağılımı ile Anne-Babaların Çalışma, Eğitim ve Gelir Durumuna Göre Dağılımları.....	51
Tablo 3.1. Anne veya Baba Eğitim Durumu değişkenine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	60
Tablo 3.2. Cinsiyet değişkenine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	61
Tablo 3.3. Çocuk Cinsiyet ve Anne-Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.....	62
Tablo 3.4. ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Anne- Baba Eğitim Düzeyinin Temel Etkisi	64
Tablo 3.5. ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Cinsiyet Temel Etkisi	66
Tablo 3.6. ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Çocuk Cinsiyet ve Anne-Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisi	68
Tablo 3.7. DİFÖ Alt Boyutları Üzerinde Anne Baba Eğitim Düzeyinin Temel Etkisi	70
Tablo 3.8. DİFÖ Alt Boyutları Üzerinde Çocuk Cinsiyet Değişkeninin Temel Etkisi	72
Tablo 3.9. Uygunsuz Beklentiler, Duyarsızlık, Red/İzolasyon ve Korkutma Alt Boyutları Üzerinde Çocuk Cinsiyet ve Çocuk Cinsiyet Anne Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisi	73
Tablo 3.10. Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının DİFÖ Toplam Puanı Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	75
Tablo 3.11. Olumlu Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının DİFÖ Toplam Puanı Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin T-Testi Sonuçları	76

Tablo 3.12. Ç-SDDÖ ile Diğer Tüm Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar.....	81
Tablo 3. 13. Model için Öngörülen Korelasyonlara İlişkin Katsayılar	84
Şekil 2. Önerilen Model.....	85
Şekil 3. Birinci Karşılaştırma Modeli	86
Şekil 4. İkinci Karşılaştırma Modeli.....	87
Tablo 3.14. Karşılaştırılan modellerin YEM değerleri	88
Tablo 3.15. Modeli oluşturan dolaylı ilişkilere ilişkin β , SH ve t değerleri.....	90

BÖLÜM I

GİRİŞ

Anne- babanın çocuğa karşı davranışının, tutumunun, duygusal tepkilerinin ve duygu durumunun çocuğun kendisi, anne babası ve çevresi hakkındaki algılarını, düşüncelerini ve inançlarını etkilediği düşünülmektedir. Araştırmalarda doğum öncesi dönemden başlayarak fetüsün annenin duygu durumundan etkilendiği (DiPietro, Hilton, Hawkins, Costigan ve Pressman, 2002), doğum öncesi çevresel faktörlerin davranışları ve öğrenmeleri etkilediği (Lollar ve Cordero, 2007) ve bebeğin annesinin sesini diğerlerinin sesinden ayırt edebildiğine ilişkin göstergeler (DeCasper ve Fifer, 1980; Spence ve DeCasper, 1987) bulunmaktadır.

Doğumdan sonra ise gelişen ve büyüyen çocuğun kendisi ve çevresi hakkındaki şemaları erken yaşantılar sonucunda oluşarak, tüm yaşamına yayılmakta (Young ve Lindemann, 1992; Waller, Meyer ve Ohanion, 2001) ve bireyin nasıl düşüneceğini, hissedeceğini, davranacağını ve diğerleriyle nasıl etkileşime geçeceğini belirleyebilmektedir (Ehsan ve Bahramizadeh, 2011). Çocuğa yönelik özenli ve bağımsızlığını cesaretlendirici tutumun, çocuğun kendisini sevmeye değer ve yetkin olarak algılamasını sağladığı düşünülmektedir (Lunding ve Hoffart, 2016). Öte yandan duygusal açıdan ihmal ve istismarın ise erken dönemde olumsuz yaşantılara neden olarak, çocuk için uzun süren olumsuz etkilere yol açabileceği ileri sürülmektedir (Messman- Moore ve Coates, 2007; Lumley ve Harkness, 2007; McCarthy ve Lumley, 2012). Yapılan çalışmalarda duygusal istismarın çocuktaki depresif belirtilerle (Calvete, 2014) ve ileriki dönemlerde riskli cinsel davranışlarla ilişkili olduğu ortaya konulmuştur (Roemmele ve Messman- Moore, 2011). Bu

çalışmalar erken dönemdeki olumsuz yaşantıların bireyin tüm yaşamına yayılan etkilerinin olduğuna ilişkin varsayımları doğrular nitelikte bulunmuştur. Bu bağlamda olumsuz yaşantıların uzun dönemde yaratabileceği riskler göz önüne alındığında çocuğun psikolojik, fizyolojik ve duygusal gelişiminde ailenin, çocuğun duygularına ve duygusal gereksinimlerine verdiği yanıtların incelenmesi önemli görülmektedir. Yazında anne-babaların duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocuk üzerinde davranışsal gelişim (Kehoe, Havighurst ve Harley, 2015) ve duygu düzenleme becerisi (Shaffer, Suveg, Tomassin ve Bradbury, 2012) gibi becerileri kazanmada önemi olduğundan söz edilmektedir.

Çocuk ve ergenlerle yürütülen çalışmalarda sıklıkla bilişsel, davranışsal ve duygusal bozukluklara yol açan risk etmenleri üzerinde durulsa da (Brooks, 1994; Gökler, 2007), son araştırmalarda zorluklarla başa çıkabilme ve uyum gösterme anlamına gelen psikolojik sağlamlık önem kazanmıştır (Stewart, Reid ve Mangham, 1997; Masten ve Coatsworth, 1998; Gizir, 2007; Yılmaz ve Sipahioğlu, 2012). Psikolojik sağlamlık, çocuk ve ergenlerin karşılaştıkları olumsuzluklara karşın bunların üstesinden gelebilmelerini ve gelişimlerini olumlu yönde sürdürebilmelerini sağlamaktadır (Fraser, Galinsky ve Richman, 1999; Öz ve Yılmaz, 2009). Olsson, Bond, Burns, Vella- Brodrick ve Sawyer (2003) psikolojik sağlamlığın akıl sağlığı, işlevsellik kapasitesi ve sosyal yetkinlik konusunda olumlu çıktılarının alandaki araştırmacılar tarafından ortak çıktılar olarak tanımlandığını belirtmişlerdir. Psikolojik sağlamlığın, çocuk ve ergenler için sosyal ve akademik başarı konusunda olumlu davranışlara sahip olmayı, toplumca uygun görülen kurallara yaşından beklendiği kadar uyabilmeyi, bireye mutluluk ve yaşam doyumunu sağlayarak stres, psikolojik rahatsızlıklar, suç davranışları ve riskli davranışlara karşı da koruyucu

olduğundan söz edilmiştir (Masten, Cutuli, Herbers ve Reed, 2009). Bununla birlikte, alan yazında psikolojik sağlamlığı artıran pek çok etmenin sosyal destek ile yakından ilişkili olduğu yer almaktadır (Malecki ve Demaray, 2002; Gökler, 2007). Psikolojik sağlamlık gibi sosyal desteğin de çocuklar için akademik başarı, davranışsal uyum gibi pek çok olumlu çıktısı bulunmaktadır (Malecki ve Demaray, 2002; Levitt, 2005). Yazında, sosyal destek algısının oluşumuyla ilgili büyüme sürecinde anne-babalık işlev ve tutumlarıyla bağlantılı öncüllerden söz edilmektedir (Anan, 1996). Bununla ilgili olarak, anne-babaların çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler yani duygu sosyalleştirme yaklaşımları ve hangi davranışların duygusal istismar kapsamına girdiğiyle ilgili farkındalık düzeylerinin sosyal destek algısının oluşumuyla ilgili birer öncül olabilecekleri düşünülmüştür. Buna ek olarak; bakım verenlerin duygu sosyalleştirme tepkilerinin anne-baba özelliklerine göre farklılaşabildiği bilgisi (Eisenberg, Cumberland ve Spinrad, 1998) göz önüne alındığında duygusal istismar farkındalığının duygu sosyalleştirme yaklaşımları açısından anne-babayla ilgili bir özellik olabileceği yönünde fikir yürütülmüştür.

Buradan yola çıkılarak bu çalışmanın amacı anne-babaların duygusal istismar farkındalıkları, duygu sosyalleştirme yaklaşımları ve çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkileri incelemek ve ailenin duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolünün olup olmadığına bakmaktır. Bu bağlamda öncelikle sosyal destek kavramı açıklanacak sonrasında ise duygu sosyalleştirme ve duygusal istismar farkındalığı kavramları ele alınacaktır.

1.1 ALGILANAN SOSYAL DESTEK

Anne karnında başlayıp yaşamın sonuna kadar devam eden ve yaşamın çeşitli evrelerinde farklılaşan sosyal desteğin insanlar için koruyuculuk işlevi olduğunu söyleyen Cobb (1976) sosyal desteği, kişinin sevildiğine, önemsendiğine, saygıdeğer ve değerli bir kişi olduğuna ve karşılıklı sorumlulukların olduğu sosyal ağın bir parçası olduğuna inanmasını sağlayan bilgi olarak tanımlamıştır. Cobb'a (1976) göre kişinin sevildiği ve değer verildiği bilgisi karşılıklı güvene dayalı yakın ilişkilerce kişiye aktarılır ve aktarılan bu bilgi sıklıkla duygusal destek olarak adlandırılmıştır. Kişinin saygıdeğer ve takdir edilen bir kişi olduğuna yönelik bilgi ise genellikle kişiye toplum tarafından aktarılır. Karşılıklı sorumlulukların olduğu bir sosyal ağın parçası olmayla ilgili bilginin ise herkesçe bilinen ortak bir bilgi olması ve bu bilginin diğerlerince de paylaşılıyor olması gerektiği belirtilmiştir (Cobb,1976).

Tardy (1985) ise sosyal desteği beş boyutuyla ele alarak tanımlamıştır. Bunlar: (1) desteğin yönü (direction), (2) durumu (disposition), (3) desteğin tanımı/değerlendirilmesi (description/evaluation), (4) desteğin içeriği (content) ve (5) sosyal ağ (network) dır. Desteğin yönü, sosyal desteğin hem alınabilir hem de verilebilir olduğunu belirtmektedir. Desteğin durumu ise, nitel ve niceliksel olarak ulaşılabilir olası destek kaynaklarını ve kişi tarafından kullanılan destek kaynaklarını ifade etmektedir. Desteğin tanımı ve değerlendirilmesi, kişinin kendi sosyal desteğini değerlendirmesi ya da kullanılan sosyal desteğin tanımlanması anlamına gelmektedir. Desteğin içerik kısmı ise duygusal, araçsal, bilgisel ve geribildirimsel destek olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır. Son boyut olan sosyal ağ ise aile, yakın arkadaşlar,

sosyal topluluklar, komşular, iş arkadaşları, uzmanların yer aldığı sosyal grupları ifade etmektedir.

Tardy'nin modeline yakın olarak Malecki ve Demaray (2002) sosyal desteği, kişinin işlevselliğini artıran ve kişiyi olumsuz sonuçlardan koruyan; kişinin içinde bulunduğu sosyal ağdaki diğer kişilerden algıladığı genel destek ya da özgül destekleyici davranışlar olarak tanımlamışlardır.

1.1.1 Sosyal Destek Modelleri

Alan yazında sosyal destek ile ilgili üç modelden bahsedildiği görülmektedir. İlk iki model “Tampon (Buffering) Modeli” ve “Temel Etki (Main Effects) Modeli”dir (Cohen ve Wills, 1985). Sosyal destek modellerinde öncelikle öne çıkan model “Tampon (Buffering) Modeli” olmaktadır. Bu modele göre sosyal destek bireyin yaşamında stres ve kriz durumlarında stresin zararlı etkilerine karşı tampon görevi görerek, stresin zararlı etkilerinden kişiyi korumaktadır (Uchino, 2004). Bunun sonucunda da bu sosyal destek ağlarına sahip bireyler az destek alabilen ya da hiç alamayan kişilere göre önemli olaylarla daha iyi başa çıkabilmektedir (Thoits, 1982). Tampon modeli, stresli yaşam durumları haricinde sosyal desteğin herhangi bir yararından faydalanılamayacağını ileri sürerken (Kaniasty ve Norris, 1993); Temel Etki Modeli ise sosyal desteğin yalnızca yaşamsal stres durumlarında değil, daha geniş bir yelpazede bireye yarar sağladığını savunmaktadır (Uchino, 2004). Bu iki modelin birbirini tamamen dışlamadığı; aksine sosyal ilişkilerin psikolojik sağlık üzerindeki etkisini farklı boyutlarıyla açıkladıkları Kawachi ve Berkman (2001) tarafından belirtilmiştir. Temel Etki Modeli'nde ön plana çıkan sosyal ağ ve sosyal kaynaşma gibi kavramlar sosyal ilişkilerin yapısal

boyutuyla ilgiliyken; stresten koruyucu mekanizmanın (stress buffering) vurgulandığı tampon modelinde sosyal desteğin işlevsel yönü olan algılanan sosyal desteğe dikkat çekilmektedir. Alan yazında bu modellere ek olarak; bazı araştırmacılar tarafından “Bozulma Modeli (Deterioration Model)” öne sürülmüştür. Bozulma Modeli’ne göre sosyal destek dinamik bir özellik göstermektedir. Uzun süreli, süregelen stres yaşantıları sosyal destek kaynakları üzerinde bir yük oluşturarak zamanla sosyal destek kaynaklarında bozulmalara yol açmaktadır (Lepore, Evans ve Schneider, 1991). Öte yandan ve doğal afetler gibi stresli yaşam olaylarına maruz kalmak sosyal destek algısında bozulmalara neden olarak kişinin hissettiği üzüntü ve sıkıntı duygularını artırabilmektedir (Kaniasty ve Norris, 1993; Tyler, 2006).

Bozulma Modeli’nde ele alındığı gibi sosyal destek algısı çeşitli nedenlere bağlı olarak değişimlere uğrayabilmektedir. Bu yüzden algılanan sosyal destek ile alınan sosyal destek arasındaki ayrımın ortaya konması gerekmektedir. Bu bağlamda sonraki bölümde, algılanan sosyal destek tanımına, alınan sosyal destek ile algılanan sosyal desteğin farklılıklarına, algılanan sosyal desteğin öncüllerine ve çocuk üzerindeki etkilerine değinilecektir.

1.1.2 Algılanan Sosyal Destek ve Çocuk Üzerindeki Etkileri

Alan yazında alınan destek ile algılanan sosyal destek arasında bir ayrıma gidildiği görülmüştür (Barrera, 1986; Norris ve Kaniasty, 1996; Uchino, 2004). Öte yandan alan yazındaki sosyal destek tanımlarının açık olmadığını belirten Barrera (1986) sosyal desteğin, sosyal kaynaşma(social embeddedness), algılanan sosyal destek ve alınan sosyal destek (enacted support) olmak üzere üç başlık altında ölçülebileceğinden bahsetmiştir. Bu bağlamda sosyal kaynaşma terimiyle, bireylerin

sosyal çevrelerinde önemli öteki kişilerle bağlarının olması kast edilmektedir (Barrera, 1986). Sosyal kaynaşma bireyin, bulunduğu sosyal ağdaki üyelerin her biriyle arasındaki bağların derinlik ve sağlamlık boyutunu ifade etmektedir (Gökler, 2007). Ulaşılabilir destek ile kişilerin erişimi olan niceliksel veya niteliksel destek kast edilirken; alınan sosyal destek (enacted support) ile bu destek kaynaklarının kişi tarafından kullanımından söz edilmektedir (Tardy, 1985). Bunlardan farklı olarak; algılanan sosyal destek ise, kişinin yardıma gereksinim duyduğunda uygun desteğin geleceğine dair inancının bulunması olarak tanımlanmaktadır (Barrera, 1986). Barrera (1986), sosyal kaynaşma, alınan destek ve algılanan desteğin ölçümlerinde bu değişkenler arasında düşük düzeyde ilişki elde edildiğini vurgulamaktadır. Buna göre; bireyin sosyal ağında fazlaca bağlantısının olması (sosyal kaynaşma), diğerleri tarafından sağlanacak sosyal destek aktarımını ya da ulaşılabilir destek hakkında kişinin memnuniyet duymasını (algılanan sosyal destek) garantilememektedir. Bu yüzden sosyal destek konusunda çalışan araştırmacılar algılanan sosyal desteğin tanımlanması konusuna önem vermişler ve bununla ilgili bazı tanımlar öne sürmüşlerdir.

Procidano ve Heller (1983) algılanan sosyal desteği, kişinin sosyal destek işlevlerinin yeterliliği hakkındaki yargısı olarak tanımlamışlardır. Killilea (2006) ise algılanan sosyal desteği, kişinin diğerleri tarafından değer verildiği, önemsendiği ve gereksinimi olduğunda gereken yardımı alabileceği inancına sahip olması olarak tanımlamıştır.

Sarason, Levine, Basham ve Sarason (1983) algılanan sosyal desteğin temel iki ögesi olduğundan söz etmişlerdir. Birincisi, kişinin gereksinim duyduğunda çevresinde kendisine destek olabilecek ulaşılabilir ve yeterli sayıda bireyin olduğu

algısına sahip olması; ikincisi ise, bu ulaşılabilir desteğin düzeyi konusunda kişisel memnuniyetinin olmasıdır. Yani algılanan sosyal destek köklerini güncel kişilerarası ilişkilerden alıyor gibi görünse de, alınan gerçek desteğin öncelikli yansıması olarak gerçekleşmemekte; bireyin sosyal destek kaynakları konusunda kendi algısı daha ön planda yer almaktadır (Ross, Lutz ve Lakey, 1999). Sarason ve diğerleri (1983) yukarıda sözü edilen iki etmenin bireysel özelliklere göre değişebileceğini belirtmişlerdir. Örneğin; bazı bireyler çevrelerinde çok sayıda kişi olduğunda ancak gereksinim duydukları sosyal desteği alabileceklerine inanırken; bazıları için çevrelerinde yalnızca bir kişinin olması yeterli olmakta ve kişinin desteklendiğini hissetmesini sağlayabilmektedir. Lakey ve Cassady (1990) tarafından da yapılan çalışmada bilişsel yapıların, içsel kontrol inançlarının, olumsuz şemaların ve benlik saygısının algılanan sosyal destek ile ilişkisinin diğerleri tarafından sağlanan gerçek destekten daha yüksek olduğu bulunmuştur. Buna göre yine aynı araştırmada, sosyal destek algısı düşük olan bireylerin diğerleri tarafından yapılan destekleyici girişimleri kendilerine herhangi bir yardımı olmayan girişimler olarak kodladıkları ve geçmişteki destekleyici davranışları geri çağırma zorlandıkları görülmüştür. Bunlara ek olarak, algılanan sosyal destek ile ilgili alan yazında yapılan çalışmalara bakıldığında sosyal destek algısının zaman içinde tutarlı olduğu (Sarason ve diğ.,1983) ve algıdaki bu tutarlılığın da sosyal hayat hakkındaki inançlara ve sosyal-bilişsel bakış açısına göre bilgi işleme sürecindeki yine bireysel farklılıklara dayanabileceği belirtilmiştir (Ross ve diğ., 1999). Bu bireysel farklılıklar da bebek ve temel bakım veren arasındaki erken yaşantılardan kaynaklanmakta ve bu erken yaşantılar ile sosyal destek algısı gelişmektedir (Sarason, Pierce ve Sarason, 1990). Buna göre, eğer bu erken yaşantılar ve etkileşimler olumlu ise çocuk kendisinin

önemsendiğine ve desteklendiğine dair bir “kabul edilmişlik” algısı geliştirmekte ve buradan yola çıkarak da gelecekteki yaşantılarında korunacağını ve değer göreceğini bekleyerek yeni olay ve durumlara güvenle yaklaşmaktadır. Zamanla da bu “kabul edilmişlik” duygusu, sosyal desteğin genelleştirilmiş işleme modeline dönüşmekte ve çocuğun kişilerarası ilişkiler konusunda edindiği beklentiler, diğerleri ile nasıl etkileşime geçeceğini ve karşılığında ne tür bir tepkiyle karşılaşacağını da etkilemektedir (Sarason, Pierce ve Sarason, 1990) (Akt. Ross ve diğ., 1999). Alan yazında erken çocukluk yaşantıları ve algılanan sosyal destek ile ilgili Anan ve Barnett (1999) tarafından yapılan boyamsal çalışmada, çocuklardaki bağlanma örüntüsü ve uyum arasında algılanan sosyal desteğin aracı rolüne bakılmıştır. Araştırma sonucunda bakım verenlerine güvenli bağlanan çocukların altı yaşına geldiklerinde algıladıkları sosyal desteğin güvenli bağlanmayan yaşlılarına göre daha yüksek olduğu; ayrıca güvenli bağlanmanın duygusal ve davranışsal iyilik halini yordadığı bulunmuştur.

Bireyin psikolojik sorunlarının önlenmesi ve tedavi edilmesi; kişinin zorlu yaşam olaylarıyla başa çıkabilmesi için sosyal destek sistemlerinin güçlü bir kaynak olarak karşımıza çıktığı belirtilmiştir (Yıldırım, 1997; Popliger; 2005). Masten, Best ve Garmezy (1990), süreğen zorluklarla karşılaşan çocukların yetkin bir yetişkinle olumlu ilişkiler içinde olduklarında zorlukların daha iyi üstesinden geldiklerini ve daha başarılı bir şekilde iyileştiklerini, daha iyi öğrenen ve problem çözen bireyler haline geldiklerini ifade etmişlerdir. Okul çağı çocuklarının ve ergenlerin en önemli sosyal destek kaynakları aileleri, arkadaşları ve öğretmenleri olmaktadır (Dengiz ve Yılmaz, 2015). Levitt (2005) çoklu kaynaklardan destek alan çocukların daha başarılı olduklarından ve sorunların üstesinden daha iyi geldiklerinden söz etmiştir.

Algılanan sosyal desteğin çocukların yaşamında önemli bir rolü olduğunu vurgulayan Malecki ve Demaray (2002), algılanan sosyal desteğin aynı zamanda pek çok psikolojik ve fizyolojik çıktılarla ilişkili olduğunu yapılan araştırmalarla ortaya konduğunu belirtmişlerdir. Çocukların olumlu bir kişilik oluşturmaları ve olumlu bir sosyal yapı geliştirmelerinde aileleri ve çevreleri tarafından desteklenmeleri önem taşımaktadır (Akyol ve Salı, 2013). Ailesel destek, anne- babanın çocuğa karşı sergiledikleri davranışlarda ve anne-babanın varlığında çocuğun kendisini rahat, güvenli hissetmesi ve anne babası tarafından kabul gördüğü algısına sahip olması olarak tanımlanmıştır (Thomas, Gecas, Weigert ve Rooney, 1974; akt. Popliger, 2005). Callaghan ve Morrissey (1993) çocuğa sağlanan bu sosyal desteğin; düşünce, duygu ve davranışları sağlığı kalkındıracak şekilde düzenleyerek, çocuğun ya da ergenin yaşamına dair bir anlam oluşturmasını sağlayarak ve sağlığa katkısı olacak davranışları kolaylaştırarak sağlığı farklı biçimlerde etkilediğini ifade etmişlerdir. Stresli yaşam olaylarına çocuk ve ergenlerin uyum sağlaması için sosyal desteğin önemli bir rolü olduğunu ifade eden Barrera, Fleming ve Khan'ın (2004), kanser hastası çocukların kardeşleriyle yaptıkları çalışmada sosyal destek algısı yüksek olan kardeşlerin depresyon ve kaygı düzeylerinin anlamlı olarak düşük olduğu bulunmuştur. Alan yazında yapılan çalışmalarda algılanan sosyal desteğin çocuklardaki davranışsal uyum (Jackson ve Warren, 2000) ve akademik uyumdaki gelişmelerle (Dubow, Tisak, Causey, Hryshko ve Reid, 1991) ve akademik başarıyla (Yıldırım, 2006; Kapıkıran ve Özgüngör, 2009) ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Antle (2004) ise yaptığı çalışmada çocuklarda algılanan sosyal desteğin benlik saygısının güçlü bir yordayıcısı olduğunu belirtmiştir. Bununla ilgili olarak ülkemizde, Dengiz ve Yılmaz (2015) tarafından üstün zekâlı ve üstün yetenekli

çocuklarda algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısına etkisinin incelendiği çalışmada aileden alınan sosyal desteğin benlik saygısını yordadığı bulunmuştur. Benzer olarak yine ülkemizde yapılan çalışmalarda, aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi (Başer, 2006), öz –yeterlik düzeyi (Yardımcı ve Başbakkal, 2009), sosyal yetkinlik (Traş ve Arslan, 2013) ve umut düzeyi (Kemer ve Atik, 2005) arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmüştür.

Algılanan sosyal desteğin varlığının çocuklar için olumlu sonuçlarının olduğu görülmekle birlikte sosyal destek yoksunluğunun çocuk ve ergenler için fiziksel ve duygusal sorunlar bakımından risk oluşturduğu görülmektedir (Gökler, 2007). Çalışmalarda sosyal destek algısı düşük olan ergenlerin intihar düşünceleri (Walsh, Edelstein ve Vota, 2012) ile madde kullanımı, suça karışma, olumsuz duygulanım düzeylerinin yüksek; akademik başarılarının ise düşük olduğu belirtilmiştir(Windle ve Mason, 2004). Aynı zamanda sosyal destek algısı düşük olan çocukların kendilerini daha sağlıksız olarak algıladıkları saptanmıştır (Honkinen, Suominen, Valimaa, Helenius ve Rautava, 2005). Ülkemizde, Avcı ve Yıldırım (2006) tarafından ergenlerle yapılan çalışmada aileden, arkadaşlardan ve öğretmenlerden algılanan desteği düşük olan ergenlerin şiddet eğilimlerinin yüksek olduğu ortaya konulmuştur.

Özetle; algılanan sosyal desteğin çocuk ve ergenler açısından çeşitli çıktılarının olduğu görülmekte, algılanan desteğin olumlu ve olumsuz oluşuna göre çocuk ve ergenler üzerindeki etkileri de farklılaşmaktadır. Öte yandan algılanan sosyal destek düzeyini etkileyen çeşitli demografik etkenler de bulunmaktadır. Bu bağlamda, bir sonraki bölümde algılanan sosyal desteğin demografik değişkenlerle ilişkisine yer verilecektir.

1.1.3 Algılanan Sosyal Desteğin Demografik Değişkenler Açısından İncelenmesi

Alan yazında çocuklardaki sosyal destek algısı düzeyinde cinsiyet, yaş ve ırk farklılıklarından söz edilmektedir (Malecki ve Demaray, 2002; Ustabaş, 2011). Bununla ilgili olarak, Malecki ve Demaray (2002) sosyal destek algısı çalışmalarında çocukların devam ettikleri sınıf düzeyleri yükseldikçe aileden ve öğretmenlerden algılanan sosyal desteğin düştüğünü; ilkokul döneminde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre algılanan sosyal destek toplam puanlarının ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek puanlarının daha yüksek olduğunu gözlemlemişlerdir. Bost, Vaughn, Boston, Kazura ve O'Neal (2004) tarafından yapılan çalışmada ise algılanan sosyal destek konusunda cinsiyet açısından anlamlı farklılıkların neredeyse tümünün kız çocuklar lehine olduğu gözlenmiştir. Buna göre çalışmada, kızların daha geniş bir akran ve yetişkin sosyal ağlarının olduğu ve akranlarından daha yüksek düzeyde rahatlatıcı yönde sosyal destek aldıkları; öte yandan erkeklerin bakım alma konusunda kendi sosyal ağlarındaki bireylerden daha fazla yardım aldıkları belirtilmiştir. Jackson ve Warren (2000)'ın çalışmasında ise stresli durumlarda kız çocukların erkek çocuklara göre daha fazla sosyal destek arayışı içinde olduğu görülmüştür. Ülkemizde Gökler (2007) tarafından yapılan çalışmada da kızların algılanan sosyal destek ölçeğinden aldıkları toplam puanları ve öğretmen, arkadaş alt ölçek puanlarının daha yüksek olduğu bulunurken aileden algılanan sosyal desteğe yönelik cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Ustabaş (2011), Akyol ve Salı (2013) tarafından yapılan

çalışmalarda da diğer araştırmalarla tutarlı olarak kız çocuklarının algıladıkları sosyal destek düzeyleri erkek çocuklarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur.

Özetle, çalışmalarda sosyal destek algısının yaşa ve cinsiyete göre değişim gösterdiği gözlenmektedir. Kız çocukları ve küçük yaştaki çocukların sosyal destek algıları daha yüksek olmaktadır. Alan yazında algılanan sosyal destek bağlamında demografik değişkenler ya da maruz kalınan tutum ve davranışların yanı sıra sosyal destek algısını etkileyen bazı öncüllere de dikkat çekilmektedir. Girişin bir sonraki bölümünde algılanan sosyal desteğin öncüllerine ilişkin yazın bilgisi aktarılacaktır.

1.1.4 Algılanan Sosyal Desteğin Öncülleri

Alan yazında bireylerin sosyal destek algılarının aile içinde, özellikle de anne-baba ile belli ilişkisel yaşantılarla oluşan şemalardan etkilendiği yönündeki bulgularla birlikte sosyal destek algısıyla ilgili öncüllerin araştırılmaya başlandığı Sarason, Pierce, Bannerman ve Sarason (1993) ve Anan (1996) tarafından aktarılmıştır. Bu öncüller çoğunlukla bağlanma örüntüleri gibi bakım veren çocuk ilişkisine ya da çocuğun mizacı gibi çocukla ilgili doğuştan faktörlere (Anan, 1996) dayandırılrsa da çocuğun büyüme sürecinde aile ile ilgili sosyo-ekonomik düzey, boşanma, anne babalık işlev ve tutumları gibi farklı değişkenlerin de çocuğun algıladığı sosyal desteğin öncülleri olabileceği görülmektedir.

Sarason ve diğerleri (1993) anne- babanın çocukları hakkındaki görüşlerinin ve çocuğa yönelik davranışlarının çocuğun kendisi hakkındaki algısını etkilediğini ve çocuğun anne-babayla olan ilişkisi hakkındaki görüşlerini de etkileyerek çocuğun sosyal destek algısını oluşturduğunu öne sürmüşlerdir. Bu modelle ilgili olarak

yaptıkları çalışma sonucunda da, anne- babanın çocuk hakkındaki görüşlerinin olumlu ve olumsuz taraflarının çocuğun kendisi hakkındaki algılarını ve sosyal destek hakkındaki genel algısını yordadığı görülmüştür. Gayman, Turner, Cislo ve Eliassen (2011) tarafından yapılan çalışmada ise sosyoekonomik düzey, aile yapısı, anne babalık işlevlerindeki bozulmalar, çocuklardaki davranışsal bozukluklar (uyum sorunları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu), psikolojik bozukluklar (depresyon, kaygı) ve erken ergenlikte madde kullanımıyla algılanan sosyal destek arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucuna göre anne babası birlikte olan bireylerin tek ebeveynli ya da tek ebeveynle birlikte diğer geniş aile üyelerinin olduğu aile yapısına ve üvey anne ya da babanın olduğu aile yapısına göre daha fazla sosyal destek algıladıkları bulunmuştur. Bunun aksine sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ailelerde ve anne babalık işlevlerinde bozulmalar olan ailelerde yetişen çocukların ve davranışsal, psikiyatrik sorunlar ile madde kullanımı olan çocukların aileden daha düşük sosyal destek algıladıkları görülmüştür. Ülkemizde Çeçen (2008) tarafından yapılan çalışmada, anne babalarının tutumlarını demokratik algılayan bireylerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu ve kendilerini daha az yalnız hissettikleri ortaya konmuştur.

Gayman ve diğerleri (2011) sağlık alan yazınında sosyal desteğin koruyucu rolünün öneminin bilinmesine karşın sosyal desteğin öncülleri konusunda az sayıda çalışma yapıldığından söz etmişlerdir. Alan yazındaki çalışmalara bakıldığında genellikle algılanan sosyal desteğin koruyucu etmenlerle ve risk etmenleriyle ilişkisinin çalışıldığı (Cohen ve Wills, 1985; Callaghan ve Morrissey, 1993; Dubow ve diğ., 1991; Demaray ve Elliott, 2001; Barrera ve diğ., 2004; Başer, 2006; Green ve Pomeroy, 2007; Avcı ve Yıldırım, 2014; Shahar ve Henrich, 2016) görülmüş;

sosyal destek algısının oluşumuyla ilgili ise daha az sayıda çalışmaya (Anan, 1996; Sarason ve diğ., 1993; Anan ve Barnett, 1999) rastlanılmıştır. Bu bakımdan, çocuğun sosyal ve duygusal gelişimi açısından ailenin önemi göz önüne alındığında, ailenin çocuğun duygularına verdiği tepkilerin ve duygusal istismar konusundaki farkındalıklarının çocuğun algıladığı sosyal destekte birer öncül niteliğinde olabileceği düşünülmüştür. Bu düşünceden hareketle bu çalışmada ilerleyen bölümlerde ailenin duygu sosyalleştirme tarzları ve duygusal istismar farkındalıkları konuları ele alınacaktır.

1.2 DUYGU SOSYALLEŞTİRME

Günlük yaşamda çocuklar davranışsal ve sözel olarak sık sık olumlu ve olumsuz duygular sergilemektedir (Eisenberg ve diğ., 1998). Anne ve babaların çocuğun sergilediği öfke, üzüntü, korku, endişe gibi olumsuz duygularına verdikleri tepkiler (Aytun, Yağmurlu ve Yavuz, 2013), bu konuda gözlenen model davranışlar ve kendi duygu düzenleme davranışları duygu sosyalleştirme davranışları olarak tanımlanmıştır (Eisenberg ve diğ., 1998). Duyguların anne-baba tarafından sosyalleştirilmesi, ailenin çocuğun duygularına verdiği tepkilerin yanı sıra, çocukların duygular hakkında sahip oldukları tecrübeler, duyguları ifade edişleri ve düzenlemeleri hakkında ailelerin inançlarını, amaçlarını ve değerlerini içermektedir (Yağmurlu ve Altan, 2010).

1.2.1 Duygu Sosyalleştirme Tepkileri

Duygu sosyalleştirme sürecini oluşturan anne-baba tepkileri çocuğun üzerindeki etkilerine göre olumlu ve olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileri olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Eisenberg ve diğ., 1998). Olumlu duygu sosyalleştirme tepkileri çocuğun duygusal olarak uyarıldığı durumlarda annenin çocuğu daha iyi hissettirme çabalarını ve desteğini içeren *duyguya odaklı tepkiler*, çocuğun duygularını ifade etmesine yardımcı olan ve cesaretlendiren *duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkiler* ve çocuğu duygusal olarak zorlayan bir durumda sorunu çözmeye yardımcı girişimler olan *soruna odaklı tepkileri* içermektedir. Olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileri ise çocuğun verdiği duygusal tepkinin önemini azaltan *küçümseyici tepkiler*, çocuğun duygusal ifadesini sözel ve fiziksel cezalandırmayla sonuçlandıran *cezalandırıcı tepkiler* ve çocuğun ifade ettiği olumsuz duygulara üzüntü ile karşılık veren *ebeveynde sıkıntı tepkilerini* içermektedir (Eisenberg ve diğ., 1998; McElwain, Halberstadt ve Volling, 2007; Hughes ve Gullone, 2010; Güven ve Erden, 2013).

Mirabile, Scaramella, Sohr- Preston ve Robison (2009) duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının; *duygu yoğunlaştırma tepkileri*, *fiziksel yatıştırma tepkileri* ve *dikkat dağıtma tepkileri* olmak üzere üç gruba ayrıldığından söz etmişlerdir. Buna göre, saldırganlık ve azarlama gibi tepkiler *duygu yoğunlaştırma tepkilerini*; çocuğun duygusal olarak uyarılmışlığını ve gerginliğini azaltmaya, çocuğu sakinleştirmeye yönelik tepkiler *fiziksel yatıştırma tepkilerini* ve çocuğun dikkatini problem odağından uzaklaştırarak yaşadığı sıkıntıyı azaltmaya yönelik tepkiler ise *dikkat dağıtma tepkilerini* oluşturmaktadır.

Olumsuz duyguların anne-babaları rahatsız edici özelliklerinden dolayı aileler sıklıkla çocuklarını bu duygulardan ötürü cezalandırma gibi olumsuz kontrol stratejilerini kullanma eğiliminde olmaktadır. Ailelerin, çocuğun olumsuz duyguları ikincil kazanç aracı olarak kullandığına ya da olumsuz duyguların zayıf bir karakteri temsil ettiğine inanmaları ve/ veya bu duyguların çocuğa zarar verici sonuçları olduğunu düşünmeleri nedeniyle böyle bir eğilim gösterebildikleri ileri sürülmektedir (Fabes, Leonard, Kupanoff ve Martin, 2001). Aile çocuğun olumsuz duygularını cezalandırarak ya da küçümseyerek bu olumsuz duygu ifadelerini durdurma yoluna gitmekte; böylece kendileri için olumsuz duyguların rahatsız ediciliğini ortadan kaldırebilmektedirler (Gottman, 1997; akt., Fabes ve diğ., 2001). Özellikle anne babaların kendilerinin de stres altında buldukları durumlarda çocuklarının olumsuz duygularını bu bakış açısıyla görme eğilimleri artabilmektedir (Fabes ve diğ., 2001).

Özetle, anne babaların çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler konusunda alan yazında bir sınıflandırmaya gidildiği ve anne babanın bu tepkilerinin olası nedenleri konusunda belli görüşlerin öne sürüldüğü görülmektedir. Bir sonraki bölümde anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının temellendiği duygu sosyalleştirme modellerine yer verilecektir.

1.2.2 Duygu Sosyalleştirme Modelleri

Alan yazında duygu sosyalleştirme davranışlarının nelerden etkilendiğini, neleri etkilediğini ya da çocuğa olan olumlu ve olumsuz etkilerini açıklamaya çalışan modellere rastlanılmaktadır (Güven ve Erden, 2013). Bu modellerden; “*Duygu Yetkinliği (Emotion Competence) Modeli*”nde, duygu yetkinliği kavramıyla kişinin,

değişen çevreye uyum gösterebilmesini sağlayan duygu ilişkili kapasite ve becerilerden söz edilmiştir (Saarni, 1999). Bu beceriler, kişinin diğerlerinin ve kendisinin duygularına yönelik bir anlayışa sahip olmasını, duruma ve kültüre uygun olarak duygularını ifade edebilmesini ve sosyal olarak kabul gören bir çerçevede kişiyi kendi amaçlarına ulaştıracak biçimde duygularını düzenlemesini içermektedir (Eisenberg ve diğ., 1998). Duygu yetkinliği modeli destekleyici anne baba davranışlarını ve duygu koçluğunu amaçlamaktadır (Güven ve Erden, 2013). Duygu koçluğu, anne- babanın çocuğun duygusuna yönelik farkındalıklarını, bu duyguları kabul edişlerini ve çocuklarının duygusunu yönetebilmesi için çocuğa yol göstermeyi içermektedir (Ramsden ve Hubbard, 2002). Ailenin hem kendi duygusunu ifade ediş biçiminin hem de çocuğun duygularına tepkilerinin; çocuğun duygularını ifade etmesi, duygularını anlaması ve çocuğun sosyal- duygusal yetkinlik düzeyiyle ilişkili olduğunu ifade eden Denham, Casey, Grout ve Alban (1991) çalışmalarında; çocuklarının duygularına optimal (ılımlı) tepkiler (daha yumuşak, sakin, cesaretlendirici bir şekilde çocuğa gülümseyen) veren annelerin çocuklarının daha mutlu, dengeli olduklarını ve akran ortamında kendilerinin ve arkadaşlarının duygularıyla daha iyi başa çıkabildiklerini belirtmişlerdir. Ancak çocuğun üzüntüsüne kızgınlıkla, üzüntüyle cevap veren annelerin çocuklarının ise daha mutsuz oldukları, mutluluk ile olumsuz durumları karıştırma eğiliminde oldukları yine aynı çalışmada ortaya konmuştur. Bu bağlamda, ailenin çocuğun duygularına verdiği tepkiler çocuğun duygusal yetkinliği ile yakından ilişkili görünmektedir. Bununla ilgili olarak, Denham, Renwick ve Holt (1991) tarafından, anne- baba ve çocuk ilişkisinde görülen duygusal olumluluğun gelişimsel olarak uygun duygusal ve davranışsal yetkinliği yordadığı belirtilmiştir.

Biyososyal kuramlardan biri olan ve duygu sosyalleştirme ile ilgili bir diğer model olan “*Farklılaşan Duygular (Differential Emotions) Modeli*”ne göre, duygusal tecrübeler o duyguyla ilişkili nöral süreçlerin direk ve anlık sonucu olan motivasyonel bir durum ya da duygusal durum olarak görülmüştür (Izard, 1992). Yani farklı duyguların farklı motivasyonel işlevleri vardır ve bu duygular farklı sonuçlara yol açar niteliktedir (Izard, Woodburn, Finlon, Krauthamer- Ewing, Grossman ve Seidenfeld, 2011). Örneğin; öfke ve üzüntü bireyde farklı hissettiren duygulardır ve üzüntü kişide içe çekilme davranışlarına neden olurken; öfke çoğunlukla agresif davranışlara sebep olmaktadır (Izard ve diğ., 2008). Modelin duygu sosyalleştirme ile ilişkisine bakıldığında, aileler çocuklarının farklı duygularını farklı şekillerde sosyalleştirmektedirler ve bu da çocuktaki duyguların motivasyonunu ve hizmet ettiği işlevleri etkilemektedir. Örneğin; anne- babaların kız çocuklarının daha çok üzüntü ve kaygı duygularını sosyalleştirdikleri ve bunun da kız çocuklarının bu duygularla başa çıkma becerilerini etkilediği belirtilmiştir (Güven ve Erden, 2013). Yani modele göre; kız çocuklarının kaygı ve üzüntü duyguları motivasyonunu anne-babanın duygu sosyalleştirme tepkilerinden alırken, bu duyguların işlevi de bu duygularla başa çıkma becerilerinin gelişmesi olarak yorumlanabilir. Ancak bu şekildeki seçici duygu sosyalleştirmeler, kız çocuğunun öfke duyması gereken durumlarda da uygunsuz bir biçimde kaygı ve üzüntü duygularına yönelmesine yol açabilmektedir (Chaplin, Casey, Sinha ve Mayes, 2010).

“*Potansiyel Birleşim (Potential Combined) Modeli*” ise, duygu yetkinliği ve farklılaşan duygular modellerinin birleşimine odaklanarak, duygu yetkinliğinin gelişimindeki yetersizlikler ile seçici duygu sosyalleştirmelerin birleşiminin çocukta

psikopatolojiye yol açtığını savunmaktadır. Örneğin; çocuğun duyguları anne- baba tarafından tartışılmadığında çocuğun kendi duyguları hakkındaki farkındalığı düşük olabilecek ve bu duygularla da uygun olmayan yollarla başa çıkmaya çalışabilecektir. Yine bununla birlikte, annenin çocuğun üzüntüsüne cezalandırıcı sosyalleştirme tepkileri ile karşılık vermesi çocuğun üzüntüsünü bastırarak saldırgan davranışlar sergilemesine yol açarak, uzun vadede davranış sorunlarına neden olabilecektir (Chaplin ve diğ., 2010).

Son olarak, Eisenberg ve diğerleri (1998) tarafından ise daha kapsamlı ve birçok etmeni içeren bir model öne sürülmüştür. Bu modelde, çocuğun cinsiyeti, yaşı, mizacı gibi çocukla ilgili değişkenlere; ebeveynin cinsiyeti, kişiliği, anne-babalık tarzları, duygularla ilgili inançları gibi anne babayla ilgili değişkenlere; kültürel özelliklere, içinde bulunulan bağlama, tüm bu sözü edilen değişkenlerin anne- babanın duygu ilişkili davranışlarına ve çocuk için çıktıklarına (duyguların ifadesi, sosyal- duygusal yetkinlik, duygu düzenleme becerileri, kendisi ve dünya hakkındaki şemaları vs.) olan etkilerine yer verilmiştir (Eisenberg ve diğ., 1998). Bu bağlamda bu modelle de bağlantılı olabilecek şekilde bir sonraki başlık altında duygu sosyalleştirmede anne- baba ve çocuk özelliklerine değinilecektir.

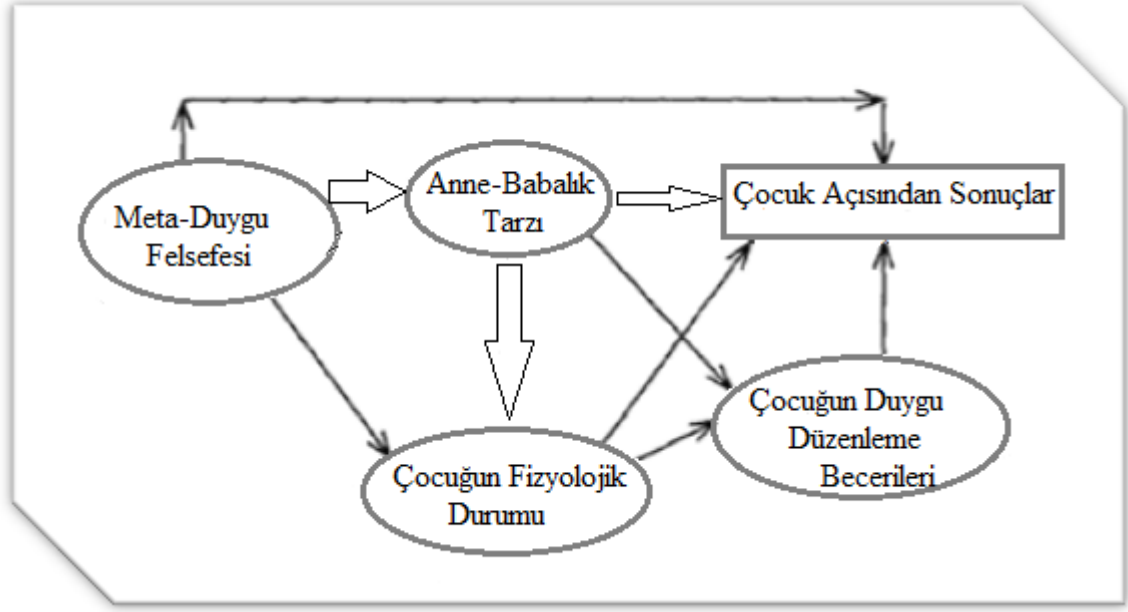
1.2.3 Duygu Sosyalleştirmede Anne Baba ve Çocuk Özellikleri

Duygu sosyalleştirme tepkileri bölümünde farklılaşan duygu sosyalleştirme davranışlarından söz edilmiştir. Duygu sosyalleştirmedeki farklı yaklaşımlar; anne-babanın özellikleri, çocuğun özellikleri, anne-babalık davranışları, bağlamsal ve

kültürel özelliklere göre değişiklik göstermektedir (Eisenberg ve diğ., 1998; Güven ve Erden, 2013).

Anne- baba özellikleriyle ilgili olarak, Gottman, Katz ve Hooven (1996), anne- babaların kendi duyguları ve çocuklarının duygularına yönelik inançları ve tepkileriyle ilgili “Meta-duygu felsefesinden (Meta-Emotion Philosophy)” bahsetmişlerdir. Meta- duygu felsefesi anne- babanın duygular hakkındaki hislerini, düşüncelerini, çocuklarının duygularına tepkilerini ve bu tepkilere getirdikleri açıklamaları (ör; aile çocuğun öfkesine bu şekilde tepki verirken çocuğa ne öğretmeye çalışıyor) içermektedir. Bazı anne- babalar için duygular hayatlarının kabul edilebilir ve zenginleştirici bir parçası iken; bazı anne- babalar için ise, olumsuz duygular tehlikeli, kaçınılması ve en aza indirilmesi gereken yaşantılardır. Wong, McElwain ve Halberstadt (2009), yaptıkları çalışmada anne- babanın duygular konusundaki inançlarıyla duygu sosyalleştirme tepkilerinin ilişkili olduğundan bahsetmişlerdir. Buna göre Gottman ve diğerleri (1996)’nin Meta-duygu felsefesi hakkında söyledikleriyle tutarlı olarak, çocuklarının olumsuz duyguları hakkında daha kabul edici inançlara sahip anne- babaların bu duygulara destekleyici olmayan tepkileri daha nadir gösterdikleri bulunmuştur.

Gottman ve diğerleri (1996), doğrudan ve aracı değişkenler üzerinden anne- babanın meta-duygu felsefesinin çocuk açısından çıktıları nasıl etkileyebileceğiyle ilgili bir model önermişlerdir. Buna göre; anne- babanın meta- duygu felsefesi anne babalık tarzını ve çocuğun fizyolojik durumunu etkileyerek çocuğun duygu düzenleme becerilerine etki etmekte; bu da çocuk açısından sonuçlar üzerinde etkili olmaktadır. Söz konusu modelin önerdiği ilişkiler Şekil 1’de verilmiştir.

Şekil 1: Gottman, Katz ve Hooven'ın (1996) Meta- Duygu Felsefesi ile İlgili Modelleri

Yapılan araştırmalarda ailenin duygular hakkında inançlarına ek olarak, ailelerin eğitim düzeyinin de duygu sosyalleştirme davranışlarıyla ilişkili olduğu görülmüştür. Aytun ve diğerleri (2013)'nin çalışmasında eğitim düzeyi daha yüksek olan annelerin duyguları küçümseyici ifadeleri daha az kullandıkları ve duygularını ifade etmeleri için çocuklarını daha çok cesaretlendirdikleri ortaya konmuştur. Yine Çorapçı, Aksan ve Yağmurlu'nun (2012) yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan annelerin çocuklarının üzüntüsüne karşı küçümseyici ve cezalandırıcı tepkileri daha az sergiledikleri ancak ebeveynde sıkıntı tepkilerini eğitim düzeyi düşük annelere göre daha çok kullandıkları görülmüştür. Bu da araştırmacılar tarafından; eğitim düzeyi yüksek annelerin, çocuklarındaki bu üzüntü duygusunu çocuğun başa çıkma becerilerindeki eksiklik olarak yorumlayıp, bunu da kendi çocuk yetiştirme becerilerindeki yetersizlik olarak gördüklerinden bu şekilde sıkıntı tepkileri

göstermiş olabilecekleri şeklinde yorumlanmıştır. Anne- babalık tarzları bireysel farklılıklar ve kültürel değerlerden etkilenmekle birlikte, sosyoekonomik düzey ve buna bağlı olarak eğitim düzeyi de anne- babaların çocuklarını disipline etme ve çocuk büyütmeyle ilgili duygusal bakış açılarını etkilemektedir (Aydın, 2010). Ailelerin duygu sosyalleştirme davranışları anne ve baba arasında da farklılık gösterebilmektedir (Wong ve diğ., 2009). Wong ve diğerleri (2009) tarafından yapılan çalışmaya katılan annelerin babalara göre daha fazla destekleyici yaklaşım sergiledikleri, olumlu ve olumsuz ifadeleri daha fazla dışavurdıkları ve çocuklarının olumsuz duyguları hakkında kabul ediciliklerinin daha yüksek olduğu ortaya konmuştur. Klimes-Dougan ve diğerleri (2002) tarafından ise çalışmaya katılan babaların annelere göre çocuklarının içselleştirilmiş duygularına (kaygı, üzüntü, korku vs) daha görmezden gelici ve dikkat dağıtıcı bir tarzda yaklaştıkları ve erkek çocuklarının öfke duygusuna annelere göre daha cezalandırıcı bir tarzda yanıt verdikleri bulunmuştur.

Yine aileyle ilgili değişkenlere bakıldığında, annelerin kendi duygu düzenleme becerilerinin de çocuklarının duygularına yaklaşımlarını etkilediği görülmektedir. Kendi duygularını düzenleyebilen anneler, çocuklarının olumsuz duygularıyla daha iyi başa çıkabilmektedir (Aydın, 2010). Bununla ilgili olarak; Hughes ve Gullone (2010) tarafından yapılan çalışmada, kendi duygularını düzenlemek için duygularını bastıran annelerin çocuklarına karşı daha çok küçümseyici ve cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullandıkları görülürken; bilişsel olarak yeniden yapılandırma ile duygularını düzenleyen annelerin çocuklarına karşı daha çok destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini kullandıkları görülmüştür.

Duygu sosyalleştirme sürecinde anne- baba ile ilgili özelliklere ek olarak, çocuk ile ilgili özelliklerin de bu süreci etkilediği görülmektedir. Anne- babanın duygu sosyalleştirme tepkilerinde çocuğun cinsiyeti ve yaşı belirleyici olabilmektedir (Garner, Robertson ve Smith, 1997; Güven ve Erden, 2013). Duygu sosyalleştirme sürecinin cinsiyet açısından incelendiği bir çalışmada, Chaplin ve diğerleri (2010) tarafından, annelerin erkek çocuklarının öfke duygusuna; kız çocuklarının da kaygı ve üzüntü duygularına karşı daha destekleyici tepkiler gösterdikleri bulunmuştur. Garner ve diğerleri (1997) tarafından okul öncesi dönemdeki çocuk ve aileleriyle yapılan çalışmada ise annelerin kız çocukları önünde erkek çocuklara göre daha fazla olumlu duygu ifadesinde buldukları ortaya konmuştur. Yaş ile ilgili olarak ise, Klimes- Dougan ve diğerleri (2002), çocukların yaşları büyüdükçe anne- babaların cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerine daha sık başvurduklarını belirtmişlerdir.

Duygu sosyalleştirme alan yazınında çocuk ile ilgili değinilen mizaç özellikleri de duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını etkileyen önemli bir özellik olarak görülmektedir. Çocuğun mizaç özellikleri anne- babanın duygu sosyalleştirme davranışlarını etkilemektedir (Aydın, 2010; Aytun ve diğ., 2013). Yağmurlu ve Altan (2010) tarafından yapılan çalışmada çekingen mizaçlı çocukların ailelerinin, çocuk açısından duygusal olarak uyarıcı durumlarda çocuğa karşı daha rahatlatıcı ve cevap verici oldukları; olumsuz/ huzursuz bir mizaca sahip olan çocukların ise daha katı, sınırlayıcı ve tutarsız anne-baba davranışlarını tetikledikleri belirtilmiştir.

Stansbury ve Zimmermann (1999), duygu sosyalleştirme ve duygu düzenleme becerileri üzerinde çocuğun dil gelişiminin de etkili olduğundan bahsetmişlerdir. Sözel iletişim becerileri gelişmiş olan bir çocuk kendi duygularını daha iyi

betimleyerek, yalnızca duygusunu ve duygusunun nedenini karşı tarafa aktarmakla kalmayacak aynı zamanda diğerlerine bu duyguyla ilgili iletişim kurma fırsatı vermiş olacaktır (Denham, 2007). Ancak çocuğun sözel ifade becerilerindeki yetersizlik ise annenin sosyalleştirme tepkilerini olumsuz yönde etkileyecektir (Stansbury ve Zimmermann, 1999).

Duygu sosyalleştirme sürecinde kültürel özelliklerin ve kültürel normların da önemli bir rolü bulunmaktadır (Mesquita ve Albert, 2007; Freidmeier, Çorapçı ve Cole, 2011). Kültürel norm ve değerler, kültüre uygun olarak duyguları ifade etme ve yaşama konusunda bireylere rehber olarak, duygu sosyalleştirme davranışlarını yönlendirmektedir (Çorapçı ve diğ., 2012). Kültürel bağlamda Batı kültürlerinde, ailelerin çocuklarını daha bağımsız yetiştirme odaklı oldukları ve duyguları açık ve ayrıntılı bir şekilde ele aldıkları ifade edilirken (Wang, 2001); Doğu Asya gibi toplulukçu kültürlerde ise kültürel normlarda, büyüklere saygı göstermek, aileye sadık olmak, sosyal uyum ve grubun istekleri öncelik bulmaktadır (Mesquita ve Albert, 2007). Bununla ilgili olarak Wang'ın (2001) Amerikalı ve Çinli anne ve çocuklarıyla yürüttüğü çalışmasında, Amerikalı annelerin çocuklarıyla duyguların öncülleri hakkında konuşarak, duyguları açıklayıcı bir tarz benimsedikleri görülürken; Çinli annelerin çocuklarıyla duyguları eleştiren bir tarzda ve sıklıkla uygun davranışı çocuğa aktarma odaklı konuştukları görülmüştür. Ülkemizde yapılan bir çalışmada ise Türk annelerin öfke duygusuna göre üzüntüyü ifade etmeleri için çocuklarını daha çok cesaretlendirdikleri görülmüştür. Bu bulgunun Türk kültürüne uyan bir bulgu olduğunu aktaran Çorapçı ve diğerleri (2012), öfkenin Türk kültüründe, ailedeki hiyerarşiye ve bütünlüğe karşı bir tehdit olarak algılanmış olabileceğini belirtmişlerdir.

Shaffer ve diğeri (2012) duygu sosyalleştirme ile sosyoekonomik düzey, medeni durum, evdeki kişi sayısı, eğitim düzeyi, psikopatoloji gibi ailesel risk faktörlerinin ilişkisine bakarak duygu sosyalleştirme sürecinde bağlamsal özelliklere dikkat çekmişlerdir. Buna göre, düşük sosyoekonomik düzey, aile bireylerinde görülen psikopatoloji, düşük eğitim düzeyi gibi risk faktörleri anne- baba üzerindeki stresi arttırarak, baskıcı ve kontrolcü tutuma sebep olmaktadır. Bu da anne- baba tarafından sergilenen destekleyici olmayan duygu sosyalleştirme davranışlarını çoğaltmaktadır (Shaffer ve diğ., 2012).

1.2.4 Duygu Sosyalleştirmenin Çocuk Üzerindeki Etkileri

Geniş bir yelpazede yer alan çevresel faktörler –özellikle temel bakım verenler- gelişen ve büyüyen çocuğun duygusal ifadeleri üzerinde etkili olmaktadır (Klimes- Dougan ve diğ., 2002). Çocuğun, duygularına çevreden aldığı olumlu ya da olumsuz tepkilerin çocuk için çeşitli sonuçları bulunmaktadır. Duygu sosyalleştirme sürecinin çocuğa etkileri duygulanım düzeyinin yanı sıra davranışsal gelişim de olmak üzere pek çok alanda kendini göstermektedir (Denham, Workman, Cole, Weissbrod, Kendziora ve Zahn- Waxler, 2000; Eisenberg, Losoya, Fabes, Guthrie, Reiser, Murphy, Shepard, Poulin ve Padgett, 2001; Güven ve Erden, 2013; Kehoe ve diğ., 2015).

Alan yazında duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun duygu düzenleme becerileri ile ilişkili olduğu belirtilmiştir (Shaffer ve diğ., 2012). Duygu düzenleme becerisi bireyin duygusal ifadelerini kültüre ve bulunulan bağlama uygun olarak kontrol edebilmesi ve ayarlayabilmesi olarak tanımlanmıştır (Havighurst, Wilson, Harley, Kehoe, Efron ve Prior, 2013). Duygu düzenleme becerisi; duyguların fark

edilmesi ve anlaşılmasını, duyguların kabul edilmesini, dürtüsel davranışları kontrol etme becerisini ve olumsuz duygular deneyimlenirken bireyin hedeflenen amaçlara uygun davranabilmesini ve durumla uyumlu duygu düzenleme yollarının kullanımını içermektedir (Gratz ve Roemer, 2004). Yapılan çalışmalarda duygu düzenleme becerileri daha iyi olan çocukların, sosyal olarak daha uygun etkileşimler kurdukları ifade edilmiştir (Fabes ve diğ., 1999). Anne babaların çocuklarıyla duygusal boyutta etkileşim kurmalarının ve çocuklarının yanında duygularını ifade etmelerininse, çocukların duygusal ifadeleri ve duygu düzenleme becerilerini öğrenmelerini sağladığı belirtilmiştir (Fava, 2012). Duyguları hakkında açıklama sağlanan çocuklar, kendi duygu durumlarını netleştirmeyi, öngörmeyi ve anlamayı öğrenmekte ve bu sayede de duygularıyla ilgili daha uygun tepkiler verebilmekteledir (Denham, Bassett ve Wyatt, 2007). Annesi tarafından sık sık duygular hakkında açıklama yapılan çocuklar, duygusal durumu anlama konusunda daha iyi performans gösterebilmekte ve duygular hakkında konuşma düzeyleri artabilmektedir (Garner, Dunsmore ve Southem-Gerrow, 2008).

Yine olumlu bir duygu sosyalleştirme tepkisi olarak, çocuk olumsuz duygular içindeyken çocuğun dikkatini problem odağından başka bir yöne çekmek çocuğun duygusal olarak uyarılmışlığını azaltmakta ve annenin duygu sosyalleştirme çabalarını çocuğun özümsemesini sağlamaktadır (Scaramella ve Leve, 2004). Bunun aksine anne- babalar tarafından sergilenen olumsuz, özellikle düşmanca duygular ve tepkiler çocukların güven duygularını zedeleyerek çocuğun hem o andaki hem de genel anlamda duygu düzenleme kapasitesinin gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir (Fabes ve diğ., 2001). Yap, Schwartz, Byrne, Simmons ve Allen (2010), ergenlik döneminde anneleri tarafından olumsuz duygu sosyalleştirmelere

maruz kalan çocukların duygularını düzenlemekte güçlük çektiklerini belirtmişlerdir. Buna benzer olarak, Shaffer ve diğerleri (2012), duygu sosyalleştirmeyi ailesel risk faktörleri ve duygu düzenleme ile ilişkisi açısından inceledikleri çalışmalarında; çocuklarının olumsuz duygularına destekleyici olmayan tepkilerle (görmezden gelme, cezalandırıcı ve küçümseyici tepkiler) yaklaşan annelerin çocuklarının duygu düzenleme becerilerinin düşük olduğunu ortaya koymuşlardır. Yine bununla ilgili olarak, Scaramella ve Leve (2004), olumsuz duygulara karşı kızgın ve cezalandırıcı tepkilerle yaklaşmanın duygu düzenleme konusunda çocuklara olumsuz model olduğunu, çocuğun stresinin artmasına yol açtığını ve çocuğun duygusal uyarılmışlığını yatıştırmayı zorlaştırdığını ifade etmişlerdir.

Duygu düzenleme becerisinin yanı sıra olumlu ve olumsuz duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklar üzerindeki diğer etkileri pek çok çalışma tarafından incelenmiştir. Eisenberg, Fabes ve Murphy (1996) tarafından anne babaların duygu sosyalleştirme davranışlarıyla çocukların akranları arasındaki popülerlik düzeyleri, sosyal beceri ve başa çıkma becerileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada; annelerin problem çözmeye odaklı tepkilerinin çocuğun sosyal işlevsellik ve başa çıkma becerileriyle olumlu yönde ilişkili olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra, yine bu çalışmada, olumsuz duygularına küçümseyici tepkilerle yaklaşan çocukların sosyal yetkinlik düzeylerinin düşük olduğu ve problemlere karşı kaçınmacı bir tutum izledikleri bulunmuş ve bu çocukların arkadaşları arasında daha az popülerliğe sahip oldukları, sosyal becerilerinin düşük olduğu öğretmenleri tarafından belirtilmiştir.

Yine olumsuz bir duygu sosyalleştirme tepkisi olarak, olumsuz duygularından dolayı çocuğu cezalandırmak, çocuğun kontrolünü kaybetme ve duygularını çok

şiddetli ve düzensiz bir şekilde ifade etme noktasına gelene kadar duygularını bastırma eğilimini artırdığı ifade edilmiştir (Fabes ve diğ., 2001). Çocuk, cezalandırıcı tepkiler karşısında duygularını saklamayı öğrenmekte, duygularını harekete geçiren yeni durumlarda da kaygılı hissedebilmekte (Buck, 1984; akt. Eisenberg ve diğ., 1999) ve çocuğun duygusal uyarılmışlık durumu devam etme eğilimi gösterebilmektedir (Eisenberg ve diğ., 1996).

Olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının davranış sorunlarıyla ilişkili olduğunu belirten Denham ve diğerleri (2000) davranış sorunlarının okul öncesi dönemden okul dönemine aktarımında duygu sosyalleştirmenin rolünü boylamsal bir çalışma ile incelemişler ve çocukların dört- beş yaşlarındaki ve daha sonraki yaşlardaki problem davranışlarıyla, anne-babalık davranış boyutlarını ilişkili bulmuşlardır. Buna göre, olaylara çocuğunun gözünden bakarak yaklaşan, duruma uygun ve çocuğa karşı saygılı bir kontrol kullanan ve destekleyici olan annelerin çocuklarının problem davranışlarında zaman içinde azalma görülürken; anne-baba tarafından çocuğa yöneltilen öfkeli ve düşmanca tutum ile dışsallaştırma sorunları arasında olumlu yönde ilişki olduğu görülmüştür. Çocuk ile duyguların tartışılarak ele alınmasının, çocuğa karşı sıcak anne-baba tutumunun ve çocukla karşılıklı etkileşimde olumlu duygulanımın ise çocuğun duygu ifadelerini düzenlemesiyle olumlu yönde ilişki gösterirken; dışsallaştırma sorunlarıyla negatif yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur (Eisenberg ve diğ., 2001). Kehoe ve diğerleri (2015) tarafından yakın zamanda yapılan çalışmada ise; olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları ve anne-babanın kendi duygusal yetkinliklerinin düşük olmasının çocuğun karın ağrısı, baş ağrısı gibi somatik yakınmalarıyla ilişkili olduğu ortaya konmuştur.

Özetle; olumsuz duygu sosyalleştirme davranışları yerine anne-baba olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullandığında yani çocuğun duygularına karşı daha kontrollü ve duygularını düzenlemekte başarılı olduğunda çocuğa karşı daha destekleyici olabilmekte ve çocuğun stresini yatıştırabilmekte; dolayısıyla da çocuğun duygusal olarak aşırı uyarılmasını önleyerek, anne-babadan ve çevreden gelen mesajları daha iyi işlemesini ve kendi duygu ve davranışlarını daha iyi yönetmesini sağlayabilmektedir (Fabes ve diğ., 2001). Duygu sosyalleştirme davranışlarının çocuklar üzerindeki olumlu ve olumsuz etkileri göz önünde bulundurulduğunda ailelere kendi duyguları, çocuklarının duyguları ve duygu sosyalleştirme konusunda farkındalık ve uygulama becerisi kazandırılmasının ve bu yolla çocuklardaki psikolojik ve davranışsal sorunların çözülmesinin önemli olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden ilerleyen bölümde bununla ilgili olarak duygu sosyalleştirmeye ilgili müdahale programlarının incelenmesine yer verilecektir.

1.2.5. Duygu Sosyalleştirme ile İlgili Anne-Babalara Yönelik Programlar

Alan yazında duygu sosyalleştirme ile ilgili karşılaşılan müdahale programı, okul öncesi dönemdeki çocukların anne-babaları için Sophie S. Havighurst ve Ann E. Harley tarafından 2007 yılında geliştirilen “The Tuning into Kids”- “Çocukları Dikkate Almak” adlı grup programı olmuştur (Havighurst ve diğ., 2013). Program çocukların duygular hakkındaki bilincini, duygu düzenleme becerilerini ve davranışlarını geliştirmek için anne-babaların duygu sosyalleştirme davranışlarını hedef almaktadır. Programda ayrıca anne- babaların daha sakin, duyarlı, çocuğu dikkate alan ve çocuğa cevap verici olabilmeleri için kendi duyguları hakkındaki farkındalıklarının artırılması ve duygu düzenleme becerilerinin geliştirilmesi

amaçlanmaktadır (Havighurst ve diğ., 2013). “Çocuğu Dikkate Almak” adlı program davranışçı yaklaşımların aksine olumsuz davranışları, pekiştireçlerin geri çekilmesi ya da cezanın kullanılmasının gerektiği bir durum gibi görmek yerine; çocuk olumsuz davranış içerisindeyken çocuğun yaşadığı duyguya dikkat etmeyi ve çocuğun ne hissettiğini keşfedebilmesi için çocuğa yardım etme fırsatı olarak görmektedir. Ancak bu yaklaşıma göre hâla çocuğun belli kabul edilebilir davranış sınırları içinde davranması beklenmektedir (Wilson, Havighurst ve Harley, 2012). “Çocuğu Dikkate Almak” programında mola ve planlı görmezden gelme gibi davranışçı yaklaşımlardaki uygulamalara yer verilmemektedir. Ancak davranışçı yaklaşımda da yer alan davranışı betimleyerek pekiştirme, çocuk ile oyun oynama ve eğlenceli etkinlikler içinde bulunma ve rutinler ile sınırlar konusunda tutarlı olma yer almaktadır (Wilson ve diğ., 2012).

Programda aile;

- (1) çocuğun duygularını fark etme (özellikle düşük şiddette olanları bile),
- (2) çocuğun deneyimlediği duyguyu, yakınlık kurma ve bir öğretim fırsatı olarak görme,
- (3) duyguyu anlamak ve kabul etmek için çocukla iletişim kurma,
- (4) çocuğa nasıl hissettiğini sözel olarak anlatabilmesi için yardım etme
- (5) gerektiğinde, çocuğa belli sınırlar içerisinde problem çözme konusunda yardımcı olma öğretilmiştir (Wilson ve diğ., 2012).

Haftalık iki saat olmak üzere toplamda altı hafta süren program süresince anne-babalara bu beş aşamada gelişmeler sağlanması için çeşitli etkinlikler yaptırılmıştır. Bu etkinlikler; psikoeğitim, konuyla ilgili okumalar, karşılıklı rol

yapmalar, grup içi tartışmalarla ilgili videoların izlenmesinden oluşmuştur (Wilson ve diğ., 2012).

Wilson ve diğ. (2012) 'nin uyguladıkları programın sonucunda, programa katılan anne-babaların duyguları görmezden gelme ile ilgili inançlarının olumlu yönde değiştiği ve anne-babalık uygulamalarında da daha düşük sıklıkta olumsuz duyguları görmezden geldikleri ve çocuklarının duygularına daha fazla olumlu duygu sosyalleştirme yollarıyla yaklaştıkları görülmüştür. Yine benzer olarak Havighurst ve diğ. (2013)'nin klinik örneklemeden seçtikleri, dışsallaştırma sorunu gösteren dört- beş yaşlarındaki çocukların anne-babalarıyla yaptıkları çalışmada da aynı program uygulanmıştır. Program sonunda; programa katılan anne-babaların empati kurma becerilerinin geliştiği ve çocuklarıyla duyguları konuşma konusunda daha başarılı oldukları ortaya konmuştur. Yapılan bu çalışmalarla "Çocuğu Dikkate Almak" programının anne-baba ve çocuk iletişimini güçlendirmek ve çocuklardaki psikolojik sorunları önlemek ya da iyileştirmek için umut veren bir program olduğu belirtilmiştir (Havighurst ve diğ., 2013).

Yazında duygu sosyalleştirme yaklaşımlarıyla ilgili karşılaşılan diğ. müdahale programları "Tuning in to Kids-Çocukları Dikkate Almak" programı temelinde geliştirilen "Tuning in to Teens- Ergenleri Dikkate Almak" (Kehoe, 2014), "Dads Tuning in to Kids – Babalar Çocukları Dikkate Alıyor" (Wilson, Havighurst ve Harley, 2014) ve "Tuning in to Toddlers- Erken Çocukluk Çağındaki Çocukları Dikkate Almak" (Lauw, Havighurst, Wilson, Harley ve Northam, 2014) adlı programlar olmuştur. Bu programlar çeşitli eğitimler verilerek diğ. ülkelere de yayılmıştır.

Sözü edilen programlarda müdahale edilen olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının duygusal istismarın bir boyutu olan çocuğun duygusal gereksinimlerine cevap vermeme ile benzerlik gösterdiği ve duygu sosyalleştirme ile duygusal istismar/ihmal konularının yakından ilişkili olduğu düşünülmektedir. Bu yüzden ilerleyen bölümde duygu sosyalleştirme ile ilişkili olabileceği düşünülen duygusal istismar ve duygusal istismar farkındalığı kavramlarından söz edilecektir.

1.3 DUYGUSAL İSTİSMAR VE DUYGUSAL İSTİSMAR FARKINDALIĞI

Çocuk istismarı ve ihmali halk sağlığını etkileyen (Tailieu, Brownridge, Sareen ve Afifi, 2016) psikiyatrik açıdan önemli bir risk faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır (Teicher, Samson, Polcari ve McGreenery, 2006). Çocuk istismarı, çocuğun sağlığına, gelişimine ve saygınlığına zarar veren ya da zarar verme olasılığı olan fiziksel ve duygusal kötü davranımlar olarak tanımlanmıştır. Bu tanıma göre çocuk istismarının fiziksel istismar, cinsel istismar, duygusal istismar, ihmal ve dikkatsiz davranışlar ve sömürü olmak üzere beş alt boyutu bulunmaktadır (Butchart, Phinney Harvey, Mian ve Furniss, 2006). Çocuk istismarı türleri arasında en sık rastlanılan istismar türü olan duygusal istismar (Crawford ve O'Dougherty Wright, 2007) tek başına görülebileceği gibi çoğu olguda fiziksel ve cinsel istismarın içinde barınmaktadır (Hamarman ve Bernet, 2000; Higgings ve McCabe, 2000; Davis, Petretic-Jackson ve Ting, 2001).

Duygusal istismar, anne babalar ya da diğer bakım verenler tarafından gerçekleştirilen ve çocukta duygusal, davranışsal, bilişsel ve ruhsal sağlık sorunlarına yol açabilecek çocuğa lakap takma, aşağılama, bağırma, tehdit etme, korkutma, hakaret etme, reddetme, ayrıştırma, karşılaştırma, gereksinimlerini görmezden gelme

gibi düşmanca muameleleri içeren davranışlar ya da ihmal durumu olarak tanımlanmıştır (Sable, 1998; Sattler, 1998; Butchart ve diğ., 2006). Duygusal istismar kişide sıkıntı, üzüntü yaratan ve bireyin sağlıklı yönde gelişmesine ve olgunlaşmasına ket vuran saldırıları içermektedir (Geffner ve Rossman, 1998).

Çocuk İstismarı Amerikan Mesleki Topluluğu (APSAC- The American Professional Society on the Abuse of Children) duygusal istismarı, çocuğun kendisini değersiz, kusurlu, seilmeyen, istenmeyen ve tehlikede hissetmesine neden olan bakım veren ve çocuk arasındaki devamlı ilişki örüntüsü ya da olaylar olarak tanımlamıştır (Hart, Brassard, Binggeli ve Davidson, 2002). Hart ve diğerleri (2002) tarafından duygusal istismarın altı türü olduğu aktarılmıştır. Bunlar;

(1) Çocuğu küçümseyerek reddetme (sözel ya da sözel olmayan düşmanca reddetme ve aşağılama),

(2) Korkutma (çocuğu tehdit etme ya da fiziksel olarak zarar görebileceği riskli durumlara sokma ya da çocuğun sevdiği kişi ve nesnelere tehlikeye atma),

(3) Çocuğu kullanma ya da ayartma (çocuğu uygunsuz davranışlar sergilemeye itme),

(4) Duygusal olarak cevapsızlık (çocuğun etkileşim ihtiyacını görmezden gelme, çocuğa olumlu duygular yansıtmakta başarısızlık, çocukla olan etkileşimlerde duygu çıkarmama),

(5) Çocuğu izole etme/ayırıştırma (çocuğun diğer yetişkinlerle ya da akranlarıyla etkileşime geçmesini sağlayacak fırsatları engelleme, reddetme),

(6) Psikolojik ve fiziksel sağlığını ve eğitimsel gereksinimlerini ihmal etme (çocuğun gereksinimlerinin sağlanmasında başarısızlık ya da bu gereksinimleri görmezden gelme)'dir.

Söz konusu tanımın duygusal istismar davranışlarının örneklerle daha anlaşılır hale getirilmesi açısından diğer tanımlardan farklılaştığı görülmektedir.

Glaser (2002) duygusal istismar ve ihmalin tanımlanması için bazı ölçütlerin karşılanması gerektiğinden bahsederek, duygusal istismarın tanımlanması açısından bir ölçüt geliştirme yaklaşımına gitmiştir. Buna göre;

(1) Duygusal istismar ve ihmal, anne baba ve çocuk arasında sürekli tekrar eden bir tür ilişki örüntüsünü ifade etmektedir,

(2) Duygusal istismar ve ihmal içeren etkileşimler tüm alanlara yayılmış durumdadır ve ilişkiyi karakterize etmektedir,

(3) Etkileşimler çocuğun psikolojik, duygusal sağlığında ve gelişiminde bozulmalara sebep olarak, o anda çocuk için zararlı olmakta ya da risk olasılığı taşımaktadır,

(4) Duygusal istismar ve ihmal, eylem ve eylemsizlikleri içermektedir,

(5) Duygusal istismar ve ihmalde fiziksel temas bulunmamaktadır.

Glaser'e (2002) göre ancak bu ölçütler karşılandığında aile içinde çocuğa yönelik duygusal istismar ve ihmalin varlığından söz edilebilir.

Duygusal istismar ve ihmalin işevruk tanımının tam olarak yapılamamasının ve bundan dolayı da fark edilmesi konusunda karşılaşılan zorluklar, duygusal istismar ve ihmalin bildirimının gecikmesine ve düşük oranlarda bildiriminin gerçekleşmesine sebep olabilmektedir. Duygusal istismar ve ihmalde, istismarcı genellikle çocuk için bağlanma figürü olan anne-baba ya da diğer bakım verenler olduğundan, çocuğa karşı uygun ve uygun olmayan tutumları kesin bir şekilde ayırmak devam eden ilişki örüntüsünde kolay olmamaktadır (Glaser, 2002). Aynı zamanda, birincil bakım vereni istismarcı olarak etiketlemek konusunda

yaşanan isteksizlikler (Glaser, 2002), çocuk yetiştirme tutumları konusunda kültürel öğretiler ve bu alanda çalışan uzmanların kültürlere yönelik şemaları da duygusal istismar ve ihmalin daha az rapor edilmesine neden olabilmektedir (Maiter, Alaggia ve Trocmé, 2004). Bu yüzden duygusal istismar ve ihmalin tanımının anlaşılır hale gelmesi ve fark edilmesi konusunda devam eden çalışmalar yapılmaktadır (Glaser, 2002). Hamarman ve Bernet (2000) özellikle ruh sağlığı alanında çalışan uzmanlar için duygusal istismarın şiddetinin belirlenmesi ve her düzeyde yapılması gerekenler açısından bir sınıflandırmaya gitmişlerdir. Buna göre (a) istismarın olmadığı durum, (b) hafif şiddette duygusal istismar, (c) orta şiddette duygusal istismar ve (d) yüksek şiddette duygusal istismar olmak üzere dört alt boyutu bulunmaktadır. Duygusal istismarın olmadığı duruma; anne-babanın bazı davranışlarının duyarlı bir çocuğu üzebileceği, ancak çocuğun davranışlarının sonucundan ders alabilmesi için uygun görülen davranışlar kast edilmektedir. Örneğin; çocuğu yaptığı bir olumsuz davranış nedeniyle odasına göndermek çocuğu ortamdan izole etme yoluyla duygusal istismar kapsamına girebilecekken, burada çocuğun hatasını fark edebilmesi için ortaya konulan bir yaklaşım olarak kabul edilebileceği ve duygusal istismar sayılmayacağı söylenmektedir (Hamarman ve Bernet, 2000). İkinci sırada yer alan hafif şiddette duygusal istismarda ise kötücül bir niyet ve duygusal olarak anlık bir zarar bulunmamaktadır. Buna örnek olarak; sürekli başarılı olması gerektiği belirtilen çocuğun okul notlarının düşmesi üzerine babasının okul sonrası spor ve sosyal etkinliklerini çocuğun notları yükselene kadar yasaklaması ve çocuğun üzerinde fazla baskı kurması verilmektedir. Bu durumun resmi olarak bildirimine gerek yoktur ancak ruh sağlığı uzmanının aileye danışmanlık vermesi gerektiği belirtilmiştir. Bir davranışın orta şiddette duygusal istismar kapsamına girebilmesi için ise o davranışta

kötücül bir niyet veya çocuğun zarar görme olasılığının yüksek olması gerekmektedir. Buna örnek olarak küçüklüğünde kendi babasından fiziksel şiddet görmüş olan bir babanın çocuğuna sürekli bu şiddet olaylarını anlatması ve diğerlerine karşı hep tetikte olması konusunda uyarması verilmektedir. Babasının telkinlerinden dolayı çocuk tüm sosyal etkileşimlerden korkar hale gelmiş ve öğretmenlerinin hepsine şüpheyle yaklaşmaya başlamıştır. Burada babanın çocuğa karşı kötü bir niyeti olmamasına karşın babanın tutumu çocuğun ruh sağlığı için önemli bir tehlike oluşturmaktadır. Böyle bir durumun terapötik müdahaleler açısından bildirilmesi gerektiği belirtilmektedir. Yüksek şiddette duygusal istismarda ise çocuğa duygusal olarak acı çektirmek amacıyla kötü niyetle yapılan eylemler yer almaktadır. Burada anne-baba, davranışının çocukta sıkıntı ve üzüntüye neden olacağını bilmekte ancak yine de devam etmekte ya da kendi psikiyatrik sorunları nedeniyle davranışlarını kontrol etmekte zorlanmaktadır. Buna örnek olgu olarak; plansız bir hamilelik sonucu dünyaya gelen 5 yaşındaki Sarah'nın annesinin sözel patlamaları verilmektedir. Sarah'nın anne ve babasının evlilikleri bitmek üzeredir ve annesi bunun için Sarah'yı suçlamaya, "aslında hiç doğmaması gerektiği, onun yüzünden boşandıklarını" söylemeye başlamıştır. Bunun üzerine Sarah'nın kreşte arkadaşlarıyla oyun oynamayı kestiği ve sürekli bebeğine 'Sen doğmasaydın her şey yolunda olacaktı' demeye başladığı gözlemlenmiştir. Tüm bu ciddi duygusal istismar olgularında resmi olarak bildirim yapılması ve çocuğun istismarcı anneden ayrılması olasılığının düşünülmesi, eğer çocuk anneye kalacaksa annenin bu davranışlar ve boşanma süreci için ciddi bir destek görmesi ve çocuğun da oyun terapisi ile iyileşmesinin sağlanması gerektiği belirtilmiştir (Hamarman ve Bernet, 2000). APSAC'a (1996) göre duygusal istismarın düzeyinin belirlenmesinde ruh sağlığı

uzmanları tarafından duygusal istismarın yoğunluğunun, sıklığının, süreğenliğinin, bakım veren ve çocuk arasındaki ilişkinin ne kadarına yayıldığına göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bunlara ek olarak, birden fazla duygusal istismar türünün bir arada bulunup bulunmadığı, çocuğun hangi gelişim döneminde olduğu, duygusal istismar davranışlarının çocuk için şu andaki ya da gelecekteki olumsuz çıktıları ve duygual istismara karşı çocuğu koruyabilecek çocuğun hayatındaki etmenler değerlendirilmelidir.

Duygusal istismarın tespit edilmesi ve anne- baba tarafından uygulanan duygusal istismar davranışları fark edildiğinde yapılması gerekenleri bilmenin öneminin yanı sıra; duygusal istismarın ortaya çıkmasına neden olan birtakım risk etmenlerini bilmek bazı önlemleri alabilmek ve sisteme erken müdahale edebilmek açısından önem göstermektedir. Bu bağlamda sonraki bölümde duygusal istismar ile ilişkili anne-baba, çocuk özellikleri ve çevresel etmenler ele alınacaktır.

1.3.1 Duygusal İstismarda Risk Etmenleri

Duygusal istismarda bazı ortak risk etmenlerinden bahsedilmektedir. Bu etmenler çocuğun kendisi, anne-babası, anne-babası ile ilişkisi ve çevresiyle ilişki göstermektedir (Malo, Moreau, Chamberland, Léveillé ve Roy, 2004).

Çocuk istismarının nedenlerinin anlaşılması için Belsky (1993) tarafından gelişimsel ve çevresel bir bakış açısı önerilmektedir. İstismarın öncüllerinin anlaşılması için önerilen gelişimsel-çevresel model, bireysel özelliklerden çevresel faktörlere kadar çoklu risk faktörlerinin hesaba katılması gerektiğini öne sürmektedir (Begle, 2009). Ayrıca çocuk istismarı konusunda çevresel modeli benimsemek, bu konuda yapılacak araştırmaları uygun bir şekilde yönlendirebilmenin yanı sıra,

uygulamalar konusunda uygun bilgi vermesi açısından da önem taşımaktadır (Sidebotham, Golding ve ALSPAC Study Team, 2001). Gelişimsel-çevresel modele göre çocuk istismarı, bireyin iş yerindeki güçlükler, aile, toplum ve kültür gibi birbirinin içine geçmiş pek çok değişkene bağlı olarak gerçekleşmektedir. Bu yaklaşıma göre istismarın nedenlerini anlayabilmek için dört ayrı düzeyde değerlendirmelerin yapılması gerekmektedir. Buna göre birinci düzeyde, anne-babanın kendi çocukluğunda istismarcı bir ortamda büyüüp büyümediğiyle ilgili olan ontolojik gelişim düzeyi yer almaktadır. İkinci düzeyde, çocuğun hâlihazırda yaşadığı aile ve evde yaşayan kişileri ifade eden mikrosistem bulunmaktadır. Üçüncü düzeyde ise, ailenin içinde bulunduğu daha geniş sosyal çevreyi ifade eden eksosistem yer alırken; dördüncü düzeyde ağır basan kültürel inanış ve değerleri içeren makrosistem yer almaktadır (Sidebotham ve diğ., 2001). Gelişimsel- çevresel model çerçevesinde çocuk istismarı konusunda risk etmenlerini değerlendiren Sidebotham ve diğerleri (2001), anneler için, genç yaşta anne olmayı, çocuklukta terapi öyküsü, cinsel istismar öyküsü, babanın olmadığı bir evde büyüme, düşük eğitim düzeyi ve psikiyatrik öyküye (depresyon dışında) sahip olmayı çocuk istismarı konusunda risk ile ilişkili bulmuşlardır. Babalar için ise, genç yaşta baba olmanın, devlet bakımında büyümenin, düşük eğitim düzeyinin ve depresyon öyküsünün çocuk istismarı konusunda risk oluşturduğu belirtilmiştir. Anne ve babalar için genç yaşta (yirmi yaş altı) anne-baba olmak risk etmeni olarak bulunsa da, araştırmacılar tarafından bu bulgunun genç anne babaları etiketlemek yerine çocuklarını büyütürken bu anne babalara destek sağlanması şeklinde yorumlanması gerektiği belirtilmektedir. Malo ve diğerleri (2004) tarafından ise genç annelere göre yaş daha büyük olan annelerin duygusal istismar açısından daha büyük risk

taşıdıkları bulunmuştur. Bu da araştırmacılar tarafından araştırmaya katılan yaşı daha büyük olan annelerin sayıca daha fazla çocuklarının olduğu ve bunun da üzerlerinde daha çok stres yaratabileceği şeklinde yorumlanmıştır.

Smith Slep ve O'Leary (2007) anne ve babanın çocuğa yönelik saldırgan tutum ve davranışlarını biyopsikososyal ve çevresel bir model geliştirerek değerlendirmek istemişlerdir. Çalışmalarında araştırmacılar, anne ve babaların bu tutumlarını etkileyen etmenlerin büyük oranda benzer olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Buna göre katılımcıların anne-baba saldırganlığını onaylayan bir tutuma sahip olmalarının, istismar konusunda çocuğu sorumlu tutmalarının, algılanan stres ve anne babalık doyumunun, çocuğun olumsuz duygulanımı hakkında bıkkınlığın ve anne babanın öfkeyi ifade etme şeklinin anne baba saldırganlığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Çalışmada anne-baba saldırganlığı konusunda anne babalıktan alınan doyum ve çocuk ile ilgili olumsuzluklar konusunda sabır gösterebilmenin alan yazında fazla dikkat çekmemesine karşın çocuk istismarını önlemede ve istismara müdahalede büyük önem taşıdığı Smith Slep ve O'Leary (2007) tarafından belirtilmiştir. Malo ve diğerleri (2004) ise çalışmalarında duygusal istismarla ilişkili duyguların, bilişlerin ve davranışların varlığından bahsetmişlerdir. Buna göre araştırmaya katılan ve duygusal istismar uygulama konusunda risk grubunda olan babaların çocuklarıyla yaşadıkları zor durumlarda bilişsel olarak kendilerini kontrol edemedikleriyle ilgili içsel bir nedene atıf yaptıkları ve çocuğa vurma, çocuğu sakinleştirmek için yeterli çaba göstermeme ve çocuğun istekleriyle uzlaşa sağlayamama gibi davranışlar sergiledikleri görülmüştür. Risk grubunda yer alan anneler ise çocuklarıyla yaşadıkları zor anları daha çok ekonomik problemlere ve çocuklarıyla ilgili yüksek beklentilerine bağlamışlardır. Yine aynı çalışmada

annelerin kız çocuklarının sınırları zorlamasına erkek çocuklarından daha fazla tepki verme eğiliminde oldukları görülmüştür. Bu ayrıma neyin neden olduğu sorulduğunda ise söz konusu erkek çocuk olduğunda annelerin çocuğun hareketlilik ihtiyacına değinirken; kız çocukları için yapılandırma ve gözetim gereksiniminden söz ettikleri görülmüştür. Bu da Malo ve diğerleri (2004) tarafından çalışmaya katılan annelerin erkek çocuklarında otonominin gelişmesine önem verirken kız çocuklarında ise uyumun gelişmesine önem verdikleri şeklinde yorumlanmıştır. Anne baba özelliklerinin yanısıra kırsal bölgelerde yaşama, düşük sosyoekonomik düzey, tek ebeveynli aileler ve geniş aileler de duygusal istismar açısından risk oluşturabilmektedir (Berger, 2004; Sedlak ve diğ., 2010).

Çocuk istismarında çocukla ilgili etmenlere bakıldığında ise prematüre doğum (Belsky, 1993) ve çocuğun engelli olması (Sullivan ve Knutson, 1998; Tackett, Lyon, Taliaferro ve Little, 2005) istismar açısından risk etmenleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Sedlak ve diğerlerinin (2010) çalışmalarında çocuğun yaşı büyüdükçe duygusal istismar ve ihmal oranlarının arttığı ve kız çocuklarının duygusal ihmal oranlarının erkek çocuklarınınkinden daha yüksek olduğu belirtilmiştir. Malo ve diğerlerinin (2004) çalışmasında ise çocuğun cinsiyeti ve istismar riski açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır.

Özetle; duygusal istismarın ortaya çıkmasına zemin hazırlayan aile, çocuk ve çevreyle ilişkili bazı değişkenlere yer verilmektedir. Alan yazında bu değişkenlerin etkisiyle ortaya çıkabilen duygusal istismar yaşantısının çocuk ve yetişkin açısından sonuçlarına değinilmiştir (Fryer, 2009). Bu bağlamda bir sonraki bölümde duygusal istismarın çocuk ve yetişkin açısından sonuçları ele alınacaktır.

1.3.2 Duygusal İstismarın Çocuk ve Yetişkin Üzerindeki Etkileri

Çocuğun hayatında kısa süreli bir kriz olarak adlandırılmayacak olan duygusal istismar; etkileri psikolojik, fiziksel ve davranışsal alanlar gibi geniş bir yelpazede gözlemlenebilecek bir olgu olarak karşımıza çıkmakta ve duygusal istismarın çocuğun yaşamı üzerindeki etkisi bazı etmenlere göre değişiklik gösterebilmektedir (Iwaniec, Larkin ve Higgins, 2006). İstismarın çocuk için sonuçlarını etkileyebilen değişkenlerden bahseden Emery ve Laumann-Billings (2002) (akt. Iwaniec ve diğ., 2006), istismarın türünün, sıklığının, şiddetinin, süresinin, kurbanın bireysel özelliklerinin, istismarcı ve çocuk arasındaki ilişkinin türünün ve diğerlerinin istismara yönelik tepkilerinin bu değişkenler içinde olduğunu belirtmişlerdir.

Duygusal istismarın çocuk üzerindeki etkilerine bakıldığında, Rose ve Abramson (1992) (akt. Gibb, Benas, Crossett ve Uhrlass, 2007) duygusal istismar gibi olumsuz olayların çocuğun hayatında ilk kez gerçekleşmeye başladığında, çocuğun bunu öncelikle geçici bir nedene bağladığını (“Bugün kötü bir günündeydi” gibi) ve bunun bir daha gerçekleşmeyeceğiyle ilgili umudunu koruduğunu öne sürmüşlerdir. Ancak tekrarlanan istismar yaşantılarıyla çocuk, umutsuzluk içeren düşüncelerle (“Hiçbir şeyi doğru yapamıyorum” gibi) açıklamalar getirmeye başlamakta; istismarın süregelenleşmesi ve yaygınlaşmasıyla ise çocuklarda “değersizlik” içeren depresif şemalar gelişebilmektedir. Bununla bağlantılı olarak, duygusal istismarın duygusal gelişim üzerinde de önemli etkileri bulunmaktadır. Buna göre; istismar öyküsünün çocuklarda duygu düzenlemede güçlükleri, hızlı duygu durum değişimlerini, olumsuz duygu durumu ve sosyal olarak uygunsuz duygusal ifadeleri yordadığı belirtilmiştir (Cicchetti ve Toth, 2005). Logan ve

Graham- Bermann'ın (1999) anne baba arasındaki şiddete tanık olan çocukların duygusal ifadeleri konusunda yaptıkları çalışmada; aile içi şiddete tanık olan çocukların sevgi, gurur, kızgınlık gibi diğerleriyle bağlantılı duyguları karşılaştırma grubundaki çocuklara göre daha az sergiledikleri; üzüntü, can sıkıntısı, heyecan gibi diğerleriyle bağlantılı olmayan duyguları ise daha fazla ifade ettikleri görülmüştür. Bu bulgu, çocukların kişilerarası bağlamda duygularını ifade etmekten kaçındıkları ve aile üyeleri hakkındaki duygusal ifadeleri işlemleyemedikleri ve ifade edemedikleri şeklinde yorumlanmıştır. Benzer olarak Pollak, Cicchetti, Hornung ve Reed'in (2000) ihmal ve istismara uğrayan çocukların duygular konusundaki farkındalıkları ile ilgili çalışmalarında istismara uğrayan çocukların duygular konusunda farkındalıklarının daha az olduğu ve çeşitli duygu ifadelerini birbirinden ayırmakta zorlandıkları görülmüştür. Duygusal istismarın duygusal alanda sonuçları olduğu gibi bilişsel beceriler ve okul başarısında da olumsuz etkilerinin olduğu; buna göre temel becerilerin kazanımında, dil öğreniminde, matematik ve okuma becerilerinde başarısızlıkla ilişkili olduğu belirtilmiştir (Iwaniec ve diğ., 2006). Ayrıca duygusal istismarın sosyal ve davranışsal alanda, fiziksel gelişim ve sağlık konusunda, kişilerarası ilişkilerde ve ruh sağlığı açısından olumsuz çıktılarla ilişkisi bulunmaktadır (Iwaniec ve diğ., 2006). Appleyard, Egeland, Van Dulmen ve Sroufe (2005)'un çalışmasında çocuklarda davranış sorunları açısından birikimli risk faktörleri arasında değerlendirilen duygusal istismar ile davranış sorunları ilişkili bulunmuştur. Ülkemizde, Şimşek ve Cenkseven- Önder (2011) tarafından yapılan çalışmada ise ergenlerde öğretmen ve anneden algılanan duygusal istismarın davranış sorunlarını anlamlı düzeyde yordadığı görülmüştür. Courtney, Kushwaha ve

Johnson (2008)'in yaptığı çalışmada ise çocukluk çağında duygusal istismara maruz kalmanın ergenlerde ümitsizliği ve depresif belirtileri yordadığı bulunmuştur.

Çocukluk çağı duygusal istismarınının yetişkinlikte de bireyin psikolojik sağlığı için önemli sonuçları bulunmaktadır (Mullen, Martin, Anderson, Romans ve Herbison, 1996; Moor ve Silvern, 2006). Çocukluk çağı duygusal istismarıyla yetişkinlikteki düşük işlevsellik arasındaki ilişkiye sık sık değinilse de bunun altında yatan mekanizma hakkında bilinenlerin az olduğunu belirten Messman-Moore ve Coates (2007), duygusal istismarın erken dönemli uyumsuz şemaların gelişimine neden olarak yetişkinde psikolojik sorunlara yol açtığına değinmişlerdir. Messman-Moore ve Coates (2007) tarafından bununla ilgili yürütülen çalışmada, çocukluk çağında duygusal istismar ile kişilerarası ilişkilerde işlevselliğin ilişkisi incelenerek; kişilerarası ilişkilerdeki yüksek düzeyde anlaşmazlığın, çocuklukta yüksek düzeydeki duygusal istismar, anne baba kontrolü ve düşük düzeyde anne baba sıcaklığı ile ilişkili olduğu bulunmuştur. Ayrıca çocukluk çağı duygusal istismarı ile güvensizlik/sosyal izolasyon, terk edilme ve kusurluluk/utanç erken dönemli uyumsuz şemalarının ilişkili olduğu görülmüş; duygusal istismar yaşantılarıyla ve yetişkinlikteki kişilerarası ilişkilerdeki anlaşmazlıktaki ilişkiye sosyal izolasyon, güvensizlik, terk edilme şemalarının aracılık ettiği bulunmuştur (Messman-Moore ve Coates, 2007). Benzer olarak, Roemmele ve Messman-Moore (2011)'un, çocukluk çağındaki cinsel, duygusal ve fiziksel istismar ile yetişkinlikteki riskli cinsel davranışlarda erken dönemli uyumsuz şemaların aracı etkisini inceledikleri çalışmalarında, kopukluk/ reddedilme erken dönemli uyumsuz şemasının farklı kişilerle cinsel deneyim sayısı ile olan ilişkide aracılık ettiği bulunmuştur. Bunlardan yola çıkılarak; duygusal istismar, yaşamın sonraki dönemlerdeki ilişkilerde güven

ve yakınlık kurmada zorluk riskini artırabilmekte, yetişkinlikte kişilerarası ilişkilerde görülen saldırganlığın hem uygulayıcısı hem de kurbanı olmayı yordayabilmektedir (Crawford ve O'Dougherty Wright, 2007). Aynı zamanda çocukluk çağı duygusal istismarı yetişkinlerde düşük yeterlik algısı (Brock, Pearlman ve Varra, 2006), depresif belirtiler (Gibb ve diğ., 2007), duyguları tanımlamada zorluk (Goldsmith ve Freyd, 2005) ve yeme bozuklukları (Witkiewitz ve Dodge-Reyome, 2001) ile de ilişkili bulunmuştur.

Duygusal istismarın çocuk ve yetişkin üzerindeki olumsuz sonuçları göz önünde bulundurulduğunda bu konuda ailenin sahip olduğu farkındalığın ve aileye farkındalık kazandırılmasının duygusal istismarı önlemede önemli bir yer tutacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda sonraki başlıkta duygusal istismar farkındalığı kavramı ele alınacaktır.

1.3.3 Duygusal İstismar Farkındalığı

Duygusal istismar konusunda farkındalık yaygınlaşmasına karşın; cinsel ve fiziksel istismar ile karşılaştırıldığında önemli bir sosyal problem olarak görülmesi açısından duygusal istismarın daha geri planda kaldığı görülmektedir (Egeland, 2009). Oysa risk grubunda olabilecek çocukları değerlendirirken ya da aileye müdahalede aile ile güven ilişkisinin kurulabilmesi için ailenin çocuk yetiştirirken hangi davranışları kabul edilebilir hangilerini kabul edilemez olarak gördüklerini anlayabilmek gerekmektedir (Shor, 1999). Anne babalardaki bu bakış açılarıyla ilgili olarak da duygusal istismar farkındalığı, anne babaların çocuklarına yönelttikleri tutum ve davranışlardan hangilerinin duygusal istismar kapsamına girebileceğiyle ilgili sahip oldukları bilgi olarak tanımlanabilir.

Uslu, Kapçı, Yıldırım ve Öney (2010), klinik deneyimlerinden yola çıkarak ailelerin çocuklarını koruma, kontrol etme ve disipline etme çabalarının istemeden de olsa duygusal istismar olarak kabul edilebilecek tutumlara yol açabileceğinden bahsetmişlerdir. Uslu ve diğerleri (2010), ailelerin bu davranışlarının duygusal istismar davranışı olduğunun farkında olmayabileceklerinden bahsederek, bu konuda ailelere farkındalık kazandırılmasının önemine değinmişlerdir. Duygusal istismar farkındalığı ile ilgili yapılan çalışmada Uslu ve diğerleri (2010), anne ve babaların duygusal istismar farkındalıklarını karşılaştırdıklarında, annelerin duygusal istismar konusunda farkındalıklarının daha yüksek olduğunu bulmuşlardır. Yine bu çalışmada duygusal istismar farkındalığının sosyoekonomik düzeye, eğitim düzeyine, anne babanın yaşına ve ailedeki çocuk sayısına göre anlamlı olarak farklılaştığı bulunmuştur. Aktaş (2011) tarafından, 8-12 yaş aralığında Dikkat Eksikliği ve Hiperaktivite Bozukluğu (DEHB) ve Özgül Öğrenme Güçlüğü (ÖÖG) olan çocukların anne- babalarının duygusal istismar farkındalıklarının değerlendirildiği çalışmada, DEHB ve DEHB+ÖÖG grubunda olan çocukların anne- babalarının duygusal istismar konusunda farkındalıklarının daha düşük olduğu bulunmuştur. Bu bulgudan yola çıkılarak DEHB ve ÖÖG gruplarının duygusal istismar açısından riskli gruplar oldukları yorumunda bulunulmuştur (Aktaş, 2011).

Duygusal istismar farkındalığı konusundaki çalışmalar ailenin çocuk yetiştirme tutumları konusunda görüşlerini anlamının önemini vurgulamakta ve duygusal istismar farkındalığının sosyoekonomik düzeye, anne-babanın eğitim durumuna, anne-babanın yaşına, ailedeki çocuk sayısına ve çocuğun herhangi bir psikiyatrik tanısı olup olmamasına göre değiştiğine işaret etmektedir. Yukarıda aktarılmaya çalışıldığı gibi yine duygusal istismar konusunda yapılan çalışmalarda

duygusal istismar için tanı kriterleri, anne-babayla ilgili çocuklukta istismarcı bir ortamda büyüme, agresyonu onaylayan bir tutum, psikiyatrik öykü, algılanan stres, ekonomik zorluklar, prematüre doğum, çocuğun engelli olması, toplumda istismarı onaylayan bir tutumun olması gibi risk etmenlerinin olduğu gözlenmiştir. Yine çalışmalarda belirtildiği gibi duygusal istismarın çocuk ve birey üzerinde duygu düzenleme güçlükleri, olumsuz duygu durum, duygular konusunda farkındalık, bilişsel beceriler, okul başarısı, kişilerarası ilişkilerde olumsuz etkileri olduğu görülmüştür.

1.4 ARAŞTIRMANIN AMACI

Buraya kadar sözü edildiği gibi anne babanın çocuk yetiştirme konusunda duygusal istismar farkındalığı ve çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler gibi bilinç, tutum ve davranışlarının da çocuklar üzerinde belli sonuçlarının olduğunu araştırma bulgularına dayanarak söylemek mümkün olabilmektedir. Öte yandan çocukların algıladığı sosyal destekte ailenin rolü göz önünde bulundurularak çocuğun çevreden algıladığı sosyal desteğin artması, dolayısıyla da çevreyle olan uyumunun artırılması için de anne-babanın duygusal istismar farkındalığı ve duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının çocuk tarafından algılanan sosyal destekteki rolünü anlamının önemli olduğu düşünülmüştür. Bu bağlamda, bu araştırmanın amacı 10-12 yaş arasındaki çocukların çevrelerinden algıladıkları sosyal desteği, anne babalarının duygusal istismar konusunda farkındalıklarını ve çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkileri ve bunlar arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu amaçla araştırmada, anne babaların duygusal istismar farkındalıkları ve çocukların algıladığı sosyal

destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü araştırılacaktır.

Araştırmanın amacı doğrultusunda aşağıdaki sorulara yanıt aranacaktır:

1. Araştırmada ele alınan değişkenler (algılanan sosyal destek, duygu sosyalleştirme ve duygusal istismar farkındalığı) sosyodemografik değişkenlere göre (çocuğun cinsiyeti, anne veya babanın eğitim düzeyi) farklılaşmakta mıdır?
2. Araştırmada ele alınan değişkenlerin (algılanan sosyal destek, duygu sosyalleştirme ve duygusal istismar farkındalığı) birbirleri ile ilişkisi nasıldır?
3. Duygusal istismar farkındalığı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü bulunmakta mıdır?

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın örnekleme, veri toplama araçları ve işlemi ele alınarak, araştırmanın yöntemi açıklanacaktır.

2.1 ÖRNEKLEM

Bu çalışmanın örneklemini Ankara'nın Çankaya, Yenimahalle, Mamak, Altındağ ve Gölbaşı ilçelerinde ilköğretime devam eden ve normal gelişim gösteren 174 kız ve 155 erkek öğrenci ve onların anne veya babalarından veri toplanmıştır. Toplanan verilerin SPSS paket programıyla temizlenmesi ve uç verilerin atılmasından sonra çalışmanın örneklemini 121 kız- 108 erkek öğrenci ve onların anne veya babaları oluşturmuştur. Çocuk katılımcıların yaşları 10-12 yaş (5.-7. Sınıf) arasında değişmektedir. Araştırmaya 173 anne (%75,5) ve 55 baba (%24,0) katılmıştır. Çalışmaya katılım gösteren bir veli işaretleme yapmadığı için anne ya da baba olduğu belirlenememiştir. Verilerin toplandığı sırada araştırmaya katılan annelerin % 63'ünün çalışmadığı görülmektedir. Çalışmaya katılan annelerin eğitim durumlarına bakıldığında; %38,7'lik oranla lise mezunları en yüksek oranı oluştururken, arkasından %36,4'lük oranla ilköğretim mezunlarının geldiği görülmektedir. Çalışmaya katılım gösteren babaların %90,7'sinin bir işte çalıştığı görülmektedir. Babaların eğitim durumlarına bakıldığında; %40'lık bir oranla üniversite mezunları en yüksek oranı oluştururken, ardından %34,5 ile lise mezunları gelmektedir. Katılımcıların %35,9'u aylık gelirininin 1500- 2500tl

arasında olduğunu, %38,4'ü aylık gelirinin 2500 tl- 5000tl arasında olduğunu, %22'si ise aylık gelirinin 1500 tl altında olduğunu bildirmiştir.

Çocukların cinsiyet ve yaş demografik değişkenlerine ilişkin örneklem bilgileri ve anne-babaların çalışma ve eğitim durumları ile gelir durumlarına ilişkin örneklem bilgileri Tablo 2. 1.'de verilmiştir.

Tablo 2. 1. Çocukların Cinsiyet ve Yaş Değişkenlerine Göre Dağılımı ile Anne-Babaların Çalışma, Eğitim ve Gelir Durumuna Göre Dağılımları

Değişken	N=229			
	n		(%)	
<u>Cinsiyet</u>				
Kız	121			52,8
Erkek	108			47,2
<u>Yaş</u>				
10	58			25,3
11	85			37,1
12	86			37,6
Değişken	ANNE		BABA	
	N=173	(%)	N=55	(%)
<u>Eğitim Durumu</u>				
İlköğretim	63	36,4	14	25,5
Lise	67	38,7	19	34,5
Üniversite	43	24,8	22	40
<u>Çalışma Durumu</u>				
Çalışıyor	57	32,9	49	90,7
Çalışmıyor	109	63	4	7,4
Emekli	6	3,5	1	1,9
Bilinmeyen	1	.6	1	1,8
<u>Gelir Durumu</u>		N=229	(%)	
0-1500tl		48	22	
1500-2500tl		82	35,9	
2500-5000tl		88	38,4	
Bilinmeyen		11	4,8	

2.2 VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada, veri toplama amacıyla ölçek takımları anne-baba ve çocuklara ayrı ayrı uygulanmıştır. Her iki ölçek takımında da katılımcılara bilgilendirilmiş onam formu ölçeklerin başında sunulmuştur. Anne-babalara verilen ölçek takımında, bilgilendirilmiş onam formu dışında “Kişisel Bilgi Formu”, “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ)” ve “Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)” yer almıştır. Çocuklara ise “Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)” uygulanmıştır.

2.2.1 Bilgilendirilmiş Onam Formu

Araştırmanın genel amacı konusunda bilgi veren bilgilendirilmiş onam formunda, katılımın gönüllülük esasına dayandığı, herhangi bir rahatsızlık hissedilmesi durumunda ölçeği doldurmanın bırakılabileceği, verilen bilgilerin gizli tutulacağı ve üçüncü kişilerle paylaşılmayacağı ve araştırmanın sonuçlarının bilimsel amaçla kullanılacağı konusunda bilgilendirme yapılmıştır. Bu araştırma, araştırmanın gönüllülük esasına uygun olarak yapıldığını, söz konusu araştırmaya katılmak istedikleri ve verdikleri bilgilerin bilimsel amaçlı yayınlarda kullanılabileceğini kabul ettiklerini ifade eden işaretlemeyi yapan katılımcılarla yürütülmüştür. Bilgilendirilmiş Onam Formu Ek 1’de sunulmuştur.

2.2.2 Kişisel Bilgi Formu

Çalışmada kişisel bilgi formu anne-babaya verilen ölçek takımında yer almıştır. “Kişisel Bilgi Formu” veli formunu dolduran anne-babanın yaşı, eğitim düzeyi, medeni durumu, mesleği, psikiyatrik öyküsü, ailenin geliri ve yaşamlarının büyük kısmını geçirdikleri şehir, ailedeki çocuk sayısı hakkında bilgi almak ve çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve devam ettikleri sınıfı öğrenmek amacıyla araştırmacı tarafından oluşturulmuştur. Kişisel Bilgi Formu Ek 2’de yer almaktadır.

2.2.3 Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)

Dubow ve Ullman (1989) tarafından ölçeğin özgün formu olan “Social Support Appraisal Scale for Children (APP)” ; çocukların ailelerinden, arkadaşlarından ve öğretmenlerinden algıladıkları sosyal desteğin değerlendirilmesi için geliştirilmiştir. Ölçek ile çocuğun bulunduğu sosyal ağda ne derece sevilen, ilgi gösterilen, değer verilen ve kabul gören biri olarak kendini algıladığının ölçülmesi amaçlanmaktadır (Gökler, 2007). Ölçek, “Aileden Alınan Destek”, “Arkadaşlardan Alınan Destek” ve “Öğretmenden Alınan Destek” olmak üzere üç alt faktörden oluşmakta ve ölçekteki maddeler “1- Hiçbir zaman”, “2- Nadiren”, “3-Bazen”, “4-Çoğu zaman”, “5-Her zaman” biçiminde 5’li Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmaktadır (Dubow ve Ullman, 1989). Yapılan analizlerde ölçekteki 31 maddenin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .88; test - tekrar test güvenilirliği ise .75 olarak bulunmuştur (Dubow ve Ullman, 1989). Ölçekteki 31 maddeye sonrasında ise yeni maddeler eklenerek 1991’de Dubow ve Ullman tarafından son hali verilmiştir (Gökler, 2007).

Ölçek, “Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç- SDDÖ)” adıyla Türkçe’ye çevrilerek, geçerlik- güvenirlik çalışması Gökler (2007) tarafından gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerliğine bakılması amacıyla ölçeğin faktör yapısı incelenmiş ve Çocuklar için Depresyon Ölçeği (ÇDÖ) ile ölçüt geçerliğine bakılmıştır. Buna göre ölçekteki maddelerin özgün formuyla tutarlı olarak “Arkadaşlardan Alınan Destek”, “Aileden Alınan Destek” ve “Öğretmenden Alınan Destek” olarak üç faktör altında toplandığı görülmüştür. Ç-SDDÖ’den elde edilen toplam puanlar ile ÇDÖ’den elde edilen toplam puanlar ölçüt geçerliği açısından karşılaştırıldığında iki ölçekten elde edilen puanlar arasında $r = -.62$; $p < .01$ olmak üzere negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur (Gökler, 2007). Yapılan güvenirlik analizlerinde ise; Ç-SDDÖ’nün bütünü için Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .93; alt boyutlar olan arkadaşlardan alınan destek, aileden alınan destek ve öğretmenden alınan destek için ise sırasıyla .89, .86 ve .88 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin test- tekrar test güvenirlik katsayısı .49; iki yarım güvenirliği ise .82 olarak bulunmuştur. Ç-SDDÖ’nün madde toplam güvenirliğinin ise .34 ile .64 arasında değiştiği görülmüştür (Gökler, 2007). Tüm bunlardan yola çıkılarak Ç-SDDÖ’nün çocuk ve ergenlerde algılanan sosyal desteğin ölçülmesi açısından geçerli ve güvenilir olduğu yorumu Gökler (2007) tarafından yapılmıştır.

Ölçekteki 41 maddeden “1., 3., 4., 10., 13., 15., 17., 18., 22., 24., 25., 28., 30., 31., 33., 34., 37., 39. ve 41.” maddeler olmak üzere toplamda 19 maddenin ters kodlanması gerekmektedir. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 205 olup, ölçekten alınan puanlardaki artış algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu ifade etmektedir (Gökler, 2007).

Bu çalışmanın örnekleminde yapılan geçerlik-güvenirlik analizlerinde “Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği”nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .92 olarak bulunmuş; alt boyutların Cronbach Alfa değerlerinin ise .83 ile .92 arasında değiştiği görülmüştür.

2.2.4 Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ)

Fabes, Eisenberg ve Bernzweig(1990) tarafından ölçeğin özgün formu olan “The Coping with Children’s Negative Emotions Scale (CCNES)” anne babaların duygu sosyalleştirme davranışlarının ölçülmesi için geliştirilmiştir. Ölçekte öfke, korku, üzüntü, utanç ve hayalkırıklığı gibi olumsuz duyguların çocuklar tarafından deneyimlendiği varsayımsal 12 senaryo bulunmaktadır. Her senaryodan sonra ise çocuğun olumsuz duygusuna verilebilecek 6 farklı tepki vardır. Bu 6 farklı tepki, “Probleme odaklı tepkiler, duyguya odaklı tepkiler, duygu ifadesini kolaylaştıran tepkiler, küçümseyici tepkiler, cezalandırıcı tepkiler ve ebeveynde sıkıntı tepkileri olmak üzere ölçeğin alt faktörlerini oluşturmaktadır (Fabes, Poulin, Eisenberg ve Madden-Derdich, 2002). Ölçekte anne-baba senaryoları okuduktan sonra, olası tepkiyi ne sıklıkta kullanabilecekleriyle ilgili işaretlemelerde bulunur. Ölçekteki 12 sorunun a ile f arasında değişen maddeleri vardır (Fabes ve diğ., 2002). Herbir alt ölçekten alınan puanlardaki artış, söz konusu olan duygu sosyalleştirme tepkisinde azalmaya işaret etmektedir (Güven, 2013). Ölçeğin psikometrik özellikleriyle ilgili yapılan çalışmada, Fabes ve diğerleri (2002) tarafından, ölçeğin iç tutarlılık katsayılarının .69 ile .85 arasında değiştiği belirtilmiştir. Ölçeğin Türkçe’ye uyarlaması Aytun ve diğerleri (2013) tarafından yapılmıştır ve ölçeğin Türkçe formunun iç tutarlılık katsayılarının .54 ile .88 arasında değiştiği bulunmuştur.

Bu çalışmanın örnekleminde yapılan geçerlik güvenirlik analizlerinde Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .87 olarak bulunmuş; alt boyutlarının iç tutarlık katsayılarının .49 ile .83 arasında değiştiği görülmüştür.

2.2.5 Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)

Anne babaların duygusal istismar konusunda farkındalığını ölçmek amacıyla “Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)” Uslu ve diğerleri (2010) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek 21’i çeşitli istismar yaşantılarını (Ör; *“İki yaşındaki Filiz iştahsızdı ve yemek yememek için inatlaşıyordu. Annesi doğru dürüst beslenemezse hastalanacağından korkuyordu. Ağzına verilen kaşığı reddettiği zaman annesi “Yemezsen giderim bak!” dediğinde Filiz’in o lokmayı kabul ettiğini gördü.”*) ve 5’i olumlu anne baba tutumunu (Ör; *Batuhan 8 yaşındaydı ve bahçede oynamayı çok severdi. Tuvaleti geldiğinde oyunu bırakıp tuvalete gitmek istemedi. Çişini kaçırdığında annesi pek üzerinde durmadı ve “Gelecek sefere tuvalete yetişmeye çalış” diyerek üstünü değiştirdi.*) ifade eden toplam 26 kısa öyküden oluşmaktadır. Bu 5 olumlu hikaye ölçeğin değerlendirilmesinde puanlama dışında tutulmaktadır (Uslu ve diğ., 2010). Ölçekte katılımcılardan her öyküyü bahsedilen anne-baba davranışının çocuğun ruhsal gelişimi için uygunluk açısından değerlendirmeleri istenmektedir. Ölçek, “1- Kesinlikle uygun değil”, “2- Uygun değil”, “3- Uygun”, “4- Kesinlikle Uygun” olmak üzere 4’lü Likert tipi ölçek üzerinden puanlanmaktadır. Ölçeğin “Uygunsuz beklentiler”, “Duyarsızlık”, “Korkutma”, ve “Red/İzolasyon” olmak üzere 4 alt faktörü bulunmaktadır. Ölçekten alınan puanlar arttıkça duygusal istismar konusunda farkındalık azalmaktadır (Uslu ve diğ., 2010).

Yapılan analizlerde ölçeğin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayısı .70; test-tekrar test güvenilirliği .73 olarak; madde toplam güvenilirliğinin ise .27 ile .61 arasında değiştiği bulunmuştur (Uslu ve diğ., 2010).

Bu çalışmanın örnekleminde yapılan geçerlik güvenirlik analizlerinde Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nin Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı .74 olarak bulunmuş; alt boyutlarının iç tutarlık katsayısının ise .34 ile .62 arasında değiştiği görülmüştür.

2.3 İŞLEM

Araştırmada kullanılmasına karar verilen ölçekler Anne-Baba Formu ve Çocuk Formu olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Her iki formun da başında, veliler ve çocuklar için ayrı ayrı hazırlanmış "Bilgilendirilmiş Onam Formları"na yer verilerek araştırmanın amacı ve çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayandığı, bireysel bir değerlendirme yapılmayacağı, yanıtların toplu bir şekilde değerlendirileceği belirtilmiştir.

Alınan etik kurul onayı sonrasında, okullarda uygulama yapılabilmesi için uygulamalara başlanmadan önce Milli Eğitim Bakanlığı'na başvurularak gerekli resmi izin alınmıştır. İzin belgesi EK 3'de yer almaktadır.

Gidilen okullarda okul idaresinin izniyle ve rehber öğretmenlerin yardımıyla araştırmaya katılacak çocuklara kısa bir bilgilendirme yapıldıktan sonra araştırmacı tarafından ölçekler dağıtılmıştır. Ölçeklerin uygulanması yaklaşık 30-35 dk sürmüştür. Anne-baba formu ise anne ya da baba tarafından doldurulması için çocuk aracılığıyla evlere gönderilmiştir. Çocuklar tarafından geri getirilen formlar okul idaresinden ya da rehber öğretmenlerden teslim alınmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR

Bu bölümde, çalışmanın amacı doğrultusunda yapılan istatistiksel analiz bulgularına yer verilmiştir. Analizlerden önce veri setindeki hatalı girişler düzeltilmiş ve uç değerler belirlenerek veri setinden çıkarılmıştır. Kayıp verilerin yerine ise ortalama değerler atanmıştır. Aktarılan tüm analizler SPSS 20 ve LISREL 8.51 paket programı kullanılarak yapılmıştır.

Bu bölümde öncelikle sosyo-demografik değişkenler ile araştırmada ele alınan değişkenler arasındaki ilişkiler ele alınacaktır. Ardından anne veya babanın duygusal istismar farkındalığı açısından duygu sosyalleştirme davranışlarının karşılaştırmasına ilişkin bulgular aktarıldıktan sonra korelasyon analizlerine ilişkin bulgular verilecektir. Son olarak da anne veya babanın duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolünü belirlemeye yönelik yol analizi bulgularına yer verilecektir.

3.1 Sosyo-Demografik Özelliklere İlişkin Bulgular

Bu bölümde katılımcıların “Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)”, “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBCÖ)” ve “Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)”’nden aldıkları puanların çocuğun cinsiyeti ve anne veya babanın eğitim düzeyine göre farklılaşp farklılaşmadığına bakılmıştır. Cinsiyet (2) X Eğitim düzeyi (3) faktöriyel desenine uygun olarak her bir değişken için çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır.

Algılanan sosyal destek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına bakıldığında Ç-SDDÖ'den alınan puanlarda anne veya babanın eğitim durumu temel etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Anne-baba eğitim durumuna göre Ç-SDDÖ'den alınan puanlar için yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçları Tablo 3.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1. Anne veya Baba Eğitim Durumu değişkenine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	İlköğretim		Lise		Üniversite		F
	X	Ss	X	Ss	X	Ss	
Ç-SDDÖ							
Arkadaştan Alınan Destek	78.34	11.12	80.43	10.04	80.03	11.24	1.47
Öğretmenden Alınan Destek	42.26	6.02	42.96	5.98	42.83	5.90	.69
Aileden Alınan Destek	55.46	4.85	56.62	4.27	55.67	5.46	1.98

$p < .05$. Anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Algılanan sosyal destek için yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi sonuçlarına bakıldığında Ç-SDDÖ'den alınan puanlarda cinsiyet temel etkisinin (Wilks' $\lambda = .94$; $F_{3-321} = 6.55$; $p < .001$; $\eta^2 = .06$) anlamlı olduğu görülmüştür. Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme alt ölçeklerinin cinsiyete göre nasıl farklılaştığı Tablo 3.2.'de gösterilmiştir.

Tablo 3.2. Cinsiyet değişkenine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Kız		Erkek		F
	X	Ss	X	Ss	
Ç-SDDÖ					
Arkadaşlardan Alınan Destek	80.86	10.68	77.98	10.77	5.79*
Öğretmenden Alınan Destek	44.00	5.70	41.13	5.91	19.17**
Aileden Alınan Destek	56.24	4.66	55.54	5.03	1.93

*p< .05; **p< .001

Tablo 3.2. incelendiğinde Ç-SDDÖ'nün "Arkadaşlardan Alınan Destek" ve "Öğretmenden Alınan Destek" alt ölçekleri üzerinde cinsiyet temel etkisinin anlamlı olduğu görülmektedir. Buna göre Arkadaşlardan Alınan Destek alt ölçeği açısından kız çocukları erkek çocuklarına göre daha yüksek puan almışlardır ($F_{1-323} = 5.79$; $p < .05$; $\eta^2 = .02$). Yine benzer olarak Öğretmenden Alınan Destek alt ölçeği bakımından kızların erkeklere göre anlamlı olarak daha yüksek puan aldıkları görülmüştür ($F_{1-323} = 19.17$; $p < .001$; $\eta^2 = .06$). Bu bulgular kız çocuklarının erkek çocuklarına göre arkadaşlarından ve öğretmenlerinden daha fazla sosyal destek algıladıklarına işaret etmektedir.

Anne veya baba eğitim durumu ve cinsiyet ortak etkisinin Ç-SDDÖ'nden alınan puanlar üzerinde etkisi olmadığı görülmüştür. Çocuk cinsiyet ve anne veya babanın eğitim durumu ortak etkisine göre Ç-SDDÖ'den alınan puanlar için yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçları ise Tablo 3.3.'de verilmiştir.

Tablo 3.3. Çocuk Cinsiyet ve Anne veya Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisine göre Ç-SDDÖ'den Alınan Puanlar için Yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları

	Çocuk Cinsiyet	Anne veya Baba Eğitim Durumu	X	Ss	F
Ç-SDDÖ					
Arkadaştan Alınan Destek	Kız	İlköğretim	79.84	10.78	.06
		Lise	81.82	10.32	
		Üniversite	81.24	10.68	
	Erkek	İlköğretim	76.45	11.36	
		Lise	78.86	9.58	
		Üniversite	78.90	11.35	
Öğretmenden Alınan Destek	Kız	İlköğretim	43.54	5.82	.23
		Lise	44.55	5.46	
		Üniversite	44.00	5.88	
	Erkek	İlköğretim	40.63	5.93	
		Lise	41.16	6.07	
		Üniversite	41.74	5.77	
Aileden Alınan Destek	Kız	İlköğretim	55.86	4.39	.69
		Lise	56.57	4.57	
		Üniversite	56.42	5.28	
	Erkek	İlköğretim	54.98	5.36	
		Lise	56.68	3.95	
		Üniversite	54.97	5.59	

$p < .05$. Anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Anne veya babaların duygu sosyalleştirme tepkilerinin çocuğun cinsiyeti ve anne babanın eğitim durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığını anlamak için 2X3 faktöriyel desenine uygun çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Yapılan analize duygu sosyalleştirme alt boyutlarının Olumlu Duygu Sosyalleştirme ve Olumsuz Duygu Sosyalleştirme başlıkları halinde toplanmış halleri de eklenmiştir. Sonuçlara bakıldığında Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği'nden alınan puanlarda eğitim temel etkisinin (Wilks' $\lambda = .83$; $F_{12-636} = 5.05$;

$p < .001$; $\eta^2 = .09$) anlamlı olduğu görülmüştür. Anne-baba eğitim durumu temel etkisi Cezalandırıcı Tepkiler (CT) [$F_{2-323}=20.59$; $p < .001$; $\eta^2=.11$], Küçümseyici Tepkiler (KT) [$F_{2-323}=5.70$; $p < .01$; $\eta^2 = .03$] ve Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri [$F_{2-323}=12.12$; $p < .001$; $\eta^2 = .07$] alt boyutları üzerinde anlamlı çıkmıştır. Sheffé testi kullanılarak eğitim durumuna göre hangi gruplar arasında farklılaşmanın olduğuna bakılmıştır. Sonuçlar Tablo 3.4.'de verilmiştir.

Tablo 3.4. ÇODBCÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Anne- Baba Eğitim Düzeyinin Temel Etkisi

Duygu	İlköğretim		Lise		Üniversite		F
	X	Ss	X	Ss	X	Ss	
Sosyalleştirme							
Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri	29.92	6.21	30.81	5.07	31.59	4.79	2.26
Cezalandırıcı Tepkiler	45.57 _a	9.35	50.80 _b	8.00	52.07 _b	6.54	20.59**
Küçümseyici Tepkiler	34.81 _a	8.91	36.56 _{ab}	8.72	39.02 _b	8.39	5.70*
Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler	27.73	9.08	27.78	8.21	29.07	8.61	.63
Duyguya Odaklı Tepkiler	21.30	8.19	20.60	7.39	20.96	6.04	.38
Olumlu Duygu Sosyalleştirme	72.50	21.92	70.70	19.33	71.58	17.06	.37
Olumsuz Duygu Sosyalleştirme	110.34 _a	1.65	118.15 _b	1.76	122.68 _b	2	12.12**

*p< .01; **p< .001 Aynı harfler arasında anlamlı farklılık yoktur

Tablo 3.4.'e bakıldığında ÇODBCÖ'nün Cezalandırıcı Tepkiler alt boyutunda eğitim durumu ilköğretim olan katılımcıların eğitim durumu lise ile üniversite olan katılımcılara göre daha düşük puan aldıkları görülmektedir. Bu da eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların çocuklarının olumsuz duygularına karşı cezalandırıcı tepkileri kullanma sıklıklarının daha yüksek olduğunu göstermektedir. Küçümseyici Tepkiler alt boyutunda ise eğitim düzeyi bakımından ilköğretim ile üniversite olan katılımcılar arasında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Buna göre eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar, eğitim düzeyi üniversite olan katılımcılara göre çocuklarının olumsuz duygularına daha sıklıkla küçümseyici tepkilerle yaklaşmaktadırlar. Yine Tablo 3.4.'e bakıldığında Olumsuz Duygu Sosyalleştirme

tepkilerinde eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların eğitim düzeyi lise ile üniversite olan katılımcılara göre anlamlı olarak daha düşük puan aldıkları görülmektedir. Bu da eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların, çocuklarının olumsuz duygularına karşı olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini daha sık kullandıklarını göstermektedir.

Yapılan analizlerde cinsiyet temel etkisinde Wilks Lambda değeri anlamlı çıkmamıştır. Ancak Tests of Between Subjects tablosunda “Duyguya Odaklı Tepkiler (DOT) [$F_{1-323} = 5.62; p < .05; \eta^2 = .02$] ve “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkilerinin” [$F_{1-323} = 4.47; p < .05; \eta^2 = .01$] çocuğun cinsiyetine göre anlamlı olarak farklılaştığı saptanmıştır. Sonuçlara Tablo 3.5.’de yer verilmektedir.

Tablo 3.5. ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Cinsiyet Temel Etkisi

Duygu Sosyalleştirme	Kız		Erkek		F
	X	Ss	X	Ss	
Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri	30.35	5.62	31.02	5.37	.88
Cezalandırıcı Tepkiler	49.74	8.08	48.36	9.29	2.83
Küçümseyici Tepkiler	35.94	9.17	37.18	8.44	.80
Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler	27.37	8.64	28.92	8.63	2.22
Duyguya Odaklı Tepkiler	20.01	7.19	22.05	7.46	5.62*
Probleme Odaklı Tepkiler	21.96	6.53	23.25	7.24	2.80
Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	69.04	20.35	76.88	23.21	4.47*
Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	116.04	18.96	116.56	19.56	.002

*p< .05

Tablo 3.5'e bakıldığında kız çocuğu olan anne veya babaların "Duyguya Odaklı Tepkiler" ve "Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri" alt boyutlarında daha düşük puan aldıkları görülmektedir. Buna göre kız çocuğu olan anne veya babalar erkek çocuğu olan anne veya babalara göre çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha sıklıkla çocuklarının duygularına odaklı yaklaşmakta ve olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini daha sıklıkla kullanmaktadırlar.

Anne-baba eğitim durumu ve cinsiyet ortak etkisinin ÇODBÇÖ'nün alt boyutları üzerinde anlamlı bir etkisinin olmadığı görülmüştür. Tablo 3.6.'da çocuk cinsiyet ve anne veya babanın eğitim durumu ortak etkisine göre ÇODBÇÖ alt

ölçeklerinden alınan puanlar için yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.6. ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Üzerinde Çocuk Cinsiyet ve Anne-Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisi

ÇODBÇÖ	KIZ						ERKEK						F
	İlköğretim		Lise		Üniversite		İlköğretim		Lise		Üniversite		
	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	
Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri	29.52	6.34	30.70	5.01	31.27	5.02	30.42	6.05	30.93	5.19	31.88	4.61	.11
Cezalandırıcı Tepkiler	46.56	9.00	51.90	6.81	52.10	6.18	44.32	9.71	49.56	9.08	52.07	6.92	.58
Küçümseyici Tepkiler	33.89	9.40	36.07	8.86	39.29	8.34	35.97	8.18	37.13	8.59	38.77	8.52	.58
Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler	26.7	8.87	27.48	7.69	28.35	9.6	29.02	9.25	28.11	8.84	29.74	7.62	.29
Duyguya Odaklı Tepkiler	19.99	7.72	19.76	7.03	20.4	6.61	22.95	8.53	21.56	7.72	21.49	5.47	.44
Probleme Odaklı Tepkiler	22.34	7.01	22.06	6.53	21.16	5.7	24.9	8.33	22.61	7.48	21.9	4.81	.77
Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	69.06	20.35	69.30	17.57	69.91	18.88	76.88	23.21	72.28	21.21	73.13	15.22	.56
Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri	109.97	20.74	118.67	16.53	122.67	16.09	110.72	20.50	117.62	19.04	122.7	17.27	.07

p< .05. Anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Anne veya babaların duygusal istismar konusunda farkındalıklarının çocuğun cinsiyeti ve anne veya babanın eğitim durumuna göre farklılaşp farklılaşmadığına bakmak için 2X3 faktöriyel desenine uygun çok yönlü varyans analizi (MANOVA) yapılmıştır. Sonuçlara bakıldığında Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)'nden alınan puanlarda eğitim düzeyi temel etkisinin (Wilks' λ = .89; $F_{8-640} = 4.93$; $p < .001$; $\eta^2 = .06$) anlamlı olduğu görülmüştür. Anne veya baba eğitim durumu temel etkisi Uygunsuz Beklentiler [$F_{2-323} = 15.24$; $p < .001$; $\eta^2 = .09$], Duyarsızlık [$F_{2-323} = 10.13$; $p < .001$; $\eta^2 = .06$] ve Red/İzolasyon [$F_{2-323} = 7.75$; $p < .01$; $\eta^2 = .05$] alt boyutları üzerinde anlamlılık göstermektedir. Sheffé testi kullanılarak yapılan gruplar arası karşılaştırma sonuçlarına Tablo 3.7.'de yer verilmiştir.

Tablo 3.7. DİFÖ Alt Boyutları Üzerinde Anne Baba Eğitim Düzeyinin Temel Etkisi

	İlköğretim		Lise		Üniversite		F
	X	Ss	X	Ss	X	Ss	
DİFÖ							
Uygunsuz							
Beklentiler	18.99 _a	3.50	17.35 _b	3.29	16.36 _b	3.66	15.24**
Duyarsızlık	7.86 _a	1.86	7.05 _b	1.61	6.98 _b	1.62	10.13**
Red/İzolasyon	5.50 _a	1.60	4.89 _b	1.52	4.76 _b	1.36	7.75*
Korkutma	9.06	2.23	8.7	2.09	8.43	2.14	2.43

*p < .01 ; ** p< .001 Aynı harfler arasında anlamlı farklılık yoktur

Tablo 3.7’de DİFÖ’nün Uygunsuz Beklentiler alt boyutundaki gruplar arası karşılaştırmalara bakıldığında eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar, eğitim düzeyi lise ve üniversite-üstü olan katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır. Bu da eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların eğitim düzeyi lise ve üniversite-üstü olan katılımcılara göre çocuklarına karşı beklentilerde nelerin uygunsuz olduğuna dair farkındalıklarının daha düşük olduğuna işaret etmektedir. Duyarsızlık alt boyutundaki gruplar arası karşılaştırmalara bakıldığında eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar, eğitim düzeyi lise ve üniversite-üstü olan katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puan almışlardır. Bu bulgu da eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların çocuklara karşı gösterilen yaklaşımlardan hangilerinin duygusal istismarın bir boyutu olan duyarsızlığa girdiğine yönelik farkındalıklarının düşük olduğunu göstermektedir. Benzer olarak; Red/İzolasyon alt boyutundaki gruplar arası karşılaştırma sonuçlarına bakıldığında eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcılar eğitim düzeyi lise ve üniversite- üstü olan katılımcılara göre anlamlı olarak daha yüksek puanlar almışlardır. Bu da yine eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların hangi davranışların çocuğu reddetme ve izole etmeye girebileceği konusunda farkındalıklarının düşük olduğuna işaret etmektedir.

Yapılan çok yönlü varyans analizi sonuçlarına göre DİFÖ'nün alt boyutları üzerinde cinsiyet temel etkisi ile cinsiyet ve eğitim durumu ortak etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. DİFÖ alt boyutlarından alınan puanlar için cinsiyet temel etkisine göre yapılan Çok Yönlü Varyans Analizi sonuçları Tablo 3.8.'de; cinsiyet ve anne-baba eğitim durumu ortak etkisine göre çok yönlü varyans analizi sonuçlarına Tablo 3.9.'da yer verilmiştir.

Tablo 3.8. DİFÖ Alt Boyutları Üzerinde Çocuk Cinsiyet Değişkeninin Temel Etkisi

	KIZ		ERKEK		F
	X	Ss	X	Ss	
DİFÖ					
Uygunsuz Beklentiler	17.97	3.65	17.46	3.58	1.01
Duyarsızlık	7.34	1.75	7.36	1.77	.01
Red/İzolasyon	5.09	1.57	5.10	1.52	.00
Korkutma	8.6	2.04	8.96	2.29	2.55

$p < .05$. Anlamlı farklılık gözlenmemiştir.

Tablo 3.9. DİFÖ Alt Boyutları Üzerinde Çocuk Cinsiyet ve Çocuk Cinsiyet Anne Baba Eğitim Durumu Ortak Etkisi

DİFÖ	KIZ						ERKEK						F
	İlköğretim		Lise		Üniversite		İlköğretim		Lise		Üniversite		
	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	X	Ss	
Uygunsuz Beklentiler	19.21	3.39	17.41	3.45	16.64	3.78	18.71	3.63	17.28	3.13	16.11	3.56	.11
Duyarsızlık	7.6	1.73	7.07	1.67	7.29	1.88	8.19	1.98	7.03	1.56	6.7	1.3	3.15
Red/İzolasyon	5.42	1.73	4.76	1.44	5	1.36	5.6	1.44	5.04	1.6	4.54	1.32	3.94
Korkutma	8.88	2.29	8.44	1.93	8.33	1.73	9.28	2.15	8.99	2.24	8.53	2.47	.7

p< .05. Anlamli farklılık gözlenmemiştir.

3.2 Anne veya Babaların Duygusal İstismar Farkındalığı Açısından Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Karşılaştırılması

Çalışmada çocukların bir kısmının yalnızca annelerinin bir kısmının da yalnızca babalarının ölçekleri doldurduğu görülmüştür. Bu yüzden çalışmaya katılan baba sayısı ile eşit olacak şekilde önce çalışmaya katılım gösteren 173 annenin 55'i seçkisiz olarak seçilerek çalışmaya katılan babalarla DİFÖ ve ÇODBCÖ puanları bakımından “Bağımsız Örneklem T-Testi” yapılarak karşılaştırılmıştır. Yapılan karşılaştırma sonucunda anne ve babaların DİFÖ toplam puan ve alt ölçek puanları ile ÇODBCÖ alt ölçek puanları bakımından farklılaşmadıkları görülmüştür. Bu yüzden anne ve babaların doldurduğu ölçeklerden elde edilen puanlar sonraki analize birlikte dahil edilmişlerdir.

Anne veya babaların olumsuz duygu sosyalleştirme düzeylerinin duygusal istismar farkındalıklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılması amacıyla katılımcılar öncelikle duygusal istismar farkındalığı yüksek ve düşük olmak üzere iki gruba ayrılmıştır ve “Bağımsız Örneklem T-Testi” yapılmıştır. Analiz sonuçlarına Tablo 3.10.'da yer verilmiştir.

Tablo 3.10. Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının DİFÖ Toplam Puanı Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Duygusal İstismar Farkındalığı Yüksek Grup		Duygusal İstismar Farkındalığı Düşük Grup		sd	t
	X	Ss	X	Ss		
Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Puanları	1.74	.45	1.27	.45	47	3.64*

*p< .01

Tablo 3.10.'a bakıldığında anne-babanın olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma sıklıkları duygusal istismar farkındalıklarına göre anlamlı olarak değişmektedir. Buna göre, duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne veya babaların olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıkları duygusal istismar farkındalığı düşük olan anne babalara göre anlamlı olarak düşük bulunmuştur.

Anne veya babaların olumlu duygu sosyalleştirme düzeylerinin duygusal istismar farkındalıklarına göre farklılaşıp farklılaşmadığına bakılması amacıyla “Bağımsız Örneklem T-Testi” yapılmıştır. Analiz sonucunda anne veya babaların olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma düzeylerinin duygusal istismar farkındalıklarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Analiz sonuçlarına Tablo 3.11.'de yer verilmiştir.

Tablo 3.11. Olumlu Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının DİFÖ Toplam Puanı Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin T-Testi Sonuçları

	Duygusal İstismar Farkındalığı Yüksek Grup		Duygusal İstismar Farkındalığı Düşük Grup		sd	t
	X	Ss	X	Ss		
Olumlu Duygu Sosyalleştirme Puanları	1,33	.49	1.70	.47	33	-2.13*

*p< .05

Tablo 3.11.'e bakıldığında duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne-babaların Olumlu Duygu Sosyalleştirme puanlarının duygusal istismar farkındalığı düşük olan anne babalarinkinden anlamlı olarak düşük olduğu görülmektedir. Buna göre, duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne veya babalar, olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını duygusal istismar farkındalığı düşük olan anne veya babalara göre daha sıklıkla kullanmaktadırlar.

3.3 Korelasyon Analizlerine İlişkin Bulgular

3.3.1 Ç-SDDÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri ile ÇODBÇÖ Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler

Ç-SDDÖ toplam ve alt ölçek (Aileden, Arkadaştan ve Öğretmenden Alınan Destek) puanları ile ÇODBÇÖ alt ölçek (Ebeveynde Sıkıntı [ES], Cezalandırıcı Tepkiler [CT], Küçümseyici Tepkiler [KT], Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler [DİT], Duyguya Odaklı Tepkiler [DOT], Probleme Odaklı Tepkiler [POT]) puanları ile ÇODBÇÖ alt ölçeklerinin “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” olmak üzere iki başlık halinde toplanmış

puanları arasındaki ilişkiye Pearson Korelasyon Analizi ile bakılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo 3.12. 'de verilmiştir.

Ç-SDDÖ toplam puanı ve ÇODBCÖ alt ölçek puanları arasındaki ilişkiye bakıldığında Ç-SDDÖ toplam puanı ile “Cezalandırıcı Tepkiler” puanları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.14$; $p< .01$). Buna göre çocukların algıladıkları sosyal destek yükseldikçe anne-babaların “Cezalandırıcı Tepkiler” alt boyutundan aldıkları puan yükselmektedir ancak ÇODBCÖ'nün puanlama yönü göz önüne alındığında bu tepkileri kullanma sıklıkları azalmaktadır. “Aileden Alınan Destek” alt ölçeğinden alınan puanlar ile “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r= .11$; $p< .05$), “Küçümseyici Tepkiler” ($r= .12$; $p< .05$) ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme” puanları ($r= .11$; $p< .05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Buna göre anne-babanın cezalandırıcı, küçümseyici ve olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıkları azaldıkça aileden alınan destek artmaktadır. “Arkadaştan Alınan Destek” alt ölçeği ile “Cezalandırıcı Tepkiler” puanı arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki görülmektedir ($r= .14$; $p< .01$). Buna göre anne-babanın cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklığı azaldıkça arkadaştan alınan destek artmaktadır. Yapılan analiz sonuçlarında “Öğretmenden Alınan Destek” ile ÇODBCÖ alt ölçekleri arasında ilişki bulunmamıştır.

3.3.2 Ç-SDDÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri ile DİFÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde Ç-SDDÖ toplam puan ve alt ölçek (Aileden, Arkadaştan ve Öğretmenden Alınan Destek) puanları ile DİFÖ toplam puan ve alt ölçek (Uygunsuz Beklentiler, Duyarsızlık, Korkutma ve Red/İzolasyon) puanları arasındaki ilişkilere bakılması amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo 3.12. 'de verilmiştir. Yapılan analiz sonucunda Ç-SDDÖ toplam puan ve alt ölçek puanları ile DİFÖ toplam puan ve alt ölçek puanları arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

3.3.3 ÇODBCÖ Alt Ölçekleri ile DİFÖ Toplam Puan ve Alt Ölçekleri Arasındaki İlişkiler

Bu bölümde, ÇODBCÖ alt ölçek (Ebeveynde Sıkıntı [ES], Cezalandırıcı Tepkiler [CT], Küçümseyici Tepkiler [KT], Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler [DİT], Duyguya Odaklı Tepkiler [DOT], Probleme Odaklı Tepkiler [POT]) puanları ve ÇODBCÖ alt ölçeklerinin “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” olmak üzere iki alt ölçeğe indirgenmiş puanları ile DİFÖ toplam puan ve alt ölçek (Uygunsuz Beklentiler, Duyarsızlık, Korkutma ve Red/İzolasyon) puanları arasındaki ilişkilere bakılması amacıyla Pearson Korelasyon Analizi yapılmıştır. Değişkenler arasındaki korelasyonlara ilişkin katsayılar Tablo 3.12. 'de verilmiştir. İlişki yönleri yorumlanırken ölçeklerin puanlama yönleri göz önünde bulundurulmuştur.

Yapılan analiz sonucunda **DİFÖ toplam puanı** ile “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r = -.44$; $p < .001$), “Küçümseyici Tepkiler” ($r = -.22$; $p < .001$), ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = -.35$; $p < .001$) puanları arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmektedir. Ancak iki ölçek arasında puanların yorumlanma yönünün farklılık gösterdiği dikkate alındığında farkındalık düştükçe cezalandırıcı tepkileri, küçümseyici tepkileri ve olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklığının arttığı görülmektedir.

Öte yandan **DİFÖ toplam puanı** ile “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ($r = .12$; $p < .05$), “Duyguya Odaklı Tepkiler” ($r = .22$; $p < .001$), “Probleme Odaklı Tepkiler” ($r = .26$; $p < .001$) ve “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = .23$; $p < .001$) puanları ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur. Buna göre anne babaların duygusal istismar farkındalığı arttıkça, duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkileri, duyguya odaklı tepkileri ve probleme odaklı tepkileri kullanma sıklıkları artmaktadır.

DİFÖ “Uygunsuz Beklentiler” alt ölçek puanı ile “Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri” ($r = -.17$; $p < .01$), “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r = -.43$; $p < .001$), “Küçümseyici Tepkiler” ($r = -.29$; $p < .001$) ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” puanları ($r = -.37$; $p < .001$) negatif yönde anlamlı ilişki göstermiştir. “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ($r = .84$; $p < .001$), “Duyguya Odaklı Tepkiler” ($r = .11$; $p < .05$), “Probleme Odaklı Tepkiler” ($r = .19$; $p < .01$) ve “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = .14$; $p < .05$) puanı ileyse pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

DİFÖ “Duyarsızlık” alt ölçek puanı ile “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r = -.28$; $p < .001$) ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = -.18$; $p < .01$) arasında

negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu; “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ($r = .72$; $p < .001$), “Duyguya Odaklı Tepkiler” ($r = .15$; $p < .01$), “Probleme Odaklı Tepkiler” ($r = .19$; $p < .01$) ve “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = .16$; $p < .01$) alt ölçek puanları ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişki gösterdiği bulunmuştur.

DİFÖ “**Korkutma**” alt ölçek puanı ile “Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri” ($r = -.11$; $p < .05$), “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r = -.28$; $p < .001$) ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = -.20$; $p < .001$) alt ölçek puanları arasında negatif yönde ilişki gözlenmiştir. “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ($r = .64$; $p < .001$), “Duyguya Odaklı Tepkiler” ($r = .28$; $p < .01$), “Probleme Odaklı Tepkiler” ($r = .24$; $p < .001$) ve “Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = .16$; $p < .01$) alt ölçek puanları ile pozitif yönde anlamlı olarak ilişkili bulunmuştur.

DİFÖ “**Red/İzolasyon**” alt ölçek puanı ile “Cezalandırıcı Tepkiler” ($r = -.19$; $p < .001$) ve “Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri” ($r = -.12$; $p < .05$) alt ölçek puanları arasında negatif yönde ilişki saptanmıştır. “Duygu İfadesini Kolaylaştırıcı Tepkiler” ($r = .63$; $p < .001$) ve “Probleme Odaklı Tepkiler” ($r = .13$; $p < .05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür.

Tablo 3.12. Ç-SDDÖ ile Diğer Tüm Değişkenler Arasındaki Korelasyonlar

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)	(16)	(17)
(1)	1																
(2)	.71***	1															
(3)	.92***	.49***	1														
(4)	.82***	.47***	.62***	1													
(5)	.01	.04	-.002	.004	1												
(6)	.14**	.11*	.14**	.09	.56***	1											
(7)	.08	.12*	.04	.09	.53***	.52***	1										
(8)	-.06	-.08	-.06	-.02	-.16**	-.44***	-.22***	1									
(9)	-.07	-.08	-.08	-.01	-.05	-.35***	.09	.22***	1								
(10)	-.05	-.07	-.06	.001	.01	-.29***	.16**	.26***	.78***	1							
(11)	-.05	-.06	-.06	-.01	.05	-.24***	.18**	.22***	.87***	.89***	1						
(12)	.10	.11*	.08	.08	.79***	.85***	.85***	-.35***	-.13*	-.06	-.01	1					
(13)	-.06	-.08	-.06	-.02	-.16	-.44***	-.22***	.12*	.22***	.26***	.23***	-.35***	1				
(14)	-.02	-.05	-.02	.01	-.17**	-.43***	-.29***	.84***	.11*	.19**	.14*	-.37***	.84***	1			
(15)	-.10	-.08	-.10	-.04	-.06	-.28***	-.09	.72***	.15**	.19**	.16**	-.18**	.72***	.43***	1		
(16)	-.07	-.06	-.06	-.06	-.11*	-.28***	-.10	.64***	.28***	.24***	.27***	-.20***	.64***	.29***	.38***	1	
(17)	-.005	-.05	-.01	.04	-.04	-.19***	-.05	.63***	.10	.13*	.10	-.12*	.63***	.38***	.42***	.26***	1

*p < .05 ; **p<.01; *** p< .001 Not: ÇODBÇÖ alt ölçek toplam puanları düştükçe tepki sıklığı artmaktadır. DİFÖ puanları düştükçe duygusal istismar farkındalığı artmaktadır.

(1) ÇSDDÖ Toplam, (2) Aileden Alınan Destek, (3) Arkadaştan Alınan Destek, (4) Öğretmenden Alınan Destek, (5) Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri, (6) Cezalandırıcı Tepkiler, (7) Küçümseyici Tepkiler, (8) Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler, (9) Duyguya Odaklı Tepkiler, (10) Probleme Odaklı Tepkiler, (11) Olumlu Duygu Sosyalleştirme Tepkileri, (12) Olumsuz Duygu Sosyalleştirme Tepkileri, (13) DİFÖ Toplam, (14) Uygunsuz Beklentiler, (15) Duyarsızlık, (16) Korkutma, (17) Red/İzolasyon

3.4 Anne veya Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolüne İlişkin Bulgular

Bu bölümde anne-babanın duygusal istismar farkındalığı ve duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının etkileşimi ile çocuğun algıladığı sosyal desteğin açıklanmaya çalışıldığı bir yol modeli sınanmıştır. Anne-babanın duygusal istismar farkındalık düzeylerini DİFÖ toplam puanları temsil etmektedir. Duygusal istismar farkındalığı ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiye aracılık ettiği düşünülen duygu sosyalleştirme yaklaşımlarından hem DİFÖ toplam puanıyla hem de Ç-SDDÖ toplam puanı ile ilişkili olan “Cezalandırıcı Tepkiler (CT)” alt boyut puan ortalamaları analize dâhil edilmiştir. Yani duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını “Cezalandırıcı Tepkiler” alt boyut puanları temsil etmektedir. Algılanan sosyal destek ise “Aileden Alınan Destek” ve “Arkadaştan Alınan Destek” alt boyut puan ortalamalarıyla temsil edilmektedir.

Modelin sınanması için LISREL 8.51 paket programı kullanılmıştır. Kovaryans matrisi kullanılarak yol (path) analizi yapılan model yapısının uygunluğu uyum istatistikleri ve modifikasyon indeksleri sonuçlarına göre incelenmiştir. Yol modelinin sınanmasından önce ise modele dâhil edilecek değişkenler arası korelasyonların bulunması için SPSS 20 paket programı kullanılmıştır. Korelasyon analizi sonuçlarına Tablo 3.13’de yer verilmiştir.

Tablo 3.13.’e bakıldığında çocuğun algıladığı sosyal destek toplam puanı ve alt boyutları olan Aileden Alınan Destek, Arkadaştan Alınan Destek ve Öğretmenden Alınan Destek ortalama puanları ile duygusal istismar farkındalığı toplam puanı ve

Cezalandırıcı Tepkiler ortalama puanları arasındaki ilişkilerin .02 ile .44 arasında değiştiği görülmektedir. Yine tabloya bakıldığında Duygusal İstismar Farkındalığı lçeği (DİF) toplam puanı ve -SDD toplam puanı ve Aileden Alınan, Arkadaştan Alınan ve öğretmenden Alınan Destek alt boyutları arasında ilişkinin olmadığı görülmektedir. Baron ve Kenny'nin (1986) aracı ilişkinin test edilebilmesi için bağımsız ve bağımlı değişkenin ilişkili olması gerektiğini öne sürmelerinin aksine Hayes (2009) bağımsız ve bağımlı değişken ilişkili olmasa bile bu iki değişkene başka bir değişkenin aracılık edebileceğinden söz etmektedir. Buna göre bağımsız değişken bağımlı değişken üzerinde başka bir aracı değişken ile dolaylı yoldan etki edebilmektedir (Hayes, 2009). Buradan yola çıkılarak duygusal istismar farkındalığı ile algılanan sosyal destek arasında bir ilişkiye rastlanılmasa da; duygusal istismar farkındalığı ile çocuklarda algılanan sosyal destek arasındaki ilişki duygu sosyalleştirmenin aracılığıyla açıklanma yoluna gidilmiştir.

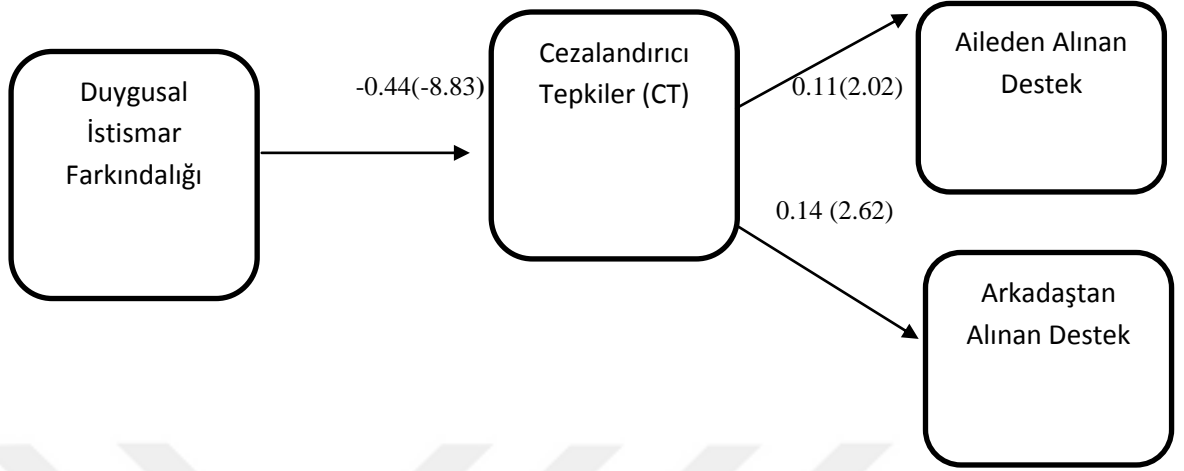
Tablo 3. 13. Model için Öngörülen Korelasyonlara İlişkin Katsayılar

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)
(1) Algılanan Sosyal Destek [Ç-SDDÖ Toplam]	1					
(2) Aileden Alınan Destek	.71***	1				
(3) Arkadaştan Alınan Destek	.92***	.49***	1			
(4) Öğretmenden Alınan Destek	.82***	.47***	.62***	1		
(5) Duygusal İstismar Farkındalığı [DİFÖ Toplam]	-.06	-.08	-.06	-.02	1	
(6) Cezalandırıcı Tepkiler (CT)	.14**	.11**	.14**	.09	-.44***	1

*p< .05; **p<. 01; ***p< .001

Korelasyon analizi sonucunda model için öngörülen ilişkilerin anlamlı olduğu görülmüş; duygusal istismar farkındalığı ve duygu sosyalleştirme yaklaşımları alt boyutları ile ilişkisi saptanmayan “Öğretmenden Alınan Destek” Ç-SDDÖ alt boyutu modele katılmamıştır. Önerilen modelin analizine ilişkin yol(path) analizi yapılmıştır.

Şekil 2. Önerilen Model

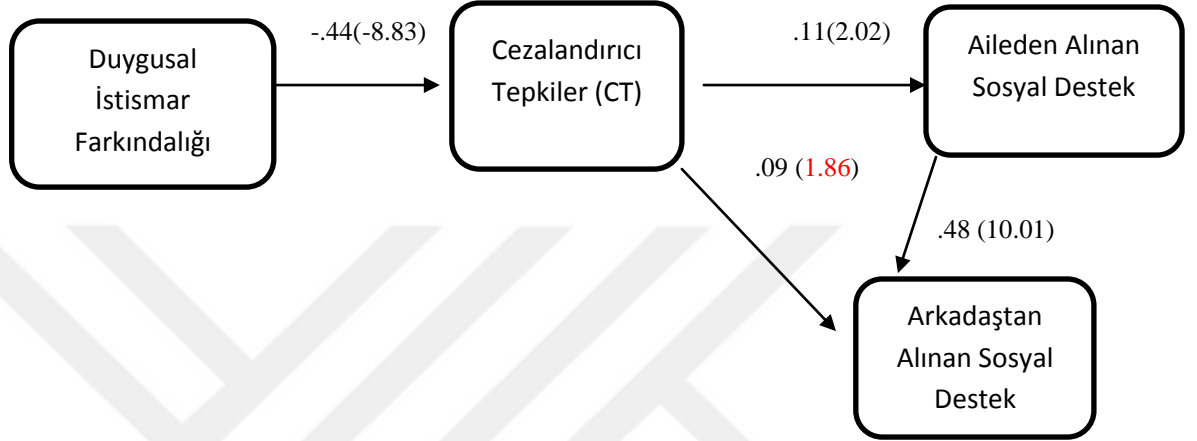
(Şekilde yer alan değerler β ve t değerleridir.)

Test edilen model, anne-babaların duygusal istismar farkındalığı puanlarının çocuğun aileden ve arkadaştan algıladığı sosyal destek puanları üzerindeki etkisine anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının aracılık ettiğini varsaymaktadır. Önerilen yapısal modele ilişkin χ^2/df oranı ve RMSEA değerlerinin sırasıyla 25.81 [$\chi^2(3)= 77.43$] ve .28 olduğu görülmüş, lokal uyum indekslerinin anlamlı ilişkiler gösterdiği gözlenmiş ancak genel uyum indekslerinin iyi bir model için beklenenden daha düşük seyrettiği bulunmuştur (Tabachnick ve Fidell, 2007) (GFI= .89, AGFI= .65, CFI= .48 ve NNFI= -. 05). Analizin daha iyi bir model için önerdiği yollar gözden geçirilmiş ve önerilen yollardan alan yazınla uyumlu olduğu düşünülen yol, modele eklenerek modelde değişikliğe gidilmiştir.

Modelin önerdiği yollar incelendiğinde önerilen yönde bir ilişki tanımlanmasının ki kare değerinde 76.7 puanlık bir düşüş sağlayacağı görülmüştür. Modelin önerdiği bu yolun alan yazın tarafından da desteklendiği dikkate alınarak

“Aileden Alınan Sosyal Destek”ten “Arkadaştan Alınan Sosyal Destek”e giden bir yol eklenerek ilk karşılaştırma modeli sınanmıştır.

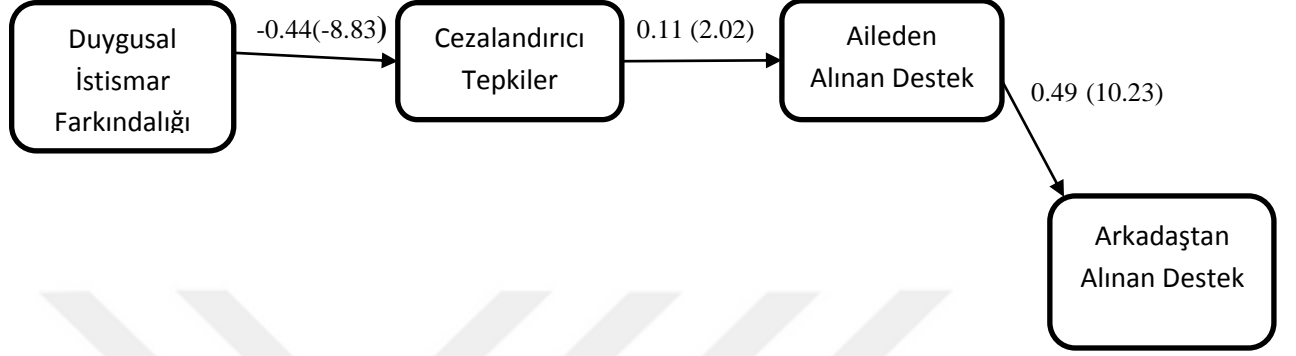
Şekil 3. Birinci Karşılaştırma Modeli

(Şekilde yer alan değerler β ve t değerleridir.)

Sınanan ikinci modele ilişkin χ^2/df oranı ve RMSEA değerlerinin sırasıyla 0.34 [$\chi^2(2)= 0.68$] ve .000 olduğu; genel uyum indekslerinin .99 üzerinde seyrettiği (GFI= .99, AGFI= .99, CFI=1 ve NNFI= 1.02) saptanmıştır. Analiz sonucunda “Cezalandırıcı Tepkiler”den “Arkadaştan Alınan Destek”e giden yolun anlamlılığını kaybettiği görülmektedir. Bu yüzden bu yol analizden çıkarılarak model tekrar sınanmıştır.

Şekil 4. İkinci Karşılaştırma Modeli

(Şekilde yer alan değerler β ve t değerleridir.)

Sınanan üçüncü modele ilişkin χ^2/df oranı ve RMSEA değerlerinin sırasıyla 1.38 [$\chi^2(3)= 4.13$] ve 0.03 olduğu; lokal uyum indekslerinin anlamlı ilişkiler gösterdiği ve genel uyum indekslerinin .98 üzerinde seyrettiği (GFI= .99, AGFI= .98, CFI=.99 ve NNFI= .99) görülmüştür.

Tablo 3.14. Karşılaştırılan modellerin YEM değerleri

	χ^2	Df	χ^2/df	RMSEA	GFI	AGFI	CFI	NNFI
1. Yapısal Model	77.43	3	25.81	.28	.89	.65	.48	-.05
2. Yapısal Model	0.68	2	0.34	.000	.99	.99	1	1.02
3. Yapısal Model	4.13	3	1.38	0.03	.99	.98	.99	.99

Yapılan karşılaştırma sonucu son modelin veriye en iyi uyum sağlayan model olduğu saptanmıştır.

3.4.1 Modele İlişkin Doğrudan Etkiler

Sınanan yol modelinde anne-babaların duygusal istismar farkındalığı ortalama puanlarının aracı olarak ele alınan “Cezalandırıcı Tepkiler” duygu sosyalleştirme puan ortalamasını ($\beta = -.44$, $t = -8.83$, $p < .05$) doğrudan yordadığı görülmüştür. Cezalandırıcı tepkiler puan ortalamalarının ise aileden alınan sosyal destek puan ortalamalarını ($\beta = .11$, $t = 2.02$, $p < .05$) doğrudan yordadığı; aileden alınan sosyal destek puan ortalamalarının ise arkadaştan alınan sosyal destek puan ortalamasını ($\beta = .49$, $t = 10.13$, $p < .05$) doğrudan yordadığı saptanmıştır.

3.4.2 Modele İlişkin Dolaylı Etkiler

Gözlenen doğrudan ilişkiler olduğu gibi modele ilişkin dolaylı ilişkilere bakıldığında duygusal istismar farkındalığının aileden alınan destek üzerindeki dolaylı etkisi anlamlıken; arkadaştan alınan destek üzerindeki dolaylı etkisinin

anlamli olmadığı görülmüştür ($t < 1.96$). Cezalandırıcı tepkilerin ise arkadaştan alınan destek üzerindeki dolaylı etkisinin anlamli olduğu bulunmuştur. Dolaylı ilişkilere ilişkin beta (β), standart hata (SH) ve t değerleri Tablo 3.15.'de verilmiştir.

Tablo 3.15. Modeli oluşturan dolaylı ilişkilere ilişkin β , SH ve t değerleri

		Duygusal İstismar Farkındalığı	Cezalandırıcı Tepkiler (CT)
Aileden Alınan Destek	B	-.05	
	SH	.02	X
	t	1.98*	
Arkadaştan Alınan Destek	β	-.02	.06
	SH	.02	.03
	t	1.93	1.98*

p<.05

BÖLÜM IV

TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

4.1 Tartışma

Anne veya babanın duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolünü incelemek bu çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amacı ve hipotezleri doğrultusunda yapılan analizlerin bulguları, ilgili alan yazın bağlamında tartışılacaktır.

4.1.1 Sosyo-demografik Özelliklere İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde öncelikle algılanan sosyal desteğin sosyo-demografik değişkenlerle olan ilişkisine yönelik bulgular tartışılacak; sonrasında duygu sosyalleştirme ve duygusal istismar farkındalığı değişkenlerinin sosyo-demografik değişkenlerle olan ilişkisinin tartışmasına yer verilecektir. Söz konusu çalışmada sosyo-demografik değişkenler anne veya babanın eğitim düzeyi ve çocuğun cinsiyeti olarak ele alınmıştır.

Anne babanın eğitim durumu ve algılanan sosyal destekle ilgili ulaşılabilen kaynaklarda çocukların algıladığı sosyal desteğin anne-babanın eğitim durumuna göre farklılaşabildiği yer almaktadır. Dengiz'in (2014) çalışmasında çocuğun algıladığı sosyal destek ve annenin eğitim durumu arasındaki ilişkiyle ilgili olarak çocuğun algıladığı sosyal desteğin annenin eğitim durumuna göre farklılaştığı görülmüştür. Benzer olarak Malecki ve Demaray (2006) tarafından yapılan çalışmada ailenin sosyo-ekonomik düzeyi ile çocuğun algıladığı sosyal desteğin ilişkili olduğu bulunmuştur. Malecki ve Demaray'ın (2006) çalışmasında sosyo-

ekonomik düzey anne-babanın eğitim düzeyi temel alınarak belirlenmese de çalışmalarda eğitim durumu ile sosyo-ekonomik düzeyi koşt kabul eden görüş açısından değerlendirildiğinde, ailenin sosyo-ekonomik düzeyinin eğitim durumlarıyla paralellik gösterebileceği düşünölmüştür. Söz konusu çalışmada alan yazındaki ulaşılabilen bulgulardan farklı olarak, anne veya babanın eğitim durumuna göre çocukların algıladığı sosyal desteğin farklılaşmadığı da görölmüştür. Veri toplama aşamasında anne veya babadan veri toplanırken araştırmaya katılan ebeveynin eğitim durumu analize katılmıştır. Eğitim durumu bilinmeyen diğer ebeveynin eğitim durumunun daha yüksek veya daha düşük olabilecek olması sebebiyle ev içerisinde bir denge yaratarak çocuğun algıladığı sosyal destekte bir farklılaşmaya neden olmamış olabileceği düşünölmüştür.

Cinsiyet ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiye bakıldığında, kız çocuklarının özellikle öğretmenlerinden ve arkadaşlarından algıladığı sosyal desteğin erkek çocuklarına göre daha yüksek olduğu bulunmuştur. Alan yazında çocuğun algıladığı sosyal destek üzerinde cinsiyet değişkeninin etkili olduğu; kız çocuklarının erkek çocuklarına göre çevrelerinden algıladıkları sosyal destek düzeylerinin daha yüksek olduğu çeşitli araştırmalarla ortaya konmuştur (Malecki ve Demaray, 2002; Bost ve ark., 2004; Gökler, 2007). Kız çocuklarında sosyal destek algısının erkek çocuklara göre daha yüksek bulunması alan yazında çeşitli değişkenlerle ilişkilendirilmiştir. Bunlardan bazıları sosyal ilişkilerde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha karşılıklı, yakınlık kurucu ve kendini ifade edici olma eğiliminde olmaları şeklindedir (Belle, 1989; Cauce, Hannan ve Sargeant, 1992; akt. Bost ve ark.2004). Kız ve erkek çocuklar arasında etkileşim tarzındaki bu

farklılıkların sosyal destek algısındaki farklılaşmaya neden olabileceğine ilişkin yorumlar dikkat çekmektedir (Belle, 1989).

Öte yandan bu çalışmada, aileden algılanan sosyal destek temelinde bakıldığında ise cinsiyet açısından bir farklılaşma görülmemesi Anan ve Barnett(1999), Ünlü(2001), Gökler (2007), Ustabaş (2011) ve Ateş (2011)'in çalışmasıyla tutarlılık gösterirken; Başer (2006), Akyol ve Salı'nın (2013) çalışmalarıyla ise tutarsızlık gösteren bir bulgu olmuştur.

Duygu sosyalleştirme ile ilgili yazında ulaşılabilen kaynaklarda anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımları üzerinde eğitim düzeyi, cinsiyet ve sosyo-ekonomik düzey gibi değişkenlerin etkisinden söz edilmektedir. Bu çalışmada da anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımları üzerinde eğitim temel etkisinin anlamlı olduğu gözlenmiştir. Buna göre eğitim düzeyi ilköğretim olan anne-babaların eğitim düzeyi lise ve üniversite olan katılımcılara göre çocuklarının olumsuz duygularına karşı daha fazla "Cezalandırıcı Tepkiler" ile yaklaştıkları görülmüştür. Yine yapılan karşılaştırmada eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların eğitim düzeyi üniversite olan katılımcılara göre "Küçümseyici" tepkileri daha sıklıkla kullandıkları ortaya konmuştur. Bu bulgulara benzer olarak Aydın (2010) annelerin sosyo ekonomik düzeyi, duygu düzenleme becerileri ve sosyal bağlamın duygu sosyalleştirme yaklaşımları üzerindeki etkisini incelediği çalışmasında eğitim düzeyi yüksek olan annelerin cezalandırıcı yaklaşımları daha az, bunun yanında duygu ifadesini kolaylaştırıcı tepkileri daha fazla kullandıklarını bulmuştur. Benzer olarak; Aytun ve diğerlerinin (2013) yaptığı çalışmada eğitim düzeyi yüksek olan annelerin cezalandırıcı ve küçümseyici duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha az sıklıkla kullandıkları belirtilmiştir. Yine Güven ve Erden (2017) çalışmalarında anne eğitim

olmuştur. Türk toplumunun kız çocuklarına karşı daha korumacı bir tutuma sahip olduğu göz önünde bulundurulduğunda; kız çocukları ve erkek çocuklarına yaklaşımdaki bu farklılığın korumacı cinsiyetçilikle bağlantılı olabileceği düşünülmüştür.

Duygusal istismar farkındalığı ile ilgili yazında ulaşılabilen kaynaklarda anne-babanın eğitim durumu ile duygusal istismar konusundaki farkındalıkları arasındaki ilişkiye değinildiği görülmüştür. Bu çalışmada da anne-babanın eğitim durumuyla duygusal istismar konusundaki farkındalıkları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. Anne veya babaların eğitim düzeylerinin duygusal istismar farkındalığının “Duyarsızlık”, “Uygunsuz Beklentiler” ve “Red/İzolasyon” alt boyutları üzerinde etkili olduğu görülmektedir. Eğitim düzeyi ilköğretim olan katılımcıların çocuklara karşı tutum ve davranışların hangilerinin çocuk hakkında uygunsuz beklentilere, çocuğa karşı duyarsızlığa ve çocuğu reddetme ya da çocuğun yarar sağlayacağı ortamlardan izole etmeye girdiğine yönelik farkındalıklarının eğitim düzeyi lise ve üniversite olan katılımcılara göre düşük olduğu sonucu elde edilmiştir. Bu bulgu Uslu ve diğerlerinin (2010) çalışmasıyla tutarlılık göstermektedir. Eğitim düzeyi ile ilgili elde edilen bu bulgunun çocuk yetiştirme tutumları arasındaki inanç farklılıklarından kaynaklanabileceği düşünülmüştür. Buna göre eğitim düzeyi düşük olan aileler çocuk yetiştirme konusunda kendi ailelerinden gördükleri tutum ve davranışları genel geçer doğrular olarak görüp bu doğrultuda bir bilinç geliştirirken (Uslu ve diğ., 2010); eğitim düzeyi üniversite olan katılımcıların çocuk yetiştirme konusunda daha fazla bilgi edinme eğilimi göstererek duygusal istismara yönelik daha yüksek bir farkındalık geliştirmiş olabilecekleri düşünülmüştür.

Yazında duygusal istismar farkındalığı ve çocuğun cinsiyeti ile ilişkili bir bulguya rastlanmamıştır. Bu çalışmada da anne-babanın duygusal istismar farkındalığı ve çocuğun cinsiyeti ile ilgili bir ilişki gözlenmemiştir. Duygusal istismar farkındalığı anne-babanın çocuk yetiştirme konusunda çocuğa karşı tutum ve davranışlarındaki bilinç düzeyleriyle ilgili olduğundan çocuğun cinsiyetinden bağımsız bir değişken olduğu düşünülmüştür.

Özetle; çocukların çevrelerinden algıladıkları sosyal destek, anne-babanın duygu sosyalleştirme davranışları ve duygusal istismar farkındalıkları ile anne babanın eğitim düzeyinin ilişkili bulunması yazınla tutarlılık göstermektedir. Çocuğa karşı tutum ve davranışlar ile çocuğun psikolojik iyilik halini destekleyen sosyal destek konusunda anne baba eğitim düzeyinin önemli bir yeri olduğu düşünülmüştür. Çocuğun cinsiyeti ile çevresinden algıladığı sosyal desteğin farklılaşması yine yazınla tutarlılık gösteren bir bulgu olmuştur. Bu çalışmada anne-babaların kız çocuklarının olumsuz duygularına karşı olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini, özellikle de “Duyguya Odaklı Tepkileri” daha sıklıkla kullandıklarına ilişkin bulgu yazına katkı sağlayacak bir bulgu olmuştur.

4.1.2 Anne Babaların Duygusal İstismar Farkındalıkları Açısından Duygu Sosyalleştirme Davranışlarının Karşılaştırılmasına İlişkin Bulguların Tartışılması

Duygusal istismar farkındalığı çocuğun duygularına ve gereksinimlerine yönelik tutum ve bilinç boyutunu oluştururken; duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının davranış boyutuyla ilgili olduğu düşünülebilir. Olumsuz duygu sosyalleştirme

davranışları olan cezalandırıcı ve küçümseyici tepkilerin içerisinde yer alan çocuğun duygularını ve duygusal gereksinimlerini görmezden gelme (Çorapçı ve diğ.,2012), çocuğun duygularını nasıl ifade edeceği ve yaşantılayacağı ile ilgili uygunsuz beklentiler içerisinde olma (Friedlmeier ve diğ., 2011) ile duygusal istismarın içeriğinde bulunan çocuğa karşı duyarsızlık, korkutma ve uygunsuz beklentilerin içerik bakımından anne-baba tarafından çocuğa yönlendirilen davranışlarla benzerlik gösterdiği görülmektedir. Bu yüzden anne-babanın duygusal istismar farkındalıklarının davranış boyutuna nasıl yansıdığına bakmanın önemli olacağı düşünülmüştür ve bu çalışmada anne babaların olumsuz ve olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma sıklıklarının, duygusal istismar farkındalıklarına göre anlamlı olarak farklılaştığı görülmüştür. Buna göre duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne-babalar farkındalığı düşük olanlara göre olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha yüksek sıklıkta; olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını ise daha düşük sıklıkta kullanmaktadırlar. Alan yazında duygusal istismar farkındalığı ve duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını birlikte ele alan bir çalışmaya rastlanmamış olsa da anne babanın duygular ve duyguların ifade ediliş biçimiyle ilgili sahip oldukları inanç (Meta-duygu felsefesi) anne-babanın duygu sosyalleştirme davranışlarını (Gottman ve diğ., 1996; Daga, Raval ve Raj, 2015); çocuk ile iletişimlerdeki sıcaklık, yanıtlayıcılık ve duyarlılık gibi destekleyici anne- baba tutumları ise anne-baba ve çocuk arasındaki ilişkinin kalitesini etkileyebilmektedir (Ambrose, 2013). Bu bağlamda anne-babanın duygusal istismar farkındalığına yani çocuğa karşı yöneltilen davranışların hangilerinin duygusal istismar kapsamına gireceğine dair sahip olunan bilince göre anne-babanın

duygu sosyalleştirme davranışlarının farklılaştığı bulgusunun yazında söz edilen bulgularla uyumluluk gösterdiği düşünülmüştür.

4.1.3 Duygu Sosyalleştirme, Çocukların Algıladıkları Sosyal Destek ve Anne- Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı Arasındaki Korelasyonlara İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde öncelikle anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımları ile çocuğun algıladığı sosyal destek alt boyutları arasındaki ilişkiler tartışılmıştır. Anne-babaların çocuklarına yönelik tutum ve davranışları, çocukların aileden ve çevreden algıladıkları sosyal destek düzeyini etkileyebilmektedir (Sarason ve diğ., 1993). Bununla ilgili olarak Çeçen (2008) tarafından yapılan çalışmada; anne- babası eşitlikçi-demokratik (authoritative) bir tutuma sahip bireylerin kendilerini, duygularını ve düşüncelerini daha iyi ifade edebilme şansına sahip olabildikleri; bununla birlikte de diğerleriyle bir güven ilişkisi geliştirerek sosyal çevrelerinde de daha kolay ve sağlıklı bir arkadaş ilişkisi geliştirebildikleri belirtilmiştir. Yine aynı çalışmadan elde edilen diğer bir bulgu anne-babasını otoriter- baskıcı algılayan bireylerin aileden ve arkadaştan algıladıkları sosyal desteğin düşük olduğu yönündedir. Anne-baba tarafından çocuğa yöneltilen otoriter- baskıcı tutum çocuğu yetiştirirken katı kurallar koymaya, çocuğun kendisini ifade etmesine izin vermemeye ve çocuğun gereksinimlerine karşı duyarsız kalmaya, duygusal destek ve sıcak bir ilgi göstermemeye neden olabilmektedir (Çeçen, 2008; Sümer, Aktürk ve Helvacı, 2010). Chan, Bowes ve Wyver (2009) tarafından yapılan çalışmada, eşitlikçi-demokratik anne-babalık tarzının, çocuğun yaşantıladığı duyguyu ifade

etmesi için çocuğu cesaretlendiren olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarıyla olumlu yönde; duyguları görmezden gelen olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarıyla ise olumsuz yönde ilişkili olduğu görölmüştür. Yine aynı çalışmada, yetkeci-otoriter (authoritarian) anne-babalık tarzının çocuğun duygusunu görmezden gelme davranışıyla olumlu yönde; duygu ifadesi için cesaretlendirme yaklaşımlarıyla ise olumsuz yönde ilişki gösterdiği bulunmuştur (Chan ve diğ., 2009). Anne-babanın duygu sosyalleştirme tepkileri ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkiyi ele alan bir çalışmaya ulaşılamamış olsa da, yapılan çalışmada yukarıda söz edilen Çeçen (2008) ve Chan ve diğerlerinin (2009) çalışmalarıyla benzer olarak çocuğun algıladığı sosyal destek ile “Cezalandırıcı Tepkiler” beklenen yönde ilişkili bulunmuştur. Buna göre anne-babanın cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıkları arttıķça çocuğun tüm çevresinden algıladığı sosyal destek puanları düşmektedir.

“Aileden Alınan Destek” alt boyutu ve duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkiye bakıldığında ise “Aileden Alınan Destek” ile “Cezalandırıcı” ve “Küçümseyici” duygu sosyalleştirme tepkileri ilişkili bulunmuştur. Yani, anne-babanın “Cezalandırıcı”, “Küçümseyici” ve “Olumsuz” duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıkları arttıķça, çocuğun aileden algıladığı sosyal destek düşmektedir.

“Arkadaştan Alınan Destek” alt boyutuyla da “Cezalandırıcı Tepkiler” ilişkili bulunmuştur. Yani anne-babanın “Cezalandırıcı Tepkiler”i kullanma sıklıkları arttıķça çocuğun arkadaşlarından algıladığı sosyal destek düşmektedir. Bu bulguyla ilgili olarak, çocuk öfke, üzüntü, korku gibi olumsuz duyguları yaşadığında, anne-babanın otoriter-baskıcı tutumla benzer olarak “Cezalandırıcı” ve “Küçümseyici”

tepkiler gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanması çocuğun kendisini ve duygularını ifade edememesine, çocuktaki depresif belirtilerin artmasına (Yap, Allen ve Ladouceur, 2008; Schwartz, Sheeber, Dudgeon ve Allen, 2012) ve çocuğun güvende olduğuna dair algısının sarsılarak (Fabes ve diğ., 2001) çevresiyle güven ilişkisi geliştirememesine ve dolayısıyla da sosyal destek algısının düşmesine neden olabileceği düşünülmüştür.

Araştırmanın değişkenleri arasındaki ilişkilerin tartışılmasında ikinci olarak duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destekle ilgili korelasyon analizi bulguları tartışılmıştır. Duygusal istismar farkındalığı, çocuğun duygusal ve fiziksel gereksinimlerine karşı farkında ve duyarlı olmayı içermektedir. Anne-babanın yaşamın ilk yıllarında çocuklarının gereksinimlerine nasıl cevap verdikleriyle ilgili olarak çocuğun bağlanma özellikleri, kendisi ve çevresi hakkındaki şemaları (Anan ve Barnett, 1999) ve otomatik düşünceleri oluşmaktadır (Ingram, Overbey ve Fortier, 2001). Çocuğun bağlanma örüntüsü ise sosyal destek çevresi hakkındaki algılarını etkilemektedir. Buna göre birincil bakım verenlerle güvenli bir bağlanma ilişkisine sahip olmak, algılanan sosyal desteği olumlu yönde yordamaktadır (Anan ve Barnett, 1999). Bu çalışmada, kurulan hipotezle tutarsız olarak, anne-babaların hangi davranışların duygusal istismar kategorisine girdiğiyle ilgili farkındalıkları (duygusal istismar farkındalığı) ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasında bir ilişki olmadığı görülmüştür. Yine de yukarıda söz edilen diğer çalışma bulgularına bakıldığında, anne babanın duygusal istismar farkındalık düzeyleriyle ilişkili olarak çocuğa karşı duyarlı ve gereksinimlerine cevap verici tutumlarının çocuğun bağlanma örüntüsünü belirleyerek algıladığı sosyal desteği dolaylı yoldan etkileyebileceği düşünülmüştür. Yapılan araştırmada da duygusal

istismar farkındalığı ve çocuğun aileden algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkinin cezalandırıcı tepkiler aracılığıyla dolaylı ilişki göstermesinin ise bunu destekler nitelikte olduğu düşünülebilir.

Değişkenler arası ilişkilerin tartışılmasında üçüncü ve son olarak duygusal istismar farkındalığı ile duygu sosyalleştirme yaklaşımları arasındaki ilişkiler tartışılmıştır. Sonuçlar anne-babanın duygusal istismar konusunda farkındalıkları arttıkça “Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının arttığına işaret etmektedir. Anne-babanın duygusal istismar farkındalıkları düştükçe ise “Cezalandırıcı” ve “Küçümseyici” tepkiler gibi olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma sıklıkları artmaktadır. Alan yazında benzer bir çalışmaya ulaşılamamıştır. Benzer ya da farklı bir sonuç karşılaştırması bu nedenle yapılamasa da bu bulgu ile anne babaların çocuk yetiştirme tutumlarındaki yanlış ve doğrulara ilişkin farkındalıklarının önemine işaret eden bir bulgu olarak değerlendirilmiştir.

Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği'nin (DİFÖ) “Uygunsuz Beklentiler” alt boyutunda anne-babanın farkındalıkları düştükçe “Cezalandırıcı Tepkiler”, “Küçümseyici Tepkiler” ve “Ebeveynde Sıkıntı Tepkileri”ni daha sık kullandıklarına; “Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” gibi olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma sıklıklarının azaldığı gözlenmiştir. Bu bulgunun anne babanın çocuğa ilişkin uygunsuz beklentilerinin olumsuz duygu sosyalleştirme yöntemlerini sıklıkla kullanmalarına yol açtığına dikkati çekeceği düşünülmüştür.

“Duyarsızlık” alt boyutunda ise bulgular anne-babanın çocuğa karşı duyarsızlık konusunda farkındalıkları azaldıkça “Cezalandırıcı Tepkiler” gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının arttığı; “Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının azaldığı yönündedir. Söz konusu bulgu anne babanın çocuğun duygusal fiziksel yakınlık gereksinimlerine duyarsızlıkları arttıkça cezalandırıcı tepkiler verme sıklıklarının artması şeklinde yorumlanmıştır.

“Korkutma” alt boyutunda ise anne-babanın hangi tutum ve davranışların çocuğu korkutmaya neden olabileceğine yönelik farkındalıkları azaldıkça çocuklarının olumsuz duygularına karşı “Ebeveynde Sıkıntı”, “Cezalandırıcı Tepkiler” gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının arttığı gözlenmiştir. Beraberinde “Duygu İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler”, “Duyguya Odaklı Tepkiler” ve “Probleme Odaklı Tepkiler” gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının ise azaldığı görülmüştür. Bu bulgu, anne babaların çocuklara karşı gösterilen davranışların hangilerinin çocuğu korkutmaya neden olabileceği konusundaki farkındalıklarının, destekleyici ve destekleyici olmayan yaklaşımları kullanmada önemli bir etken olduğunu gösterebilecek niteliktedir.

DİFÖ’nün son alt boyutu olan “Red/İzolasyon” alt boyutunda ise bulgular anne-babanın çocuğa yöneltilen davranışların hangilerinin çocuğu reddetme ya da çevresinden izole etmeye girebileceği ile ilgili farkındalığı düştükçe “Cezalandırıcı Tepkiler” gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının arttığını göstermiştir. Aynı zamanda yine bu alt boyutta farkındalık düştükçe “Duygu

İfadesini Kolaylaştıran Tepkiler” ve “Duyguya Odaklı Tepkiler” gibi olumlu duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarının azaldığı görülmüştür.

İlgili alan yazında duygusal istismar farkındalığı ve duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının ilişkisini doğrudan inceleyen bir çalışmaya rastlanılmaması nedeniyle istismar ve duygu sosyalleştirme ile ilgili yapılmış çalışmalara bakılmıştır. Buna göre, Edwards, Shipman ve Brown (2005) çocuklarına karşı ihmalde bulunan annelerin, çocuklarının duygu ifadelerine karşı daha az destekleyici yaklaşımda bulduklarını, duygular hakkında daha düşük düzeyde tartıştıklarını ve daha fazla bu durumlar hakkında olumsuz duygu bildirdiklerini ifade etmişlerdir. Shipman, Schneider, Fitzgerald, Sims, Swisher ve Edwards’ın (2007) çalışmasında yine benzer olarak istismar ve ihmalde bulunan annelerin, çocuklarının olumsuz duygularını daha az sıklıkla geçerli kıldıkları ve daha az sıklıkta duygu koçluğu ile bağlantılı davranışlarda buldukları görülmüştür. Shipman, Edwards, Brown, Swisher ve Jennings’in (2005) yaptığı başka bir çalışmada ise ihmale uğrayan çocukların olumsuz duyguları karşısında annelerinden daha düşük düzeyde destek; daha yüksek düzeyde çatışma beklentisi içerisinde oldukları ve bu çocukların olumsuz duygularını bastırma eğiliminde oldukları bulunmuştur. Alan yazındaki bu bulgulara bakarak, yapılan araştırmada duygusal istismar konusunda farkındalığı düşük olan anne babaların çocuklarının olumsuz duyguları karşısında olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerini daha sıklıkla kullanmalarının alan yazınla tutarlılık gösteren bir bulgu olduğu söylenebilir.

Özetle, ailenin duygusal istismar farkındalıkları düştükçe olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını kullanma sıklıkları artmaktadır. Anne-babanın duygu sosyalleştirme yaklaşımlarından cezalandırıcı tepkileri kullanma sıklığı arttıkça da

çocuğun ailesinden algıladığı sosyal destek düşmektedir. Bu bağlamda, duygusal istismar farkındalığı çocuğun algıladığı sosyal desteği dolaylı yoldan etkiliyor görünmektedir. Bu bağlamda sonraki bölümde duygusal istismar farkındalığı ile algılanan sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü tartışılacaktır.

4.1.4 Anne-Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolüne İlişkin Bulguların Tartışılması

Bu bölümde, anne veya babanın duygusal istismar farkındalıkları ve çocuğun algıladığı sosyal destekte duygu sosyalleştirmenin aracı rolü bulgulara yer verilen modele ilişkin doğrudan etkiler ve dolaylı etkiler başlıkları altında tartışılmıştır.

4.1.4.1 Modele İlişkin Doğrudan Etkilerin Tartışılması

Yapılan analizde anne veya babanın duygusal istismar farkındalıklarının çocuklarının olumsuz duygularına karşı cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarını doğrudan yordadığı görülmüştür. Buna göre anne veya babanın duygusal istismar konusunda farkındalıkları azaldıkça cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıkları artmaktadır. Bulunan bu bulgunun, anne-babanın çocuk yetiştirmeye dair inançlarının çocuğa karşı olan davranışlarına yansıdığını gösterir nitelikte bir bulgu olduğu düşünülmüştür. Bununla

ilgili olarak Chan (2012) de anne-babaların kendi inançlarıyla uyumlu anne-babalık davranışlarını benimseme eğiliminde olduklarını belirtmiş ve alan yazındaki bulguların anne babanın çocukların gelişimi ile ilgili inançlarının çocuklarına verdikleri tepkileri etkilediği yönünde olduğunu aktarmıştır. Çinli annelerin anne-babalık inançları ile duygu sosyalleştirme tepkileri arasındaki ilişkileri inceleyen Chan (2012), “Guan” öğretilerini benimseyen annelerin çocuklarının olumsuz duygularına cezalandırıcı, küçümseyici ya da ebeveynde sıkıntı tepkileri gibi olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileriyle cevap verdiklerini bulmuştur. Guan öğretileri Çin’deki çocukların olabildiğince erken yaşta eğitilmeleri ve çocukların çok çalışarak, diğer yetişkinleri model alarak öğrenmeleri gerektiği yaklaşımını kapsamaktadır. Yine aynı araştırmada, Guan yaklaşımının tersine çocukların farklı duyguları deneyimlemesi gerektiği inancını taşıyan annelerin ise duygusal olarak destekleyici yaklaşımlarla çocuklarının olumsuz duygularına cevap verdikleri görülmüştür (Chan, 2012). Benzer olarak, Li ve diğerlerinin (2010)’ın Amerika Birleşik Devletleri’nde Çinli ve Avrupalı-Amerikalı annelerle yaptıkları çalışmada, çocuğun ideal gelişimi için anne-babanın sahip olduğu inanç ve beklentileri içeren sosyalleştirme amaçları –bireyci, toplulukçu ve aileye saygı odaklı- ile bireydeki uyum becerileriyle ilgili çıktılar arasındaki ilişkide anne-babalık tutumlarının aracı rolü incelenmiştir. Çalışma sonucunda; çocuklarını sosyalleştirme amaçlarında bireysel gelişimi daha ön planda tutan annelerin demokratik-eşitlikçi anne-babalık tutumunu benimsedikleri görülmüştür.

Özetle; duygusal istismar farkındalığının cezalandırıcı duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını yordadığı bulgusu alan yazındaki çalışmalarla tutarlı olarak anne-babaların çocuk yetiştirmedeki doğru tutum konusunda sahip oldukları inanç ve

beklentilerin çocuklarına yönelik davranışları ve duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını etkilediğini destekler niteliktedir.

Modele bakıldığında cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin ise aileden algılanan sosyal desteği doğrudan yordadığı görülmüştür. Alan yazında duygu sosyalleştirme yaklaşımları ve aileden algılanan sosyal destek arasındaki ilişkiyi doğrudan inceleyen bir araştırmaya rastlanmamıştır. Ancak anne-babanın çocuklarının öfke, kızgınlık, üzüntü gibi olumsuz duygularına karşı olumsuz duygu sosyalleştirme tepkileriyle yaklaşımının, çocuktan her koşulda itaat bekleyen ve ilişkideki sıcaklığa ve destekleyiciliğe yer vermeyen otoriter-baskıcı anne babalık tutumuyla benzerlik gösterdiği düşünülmüştür. Bununla bağlantılı olarak, Chan ve diğerlerinin (2009) çalışmasında baskıcı-otoriter bir tutum benimseyen annelerin, çocuklarının duygu ifadelerine görmezden gelici bir yaklaşımla cevap verdikleri belirtilmiştir. Alan yazında baskıcı-otoriter anne-babalık tarzına sahip anne-babaların çocuklarıyla işlevsel olmayan etkileşimlerde buldukları (Xu, Farver, Zhang, Zeng, Yu ve Cai, 2005) ve baskıcı-otoriter anne babalık tutumuyla ergenlik çağındaki çocukların algıladığı sosyal desteğin olumsuz yönde ilişki gösterdiği (Lavasani, Borhazadeh, Afzali ve Hejazi, 2011) belirtilmiştir. Bu bağlamda, cezalandırıcı tepkilerin anne-baba ve çocuk ilişkisine olumsuz yönde yansıtılarak çocuğun aileden algıladığı sosyal desteği etkilemesinin yazınla uyumluluk gösteren bir bulgu olduğu düşünülmüştür.

Önerilen modele (Şekil 2) bakıldığında aileden algılanan destekten arkadaştan algılanan desteğe giden yol önerilen modelde olmamasına karşın analizin önerdiği yol olarak alan yazınla tutarlı olduğu göz önünde bulundurularak modele eklenmiştir. Bunun sonucunda da aileden algılanan sosyal desteğin arkadaştan

algılanan sosyal desteği doğrudan yordadığı bulunmuştur. Ergenlerin akran ilişkilerinin kalitesini şekillendirmede ergenin anne ve babasıyla olan ilişkisinin önemli bir role sahip olduğunu aktaran Shomaker ve Furman (2009) alışmalarında konuyla ilgili olarak anne-babayla olan olumsuz etkileşimlerin akranlarla zayıf iletişim becerileri ve daha sık anlaşmazlık yaşama ile ilişkili olduğunu ortaya koymuşlardır. Benzer olarak lkemizde Gökçe (2013) tarafından yapılan çalışmada anne ve babanın duygusal erişilebilirliği arttıķça bireyin aileden, arkadaşlardan ve diğer özel bir kişiden algılanan sosyal destek düzeyinin yükseldiği bulunmuştur.

4.1.4.2 Modele İlişkin Dolaylı Etkilerin Tartışılması

Modele ilişkin dolaylı etkilere bakıldığında duygusal istismar farkındalığının aileden algılanan destek üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu görülmüştür. Bu bulgu, çalışmalarında ihmale uğrayan çocukların annelerinden destek beklentilerinin daha düşük olduğunu; anlaşmazlık yaşama beklentilerinin ise daha yüksek olduğunu ortaya koyan Shipman ve diğerlerinin (2005) alışmasıyla tutarlılık gösteren bir bulgu olmuştur.

Dolaylı ilişkilere bakıldığında duygusal istismar farkındalığının arkadaştan alınan sosyal destek üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olmadığı görülmüştür. Alan yazında duygusal istismar farkındalığı ve arkadaşlardan algılanan sosyal destek ile ilgili yapılan bir çalışmaya rastlanmamıştır ancak yazındaki istismar ve akran ilişkileriyle ilgili çalışmalarda istismar ve ihmale uğrayan çocukların arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmekte zorlandıkları belirtilmiştir (Hoffman-Plotkin ve Twentyman, 1984; Dodge, Pettit ve Bates, 1994; Kim ve Cicchetti, 2010).

Yine modeldeki dolaylı ilişkilere bakıldığında cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerinin arkadaştan alınan destek üzerindeki dolaylı etkisinin anlamlı olduğu bulunmuştur. Buna göre anne-babanın cezalandırıcı tepkileri kullanma sıklığı arttıkça çocuğun arkadaşlarından algıladığı sosyal destek düşmektedir. Duygu sosyalleştirmenin arkadaşlık ilişki kalitesi üzerindeki dolaylı etkisini araştıran Blair, Perry, O'Brien, Calkins, Keane ve Shanahan (2014) çalışmalarında olumsuz duygularına destekleyici yaklaşımla tepki verilen çocukların duygularını düzenlemede daha başarılı olduklarını ve buna bağlı olarak da arkadaşlarıyla olan ilişkilerinin daha iyi olduğunu bulmuşlardır. Benzer olarak, yazındaki diğer çalışmalarda olumlu duygu sosyalleştirmelerin çocuklarda akranlarına karşı yardım etme, işbirliği yapma, paylaşma ve ilgi gösterme gibi olumlu sosyal davranışları (prosocial behavior) yordadığı (Scrimgeour, Davis ve Buss, 2016) bildirilmiştir. Annelerin duygu sosyalleştirme konusundaki inançlarının da erken çocuklukta diğer çocuklarla yakınlık ve arkadaşlık kurmada önemli bir role sahip olduğu (Root ve Stifter, 2010) görülmüştür.

Modele bütüncül olarak bakıldığında duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun aileden ve arkadaştan algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkiye cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkileri aracılık etmektedir. Buna göre duygusal istismar farkındalığı düşük olan anne-babalar çocuklarının olumsuz duygularına daha sıklıkla cezalandırıcı tepkilerle yanıt vererek çocuğun aileden ve arkadaşlarından algıladığı sosyal desteğin düşmesine neden olabilmektedirler. Duygusal istismar farkındalığı düşük olan ailelerde anne-babanın cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanması ve çocuğun aileden algıladığı sosyal desteğin düşük olması,

çocuğun arkadaşlarıyla sağlıklı ilişkiler geliştirmesine engel olarak, arkadaşlarından algıladığı sosyal desteğin düşmesine neden olduğu düşünülmüştür.

Alan yazında anne-babanın duygusal istismar farkındalığı ile çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolünü inceleyen bir araştırmaya rastlanmasa da konuyla yakın olarak Shipman ve diğerlerinin (2007) çalışmasında, çocuğa yönelik istismar ile çocuğun duygu düzenleme becerileri arasında duygu sosyalleştirme yaklaşımlarının aracı rolü olduğu bulunmuştur. Buna göre çocuklarına karşı fiziksel istismarda bulunan anneler çocuklarının duygularına karşı daha az destekleyici duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanmakta ve çocukların da olumsuz duygularıyla nasıl başa çıkacaklarını öğrenemeyerek duygularını düzenlemekte güçlük yaşadıklarından söz edilmektedir (Shipman ve diğ., 2007).

Özetle; anne-babanın, çocuğa yönelik hangi davranışların duygusal istismar sınıfına girdiğiyle ilgili farkındalığı cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklıklarını etkileyerek çocuğun algıladığı sosyal destekte belirleyici olmaktadır. Çocukların psiko-sosyal gelişiminde ve başarılarında algılanan sosyal desteğin önemi düşünüldüğünde ailelere duygusal istismar konusunda farkındalık kazandırmanın ve olumlu duygu sosyalleştirme tepkileri konusunda bilgilendirmenin önem gösterdiği düşünülmüştür.

4.2 Sonuç ve Öneriler

Araştırmanın sonuçları, anne-babanın duygusal istismar farkındalıkları, çocuklarının olumsuz duygularına verdikleri tepkiler ile çocukların aileden ve

arkadaştan algıladıkları destek arasındaki ilişkilerin önemine dikkat çeker niteliktedir. Sonuçlar duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne-babaların farkındalığı düşük olan anne-babalara göre olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha yüksek sıklıkta; olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını ise daha düşük sıklıkta kullandıklarını göstermiştir. Yine sonuçlara bakıldığında çocuğun aileden algıladığı sosyal destek ile çocuğun olumsuz duygularına aldığı “Cezalandırıcı” ve “Küçümseyici” olumsuz duygu sosyalleştirme tepkilerinin ilişkili olduğu görülmüştür. Yine anne-babanın “Cezalandırıcı” tepkileri kullanma sıklığı arttıkça çocuğun arkadaşlarından algıladığı sosyal desteğin de düştüğü bulunmuştur. Alan yazında benzer bir araştırmaya rastlanmasa da anne-babalık tutumları, çocuğa yönelik istismar ve çocuğun algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkilere dair alan yazın bulguları dikkate alındığında yol analizi sonuçlarının yazınla tutarlılık gösterdiği düşünülmüştür.

Araştırmanın sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda çalışmanın örneklemini Ankara ilinde yaşayan 10-12 yaşında ilköğretim okullarının 5-7. sınıflarına devam eden öğrenciler ile sınırlıdır. Araştırma süresi Mart 2016-Ocak 2017 tarihleriyle sınırlı, boylamsal olmayan bir çalışmadır. Çalışmada anne ve babalara ayrı ayrı yanıtlaması için gönderilen ölçeklerin bir kısmının sadece anneler bir kısmının da sadece babalar tarafından yanıtlanması nedeniyle annelerin sayısına göre babaların sayısı daha az kalmıştır. Bu nedenle baba sayısı kadar örneklem içinde yer alan anne katılımcılardan seçkisiz olarak alınıp kontrol analizleri yürütülerek katılımcı anne-babaların değişkenler açısından farklılaşmadıkları gözlemlendikten sonra ileri analizler yürütülmüştür. Yine de anne ve babaların aldıkları puanların analizlere birlikte katılmasının bir sınırlılık olduğu düşünülebilir. Ancak bu çalışmada çocuğun

anne ya da babasından algıladığı sosyal destek değil aileden algıladığı sosyal destek ölçüldüğü için anne ve babaların analizlerde birlikte değerlendirilmesi uygun görülmüştür. Aynı zamanda yine yol modeli için önerilen en az iki yüz katılımcı sayısı (Gorsuch, 1983; akt. Lingard ve Rowlinson, 2006) göz önünde bulundurularak analizlerde yola anne veya babalardan toplanan verilerle devam edilmiştir. Veri toplanırken anne-babaya ait ölçeklerin çocuklar aracılığıyla eve yollanması ve tekrar çocuklardan geri alınması çok sayıda veri kaybına yol açmıştır. Ek olarak, yanıtların kimseyle paylaşılmayacağı çocuklara söylenmiş olsa da, çocuklardan veri toplama işleminin okullarda yapılmasının ve bazı ölçeklerin rehber öğretmenler aracılığıyla geri alınmasının çocukların bir kısmının özellikle öğretmenler ve aileyle ilgili soruları samimiyetle cevaplayamamalarına neden olmuş olabileceği düşünülmüştür.

Çalışmanın sonuç ve sınırlılıkları göz önünde bulundurulduğunda ileride yapılacak çalışmalarla ilgili araştırmacılara ve alandaki uygulamacılara bazı önerilerde bulunmak yerinde olacaktır. İlk olarak, araştırmacılar tarafından çocukların sosyal destek algılarının artırılması için ailelere yönelik duygusal istismar farkındalıklarını artıracak ve çocuklarının olumsuz duygularıyla baş etmede olumlu duygu sosyalleştirme becerilerinin aileye kazandırılmasını sağlayacak eğitim programlarının hazırlanması ve uygulanması önem göstermektedir. Jackson ve Warren (2000) yaptıkları çalışmada, genel sosyal destek düzeyi düşük olan çocukların yaşamlarındaki olumlu yaşantılar arttığında uyum davranışlarının da arttığını bulmuşlardır. Bu bağlamda, yukarıda değinildiği gibi ailelere verilecek eğitimlerle çocukların sosyal destek algılarının olumlu yönde desteklenmesi sağlanabilir.

Çocukların duygusal yetkinliklerinin gelişiminde annelerin duygu sosyalleştirme yaklaşımları kadar çocuğun gelişiminde önemli olan her bir kişinin duygu sosyalleştirme konusunda yapılan çalışmalara katılması gerektiği belirtilmiştir (Denham, Bassett ve Wyatt, 2007). Bu yüzden ikinci öneri olarak, ilerde konuyla ilgili yapılacak çalışmalarda çocuğun hem annesinden hem de babasından veri toplanması yerinde olacaktır. Alan yazına bakıldığında genellikle çocukların olumsuz duygularının nasıl sosyalleştirildiğiyle ilgili çalışmalara rastlanmakta ancak olumlu duyguların sosyalleştirilmesi nadiren çalışılmaktadır (Garside, 2003). Bu yüzden son öneri olarak olumlu duygularının nasıl sosyalleştirildiğiyle ilgili ölçek geliştirilerek; bu yönde çalışmaların yürütülmesinin yazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akyol, A. K. ve Salı, G. (2013). Yatılı ve gündüzlü okuyan çocukların benlik kavramlarının ve sosyal destek algılarının incelenmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 21 (4), 1377- 1398.
- American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC). (1996). Psychosocial evaluation of suspected psychological maltreatment in children and adolescents. *International Cultic Studies Journal*, 13, 153- 170. <http://www.icsahome.com/articles/psychosocial-evaluation-suspected-psychological-csj-13-2> adresinden elde edildi.
- Ambrose, H. N. (2013). *Young children's emotion regulation and social skills: the role of maternal emotional socialization and mother-child interactional synchrony*. (Doktora tezi). University of Windsor, Ontario, Canada.
- Anan, R. M. (1996). *Children's perceptions of social support: construct validity and developmental precursors*. (Doktora tezi). Wayne State University, Detroit, Michigan, USA.
- Anan, R. M. ve Barnett, D. (1999). Perceived social support mediates between prior attachment and subsequent adjustment: a study of urban African American children. *Developmental Psychology*, 35 (5), 1210- 1222.
- Antle, B. J. (2004). Factors associated with self- worth in young people with physical disabilities. *Health and Social Work*, 29 (3), 167-175.
- Appleyard, K., Egeland, B., Van Dulmen, M. H. M. ve Sroufe, L. A. (2005). When more is not better: the role of cumulative risk in child behavior outcomes. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 46 (3), 235-245.

- Ateş, B. (2011). *Ortaöğretim öğrencilerinin algıladıkları sosyal destek ile atılacakları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Avcı, Ö. H. ve Yıldırım, I. (2014). Ergenlerde şiddet eğilimi, yalnızlık ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 29 (1), 157- 168.
- Aydın, F. (2010). *Maternal emotion regulation, socio- economic status and social context as predictors of maternal emotion socialization practices*. (Yüksek Lisans tezi). İstanbul Bilgi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aytun, Ö. A., Yağmurlu, B. ve Yavuz, H. M. (2013). Turkish mothers' coping with children's negative emotions: a brief report. *Journal of Child and Family Studies*, 22, 437-443.
- Baron, R. M. ve Kenny, D. A. (1986). The moderator-mediator variable distinction in social psychological research: conceptual, strategic, and statistical considerations. *Journal of Personality and Social Psychology*, 51(6), 1173-1182.
- Barrera, M. (1986). Distinctions between social support concepts measures and models. *American Journal of Community Psychology*, 14(4), 413-445.
- Barrera, M., Fleming, C. F. ve Khan, F. S. (2004). The role of emotional support in the psychological adjustment of siblings of children with cancer. *Child Care: Health & Development*, 30 (2), 103-111.
- Barrera, M., Prelow, H. M., Dumka, L. E., Gonzales, N. A., Knight, G. P., Michaels, M. L., Roosa, M. W. ve Tein, J. (2002). Pathways from economic conditions to adolescents' distress: supportive parenting, stressors outside

the family, and deviant peers. *Journal of Community Psychology*, 30 (2), 135-152.

Başer, Z. (2006). *Aileden algılanan sosyal destek ile kendini kabul düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi*. (Yüksek Lisans tezi). Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Begle, A. M. (2009). Risk factors of child abuse potential: investigation of developmental- ecological, cumulative risk, and threshold models. (Doktora tezi) Purdue University, Indiana.

Belle, D. (1989). *Children's social networks and social supports*. https://books.google.com.tr/books?id=agERCXYN75UC&pg=PR1&hl=tr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q&f=false Belsky, J. (1993). Etiology of child maltreatment: a developmental- ecological analysis. *Psychological Bulletin*, 114(3), 413-434. adresinden elde edildi.

Berger, L. W. (2004). Income, family structure, and child maltreatment risk. *Children and Youth Services Review*, 26, 725-748.

Blair, B. L., Perry, N. B., O'Brien, M., Calkins, S. D., Keane, S. P. ve Shanahan, L. (2014). The indirect effects of maternal emotion socialization on friendship quality in middle childhood. *Developmental Psychology*, 50 (2), 566-576.

Butchart, A., Phinney Harvey, A., Mian, M. ve Fürniss, T. (2006). *Preventing Child Maltreatment: a guide to taking action and generating evidence*. World Health Organization and International Society for Prevention of Child Abuse and Neglect. http://apps.who.int/iris/bitstream/10665/43499/1/9241594365_eng.pdf kaynağından elde edildi.

- Bost, K. K., Vaughn, B. E., Boston, A. L., Kazura, K. L. ve O'Neal, C. (2004). Social support networks of African- American children attending head start: a longitudinal investigation of structural and supportive network characteristics. *Social Development*, 13 (3), 393- 412.
- Brock, K. J., Pearlman, L. A. ve Varra, E. M. (2006). Child maltreatment, self capacities, and trauma symptoms. *Journal of Emotional Abuse*, 6(1), 103- 125.
- Brooks, R. B. (1994). Children at risk: fostering resilience and hope. *American Journal of Orthopsychiatry*. 64 (4), 545- 553.
- Callaghan, P. ve Morrissey, J. (1993). *Social support and health: a review*. *Journal of Advanced Nursing*, 18, 203- 210.
- Calvete, E. (2014). Emotional abuse as a predictor of early maladaptive schemas in adolescents: Contributions to the development of depressive and social anxiety symptoms. *Child Abuse & Neglect*, 38, 735- 746.
- Chan, S. M. (2012). Links between Chinese mothers' parental beliefs and responses to children's expression of negative emotions. *Early Child Development and Care*, 182 (6), 723-739.
- Chan, S. M., Bowes, J. ve Wyver, S. (2009). Parenting style as a context for emotion socialization. *Early Education and Development*, 20 (4), 631-656.
- Chaplin, T. M., Casey, J., Sinha, R. Ve Mayes, L. C. (2010). Gender differences in caregiver emotion socialization of low income toddlers. *New Dir Child Adolesc Dev*, 128, 11-27.
- Cicchetti, D. ve Toth, S. L. (2005). Child Maltreatment. *Annual Review Clinical Psychology*, 1, 409- 438.

- Cobb, S. (1976). Social support as a moderator of life stress. *Psychomatic Medicine*, 38(5), 300-314.
- Cohen, S. ve Wills, T. A. (1985). Stress, social support and the buffering hypothesis. *Psychological Bulletin*, 98 (2), 310- 357.
- Courtney, E. A., Kushwaha, M. ve Johnson, J. G. (2008). Childhood emotional abuse and risk for hopelessness and depressive symptoms during adolescence. *Journal of Emotional Abuse*, 8 (3), 281-298.
- Crawford, E. ve O'Dougherty Wright, M. (2007). The impact of childhood psychological maltreatment on interpersonal schemas and subsequent experiences of relationship aggression. *Journal of Emotional Abuse*, 7(2), 93-116. http://dx.doi.org/10.1300/J135v07n02_06
- Çeçen, A. R. (2008). Öğrencilerin cinsiyetlerine ve anababa tutum algılarına göre yalnızlık ve sosyal destek düzeylerinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(3), 415- 431.
- Çorapçı, F., Aksan, N. ve Yağmurlu, B. (2012). Socialization of Turkish children's emotions: do different emotions elicit different responses. *Global Studies of Childhood*, 2 (2), 106- 116.
- Daga, S. S., Raval, V. V. Ve Raj, S. P. (2015). Maternal meta- emotion and child socioemotional functioning in immigrant Indian and white American families. *Asian American Journal of Psychology*. 6 (3), 233-241.
- Davis, J. L., Petretic-Jackson, P. A. ve Ting, L. (2001). Intimacy dysfunction and trauma symptomatology: long-term correlates of different types of child abuse. *Journal of Traumatic Stress*, 14(1), 63-79.

- DeCasper, A. J. ve Fifer, W. P. (1980). Of human bonding: Newborns prefer their mothers' voices. *Science*, 208 (4448), 1174- 1176.
- Demaray, M. K. ve Elliott, S. N. (2001). Perceived social support by children with characteristics of attention-deficit/ hyperactivity disorder. *School Psychology Quarterly*, 16 (1), 68-90.
- Dengiz, N. A. (2014). *Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklarda algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısına etkisinin incelenmesi*. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Akdeniz Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Dengiz, N. A. ve Yılmaz, D. (2015). Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocuklarda algılanan sosyal destek düzeyinin benlik saygısına etkisinin incelenmesi. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12-1 (23), 243- 261.
- Denham, S. A. (2007). Dealing with feelings: how children negotiate the world of emotions and social relationships. *Cognition, Brain, Behavior*, 21(1), 1-48.
- Denham, S. A., Bassett, H. H. ve Wyatt, T. (2007). The socialization of emotional competence. İçinde J. E. Grusec & P. D. Hastings (Ed.), *Handbook of socialization. Theory and research* (pp. 614-637). New York: The Guilford Press.
- Denham, S. A., Casey, M., Grout, L. ve Alban, C. (1991, Nisan). *Socialization of emotion: pathway to preschoolers' affect regulation and emotion knowledge*. Sözel bildiri, Child Development Biennial Meetings, Seattle, WA.
- Denham, S. A., Renwick, S. M. ve Holt, R. W. (1991). Working and playing together: prediction of preschool social- emotional competence from mother- child interaction. *Child Development*, 62, 242-249.

- Denham, S. A., Workman, E., Cole, P. M., Weissbrod, C., Kendziora, K. T., Zahn-Waxler, C. (2000). Prediction of externalizing behavior problems from early to middle childhood: The role of parental socialization and emotion expression. *Development and Psychopathology*, 12 (1), 23-45.
- DiPietro, J. A., Hilton, S. C., Hawkins, M., Costigan, K. A. ve Pressman, E. K. (2002). Maternal stress and affect influence fetal neurobehavioral development. *Developmental Psychology*, 38 (5), 659- 668.
- Dodge, K. A., Pettit, G. S. ve Bates, J. E. (1994). Effects of physical maltreatment on the development of peer relations. *Development and Psychopathology*, 6 (1), 43-55.
- Dubow, E. F. ve Ullman, D. G. (1989). Assessing social support in elementary school children: The survey of children's social support. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18 (1), 52-64.
- Dubow, E. F., Tisak, J., Causey, D., Hryshko, A. ve Reid, G. (1991). A two year longitudinal study of stressful life events, social support, and social problem solving skills: contributions to children's behavioral and academic adjustment. *Child Development*, 62, 583-599.
- Edwards, A., Shipman, K. ve Brown, A. (2005). The socialization of emotional understanding: a comparison of neglectful and nonneglectful mothers and their children. *Child Maltreatment*, 10(3), 293-304.
- Egeland, B. (2009). Taking stock: childhood emotional maltreatment and developmental psychopathology. *Child Abuse & Neglect*, 33, 22-26.

- Ehsan, H. B. ve Bahramizadeh, H. (2011). Early maladaptive schemas and agreeableness in personality five factor model. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 30, 547- 551.
- Eisenberg, N., Cumberland, A. ve Spinrad T. L. (1998). Parental socialization of emotion. *Psychological Inquiry*, 9 (4), 241-273.
- Eisenberg, N., Fabes, R. A. ve Murphy, B. C. (1996). Parents' reactions to children's negative emotions: Relations to children's social competence and comforting behavior. *Child Development*, 67 (5), 2227- 2247.
- Eisenberg, N., Losoya, S., Fabes, R. A., Guthrie, I. K., Reiser, M., Murphy, B., Shepard, S. A., Poulin, R. ve Padgett, S. J. (2001). Parental socialization of children's dysregulated expression of emotion and externalizing problems. *Journal of Family Psychology*, 15 (2), 183-205.
- Fabes, R.A., Eisenberg, N., Jones, S., Smith, M., Guthrie, I. K., Poulin, R., Shepard, S. A. ve Friedman, J. (1999). Regulation, emotionality, and preschoolers' socially competent peer interactions. *Child Development*, 70 (2), 432- 442.
- Fabes, R. A., Eisenberg, N. ve Bernzweig, J. (1990). The coping with children's negative emotions scale: Procedures and scoring. *Tempe, AZ: Arizona State University*. Unpublished Manuscript
- Fabes, R. A., Leonard, S. A., Kupanoff, K. ve Martin, C. L. (2001). Parental coping with children's negative emotions: Relations with children's emotional and social responding. *Child Development*, 72 (3), 907-920.
- Fabes, R. A., Poulin, R. E., Eisenberg, N. ve Madden- Derdich, D. A. (2002). The coping with children's negative emotions scale (CCNES): Psychometric

- properties and relations with children's emotional competence. *Marriage & Family Review*, 34 (3-4), 285-310.
- Fava, J. L. (2012). *Maternal anger and harsh discipline in relation to child emotion regulation, externalizing, and internalizing problems*. (Doktora tezi). Fordham University.
- Fraser, M. W., Galinsky, M. J. ve Richman J. M. (1999). Risk, protection, and resilience: Toward a conceptual framework for social work practice. *Social Work Research*, 23 (3), 131- 143.
- Freidlmeier, W., Çorapçı, F. ve Cole, P. M. (2011). Emotion socialization in cross-cultural perspective. *Social and Personality Psychology Compass*, 5 (7), 410-427.
- Fryer, L. S. (2009). *A longitudinal examination of outcomes related to emotional abuse in children*. (Doktora tezi). The University of Southern Mississippi.
- Garner, P. W., Dunsmore, J. C. ve Southam- Gerrow, M. (2008). Mother-child conversations about emotions: Linkages to child aggression and prosocial behavior. *Social Development*, 17(2), 259-277.
- Garner, P. W., Robertson, S. ve Smith, G. (1997). Preschool children's emotional expressions with peers: The roles of gender and emotion socialization. *Sex Roles*, 36 (11/12), 675-691.
- Garside, R. B. (2003). *Parental socialization of discrete positive and negative emotions: implications for emotional functioning*. (Doktora tezi). The Catholic University of America.

- Gayman, M. D., Turner, R. J., Cislo, A. M. ve Eliassen, A. H. (2011). Early adolescent family experiences and perceived social support in young adulthood. *Journal of Early Adolescence*, 31(6), 880- 908.
- Geffner, R. ve Rossman, B. B. R. (1998). Emotional abuse: an emerging field of research and intervention. *Journal of Emotional Abuse*, 1(1), 1-5.
- Gibb, B. E., Benas, J. S., Crossett, S. E. ve D. J. (2007). Emotional maltreatment and verbal victimization in childhood. *Journal of Emotional Abuse*, 7 (2), 59-73.
- Gizir, C. A. (2007). Psikolojik sağamlık, risk faktörleri ve koruyucu faktörler üzerine bir derleme çalışması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 28 (3), 113- 128.
- Glaser, D. (2002). Emotional abuse and neglect (psychological maltreatment): A conceptual framework. *Child Abuse and Neglect*, 26, 697-714.
- Goldsmith, R. E. ve Freyd, J. J. (2005). Awareness for emotional abuse. *Journal of Emotional Abuse*, 5(1), 95-123.
- Gökler, I. (2007). Çocuk ve ergenler için sosyal destek değerlendirme ölçeği Türkçe formunun uyarlama çalışması: faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 14(2), 90-99.
- Gratz, K.L. ve Roemer, L. (2004). Multidimensional assessment of emotion regulation and dysregulation: development, factor structure, and initial validation of the difficulties in emotion regulation scale. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 26 (1), 41- 54.
- Green, D. L. ve Pomeroy, E. C. (2007). Crime victims: What is the role of social support. *Journal of Aggression, Maltreatment and Trauma*, 15 (2), 97-113.
- DOI: 10.1300/J146v15n02_06

- Güven, E. (2013). *Çocuğun davranış sorunları ile algıladığı anne baba çatışması arasındaki ilişkiler: duygu sosyalleştirmenin aracı rolü.* (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, E. ve Erden, G. (2013). Duygu sosyalleştirme bağlamında bir derleme. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 20 (2), 119-130.
- Güven, E. ve Erden, G. (2017). Duygu sosyalleştirmenin çocuklarda görülen davranış sorunlarına katkısı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 32 (79), 18-32.
- Hamarman, S. ve Bernet, W. (2000). Evaluating and reporting emotional abuse in children: parent-based, action-based focus aids in clinical decision-making. *Journal of the American Academy of Child & Adolescent Psychiatry*, 39 (7), 928-930. <http://www.facmed.unam.mx/caim/publicaciones/biblio/17.html> adresinden elde edildi.
- Hart, S. N., Brassard, M. R., Binggeli, N. J. ve Davidson, H. A. (2002). Psychological maltreatment. İçinde Myers, J. E. B., Berliner, L., Briere, J., Hendrix, C. T., Jenny, C. ve Reid, T. A. (Ed.), *The APSAC Handbook on Child Maltreatment*, Second Ed. (pp.79-105). California: SAGE. https://books.google.com.tr/books?id=5LohmJRW2DwC&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summary_r&cad=0#v=onepage&q&f=false adresinden elde edildi.
- Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E., Kehoe, C., Efron, D. ve Prior, M. R. (2013). "Tuning into Kids": Reducing young children's behavior problems using an emotion coaching parenting program. *Child Psychiatry Human Development*, 44, 247-264.

- Hayes, A. F. (2009). Beyond Baron and Kenny: Statistical Mediation Analysis in the new millennium. *Communication Monographs*, 76(4), 408-420.
- Higgins, D. J. ve McCabe, M. P. (2000). Multi-type maltreatment and the long-term adjustment of adults. *Child Abuse Review*, 9 (6), 6-18.
- Hoffman-Plotkin, D. ve Twentyman, C. T. (1984). A multimodal assessment of behavioral and cognitive deficits in abused and neglected preschoolers. *Child Development*, 55(3), 794-802.
- Honkinen, P. L. K., Suominen, S. B., Valimaa, R. S., Helenius, H. Y. ve Rautava, P. T. (2005). Factors associated with perceived health among 12- year-old school children. Relevance of physical exercise and sense of coherence. *Scandinavian Journal of Public Health*, 33, 35- 41.
- Hughes, E. K. ve Gullone E. (2010). Parent emotion socialization practices and their associations with personality and emotion regulation. *Personality and Individual Differences*, 49, 694-699.
- Ingram, R. E., Overbey, T. ve Fortier, M. (2001). Individual differences in dysfunctional automatic thinking and parental bonding: specificity of maternal care. *Personality and Individual Differences*, 30, 401-412.
- Iwaniec, D., Larkin, E. ve Higgins, S. (2006). Research review: risk and resilience in cases of emotional abuse. *Child and Family Social Work*, 11, 73-82.
- Izard, C. E. (1992). Basic emotions, relations among emotions, and emotion-cognition relations. *Psychological Review*, 99 (3), 561-565.
- Izard, C. E., King, K. A., Trentacosta, C. J., Morgan, J. K. Laurenceau, J. P., Krauthamer- Ewing, E. S. ve Finlon, K. J. (2008). Accelerating the development of emotion competence in head start children: effects on

adaptive and maladaptive behavior. *Development and Psychopathology*, 20, 369- 397.

Izard, C. E., Woodburn, E.M., Finlon, K. J., Krauthamer- Ewing, E. S., Grossman S. R. ve Seidenfeld.(2011) A. Emotion knowledge, emotion regulation and emotion utilization. *Emotion Review*, 3(1), 44-52.

Jackson, Y. ve Warren, J. S. (2000). Appraisal, social support, and life events: predicting outcome behavior in school- age children. *Child Development*, 71 (5), 1441- 1457.

Kaniasty, K. ve Norris, F. H. (1993). A test of the social support deterioration model in the context of natural disaster. *Journal of Personality and Social Psychology*, 64 (3), 395-408.

Kapıkıran, Ş. ve Özgüngör, S. (2009). Ergenlerin sosyal destek düzeylerinin akademik başarı ve güdülenme düzeyi ile ilişkileri. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 16 (1), 21-30.

Kawachi, I. ve Berkman, L. F. (2001). Social ties and mental health. *Journal of Urban Health: Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 78 (3), 458-467.

Kehoe, C. E. (2014). *Tuning in to teens: examining the efficacy of an emotion-focused parenting intervention in reducing pre-adolescents' internalising difficulties*. (Doktora tezi). The University of Melbourne.

Kehoe, C. E., Havighurst, S. S. ve Harley, A. E. (2015). Somatic complaints in early adolescence: the role of parents' emotion socialization. *Journal of Early Adolescence*, 35(7), 966-989.

- Kemer, G. ve Atik, G. (2005). Kırsal ve il merkezinde yaşayan lise öğrencilerinin umut düzeylerinin aileden algılanan sosyal destek düzeyine göre karşılaştırılması. *Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 21, 161-168.
- Killilea, B. (2006). *Perceived support among children with learning disorders and the impact of depression and attention deficit hyperactivity disorder*. (Doktora tezi). Southern Illinois University.
- Kim, J. ve Cicchetti, D. (2010). Longitudinal pathways linking child maltreatment, emotion regulation, peer relations, and psychopathology. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 51 (6), 706-716.
- Klimes-Dougan, B., Brand, A. E., Zahn- Waxler, C., Usher, B., Hastings, P. D., Kendziora, K. ve Garside, R. B. (2002). Parental emotion socialization in adolescence: differences in sex, age and problem status. *Soc Dev*, 16: 326-342.
- Lakey, B. ve Cassady, P. B. (1990). Cognitive processes in perceived social support. *Journal of Personality and Social Psychology*, 59 (2), 337- 343.
- Lauw, M. S. M., Havighurst, S. S., Wilson, K. R., Harley, A. E. ve Northam, E. A. (2014). Improving parenting of toddlers' emotions using an emotion coaching parenting program: a pilot study of tuning in to toddlers. *Journal of Community Psychology*, 42(2), 169-175.
- Lavasani, M. G., Borhanzadeh, S., Afzali, L. ve Hejazi, E. (2011). The relationship between perceived parenting styles, social support with psychological well-being. *Procedia Social and Behavioral Sciences*, 15, 1852-1856.

- Lepore, S. J., Evans, G. W. ve Schneider, M. L. (1991). Dynamic role of social support in the link between chronic stress and psychological distress. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61 (6), 899- 909.
- Levitt, M. J. (2005). Social relations in childhood and adolescence: the convoy model perspective. *Human Development*, 48, 28- 47.
- Li, Y., Costanzo, P. R. ve Putallaz, M. (2010). Maternal socialization goals, parenting styles, and social-emotional adjustment among Chinese and European American young adults: testing a mediation model. *The Journal of Genetic Psychology*, 171 (4), 330-362.
- Lingard, H. C. ve Rowlinson, S. (2006). Sample size in factor analysis: why size matters. *Research Gate*.
- Logan, D. E. ve Graham- Bermann, S. A. (1999). Emotion expression in children exposed to family violence. *Journal of Emotional Abuse*, 1(3), 39-64.
- Lollar, D. ve Cordero, J. F. (2007). Prenatal and perinatal factors in child development: A commentary. *School Psychology Quarterly*, 22 (1), 8- 12.
- Lumley, M. N. ve Harkness, K. L. (2007). Specificity in the relations among childhood adversity, early maladaptive schemas, and symptom profiles in adolescent depression. *Cogn Ther Res*, 31, 639- 657.
- Lunding, S. H. ve Hoffart, A. (2016). Perceived parental bonding, early maladaptive schemas, and outcome in schema therapy of cluster c personality problems. *Clinical Psychology and Psychotherapy*, 23, 107-117.
- Maiter, S., Alaggia, R. ve Trocmé, N. (2004). Perceptions of child maltreatment by parents from the Indian subcontinent: Challenging myths about culturally based abusive parenting practices. *Child Maltreatment*, 9 (3), 309-324.

- Malecki, C.K. ve Demaray, M. K. (2002). Measuring perceived social support: development of the child and adolescent social support scale (CASSS). *Psychology in the schools*, (39)1.
- Malecki, C.K. ve Demaray, M. K. (2006). Social support as a buffer in the relationship between socioeconomic status and academic performance. *School Psychology Quarterly*, 21 (4), 375-395.
- Malo, C., Moreau, J., Chamberland, C., Léveillé, S. ve Roy, C. (2004). Parental cognition, emotions, and behaviors associated with the risk of psychological maltreatment of preschoolers. *Journal of Emotional Abuse*, 4(2), 1-26.
- Masten, A. S., Best, K. M. ve Garmezy, N. (1990). Resilience and development: Contributions from the study of children who overcome adversity. *Development and Psychopathology*, 2(4), 425-444. doi: 10.1017/S0954579400005812.
- Masten, A. S. ve Coatsworth, J. D. (1998). The development of competence in favorable and unfavorable environments: Lessons from research on successful children. *American Psychologist*, 53 (2), 205- 220.
- Masten, A. S., Cutuli, J. J., Herbers, J. E. ve Reed, M. G. J. (2009). Resilience in development. İçinde Snyder, C. R. & Lopez, S. J. (Ed.), *The Oxford handbook of positive psychology*. (pp. 117-131). New York: Oxford University Press. https://books.google.com.tr/books?hl=tr&lr=&id=NWF-AwAAQBAJ&oi=fnd&pg=PA117&dq=masten+reed+2002+resilience+in+development&ots=W7cog-H4yo&sig=NRT39PujCWnxX5l8OUUnQVWs7Uq4&redir_esc=y#v=onepag

[e&q=masten%20reed%202002%20resilience%20in%20development&f=false](https://www.researchgate.net/publication/232724828_The_cultural_regulation_of_emotions)
se adresinden elde edildi.

McCarthy, M. C. ve Lumley, M. N. (2012). Sources of emotional maltreatment and the differential development of unconditional and conditional schemas. *Cognitive Behaviour Therapy*, 41 (4), 288- 297.

McElwain, N. L., Halberstadt, A. G. ve Volling, B. L. (2007). Mother and father reported reactions to children's negative emotions: relations to young children's emotional understanding and friendship quality. *Child Development*, 78 (5),1407-1425.

Messman- Moore, T. L. ve Coates, A. A. (2007). The impact of childhood psychological abuse on adult interpersonal conflict. *Journal of Emotional Abuse*, 7 (2), 75- 92.

Mesquita, B. ve Albert, D. (2007). The cultural regulation of emotions. İçinde James J. Gross (Ed.) *The Handbook of Emotion Regulation*. (pp. 486-503). New York: Guilford Press.https://www.researchgate.net/publication/232724828_The_cultural_regulation_of_emotions adresinden elde edildi.

Mirabile, S. P., Scaramella, L. V., Sohr-Preston, S. L. ve Robison, S. D. (2009). Mothers' socialization of emotion regulation: the moderating role of children's negative emotional reactivity. *Child Youth Care Forum*, 38, 19- 37.

Moor, A. ve Silvern, L. (2006). Identifying pathways linking child abuse to psychological outcome. *Journal of Emotional Abuse*, 6(4), 91-114.

- Mullen, P. E., Martin, J. L., Anderson, J. C., Romans, S. E. ve Herbison, G. P. (1996). The long term impact of the physical, emotional, and sexual abuse of children: a community sample. *Child Abuse & Neglect*, 20(1), 7-21.
- Norris, F. H. ve Kaniasty, K. (1996). Received and perceived social support in times of stress: a test of the social support deterioration deterrence model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 71 (3), 498- 511.
- Olsson, C. A., Bond, L., Burns, J. M., Vella- Brodrick, D. A. ve Sawyer, S. M. (2003). Adolescent resilience: a concept analysis. *Journal of Adolescence*. 26, 1- 11.
- Öz, F. ve Yılmaz, E. B. (2009). Ruh sağlığının korunmasında önemli bir kavram: Psikolojik sağlamlık. *Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Hemşirelik Dergisi*, 16(3), 82- 89.
- Pollak, S. D., Cicchetti, D., Hornung, K. ve Reed, A. (2000). Recognizing emotion in faces: developmental effects of child abuse and neglect. *Developmental Psychology*, 36 (5), 679-688.
- Popliger, M. E. (2005). *Domain specificity and perceived social support across raters for children with emotional and behavioral difficulties*. (Yüksek lisans tezi). McGill University, Montreal, Canada.
- Procidano, M.E. ve Heller, K. (1983). Measures of perceived social support from friends and from family: three validation studies. *American Journal of Community Psychology*, 11(1).
- Ramsden, S. R. ve Hubbard, J. A. (2002). Family expressiveness and parental emotion coaching: their role in children's emotion regulation and aggression. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 30(6), 657- 667.

- Roemmele, M. ve Messman- Moore, T. L. (2011). Child abuse, early maladaptive schemas, and risky sexual behavior in college woman. *Journal of Child Sexual Abuse*, 20 (3), 264- 283.
- Ross, L. T., Lutz, C.J. ve Lakey, B. (1999). Perceived social support and attributions for failed support. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 25(7), 896-908.
- Root, A. K. ve Stifter, C. (2010). Temperament and maternal emotion socialization beliefs as predictors of early childhood social behavior in the laboratory and classroom. *Parenting: Science and Practice*, 10, 241-257.
- Saarni, C. (1999). *The Development of Emotional Competence*. New York: Guilford Publications.
- Sable, P. (1998). Almost all in the family: emotionally abusive attachments. *Journal of Emotional Abuse*, 1(2), 51-67.
- Sarason, B. R., Pierce, G. R., Bannerman, A. ve Sarason, I. G. (1993). Investigating the antecedents of perceived social support: Parents' views of and behavior toward their children. *Journal of Personality and Social Psychology*, 65 (5), 1071-1085.
- Sarason, I. G., Levine, H. M., Basham, R. B. ve Sarason, B. R. (1983). Assessing social support: the social support questionnaire. *Journal of Personality and Social Psychology*, 44 (1), 127- 139.
- Sattler, J. M. (1998). *Clinical and forensic interviewing of children and families: Guidelines for the mental health education, pediatric, and child maltreatment fields*. Jerome M. Sattler Publisher, Inc.: San Diego CA

- Scaramella, L. V. ve Leve, L. D. (2004). Clarifying parent-child reciprocities during early childhood: the early childhood coercion model. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 7 (2), 89- 106.
- Schwartz, O. S., Sheeber, L. B., Dudgeon, P. ve Allen, N. B. (2012). Emotion socialization within the family environment and adolescent depression. *Clinical Psychology Review*, 32, 447-453.
- Scrimgeour, M. B., Davis, E. L. ve Buss, K. A. (2016). You get what you get and you don't throw a fit!: emotion socialization and child physiology jointly predict early prosocial development. *Developmental Psychology*, 52 (1), 102-116.
- Sedlak, A. J., Mettenburg, J., Basena, M., Petta, I., McPherson, K., Greene, A. ve Li, S. (2010). *Fourth national incidence study of child abuse and neglect (NIS-4): Report to congress*. Washington, DC: U.S. Department of Health and Human Services, Administration for Children and Families.
- Shahar, G. ve Henrich, C. C. (2016). Perceived family social support buffers against the effects of exposure to rocket attacks on adolescent depression, aggression, and severe violence. *Journal of Family Psychology*, 30 (1), 163-168.
- Shaffer, A., Suveg, C., Thomassin, K. ve Bradbury, L. L. (2012). Emotion socialization in the context of family risks: links to child emotion regulation. *J Child Fam Stud*, 21, 917- 924.
- Shipman, K., Edwards, A., Brown, A., Swisher, L. ve Jennings, E. (2005). Managing emotion in a maltreating context: a pilot study examining child neglect. *Child Abuse & Neglect*, 29, 1015-1029.

- Shipman, K. L., Schneider, R., Fitzgerald, M. M., Sims, C., Swisher, L. ve Edwards, A. (2007). Maternal emotion socialization in maltreating and non-maltreating families: implications for children's emotion regulation. *Social Development*, 16 (2), 268-285. doi: 10.1111/j.1467-9507.2007.00384.x
- Shomaker, L. B. ve Furman, W. (2009). Parent- adolescent relationship qualities, internal working models, and attachment styles as predictors of adolescents' interactions with friends. *Journal of Social and Personal Relationships*, 26 (5), 579-603.
- Shor, R. (1999). Inappropriate child rearing practices as perceived by Jewish immigrant parents from the former soviet union. *Child Abuse & Neglect*, 23(5), 487-499.
- Sidebotham, P., Golding, J. ve The ALSPAC Study Team. (2001). Child maltreatment in the "children of nineties": a longitudinal study of parental risk factors. *Child Abuse & Neglect*, 25, 1177-1200.
- Smith Slep, A. M. ve O'Leary, S. G. (2007). Multivariate models of mothers' and fathers' aggression toward their children. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 75 (5), 739- 751.
- Spence, M. J. ve DeCasper, A. J. (1987). Prenatal experience with low- frequency maternal- voice sounds influence neonatal perception of maternal voice samples. *Infant Behavior and Development*, 10, 133- 142.
- Stansbury, K. ve Zimmermann, L. K. (1999). Relations among child language skills, maternal socialization of emotion regulation, and child behavior problems. *Child Psychiatry and Human Development*, 30(2), 121-142.

- Stewart, M., Reid, G. ve Mangham, C. (1997). Fostering children's resilience. *Journal of Pediatric Nursing*, 12 (1), 21- 31.
- Sullivan, P. M. ve Knutson, J. F. (1998). The association between child maltreatment and disabilities in a hospital- based epidemiological study. *Child Abuse & Neglect*, 22(4), 271-288.
- Sümer, N., Aktürk, E. G. ve Helvacı, E. (2010). Anne- baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.
- Şimşek, S. ve Cenkseven-Önder, F. (2011). Ergenlerde davranış problemlerinin, anne-babadan ve öğretmenlerden algılanan duygusal istismar açısından incelenmesi. *Elementary Education Online*, 10(3), 1124-1137.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2007). *Using Multivariate Statistics*. Pearson Education Inc., Boston. http://hbanaszak.mjr.uw.edu.pl/TempTxt/ebooksclub.org_Using_Multivariate_Statistics_5th_Edition_.pdf adresinden elde edildi.
- Tackett, K. K., Lyon, K., Taliaferro, G. ve Little, L. (2005). Why child maltreatment researchers should include children's disability status in their maltreatment studies. *Child Abuse & Neglect*, 29, 147-151.
- Taillieu, T. L., Brownridge, D. A., Sareen, J. ve Afifi, T. O. (2016). Childhood emotional maltreatment and mental disorders: results from a nationally representative adult sample from the United States. *Child Abuse & Neglect*, 59, 1-12.
- Tardy, C. H. (1985). Social support measurement. *American Journal of Community Psychology*, 13(2), 187-202.

- Teicher, M. H., Samson, J. A., Polcari, A. ve McGreenery, C. E. (2006). Sticks, stones, and hurtful words: relative effects of various forms of childhood maltreatment. *American Journal of Psychiatry*, 163 (6), 993-1000.
- Thoits, P. A. (1982). Conceptual, methodological, and theoretical problems in studying social support as a buffer against life stress. *Journal of Health and Social Behavior*, 23, 145- 159.
- Traş, Z. ve Arslan, E. (2013). Ergenlerde sosyal yetkinliğin algılanan sosyal destek açısından incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 12 (4), 1133- 1140.
- Tyler, K. A. (2006). The impact of support received and support provision on changes in perceived social support among older adults. *J. Aging and Human Development*, 62(1), 21- 38.
- Uchino, B. N.(2004). *Social Support and Physical Health : Understanding the Health Consequences of Relationships*. New Haven, CT, USA: Yale University Press, ProQuest ebrary. Web. 13 Şubat 2016.
- Uslu, R. I., Kapçı, E. G., Yıldırım, R. ve Öney, E. (2010). Sociodemographic characteristics of Turkish parents in relation to their recognition of emotional maltreatment. *Child Abuse & Neglect*, 34, 345-353.
- Ustabaş, S. (2011). *İlköğretim 8. sınıf öğrencilerinin saldırganlık ve algılanan sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ünlü, H. (2001). *Lise öğrencilerinin algıladığı sosyal desteğin ve ego kimlik statülerinin sosyo ekonomik düzey ve cinsiyete göre incelenmesi*.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Waller, G., Meyer, C. ve Ohanion, V. (2001). Psychometric properties of the long and short versions of Young schema questionnaire: Core beliefs among bulimic and comparison woman. *Cognitive Therapy and Research*, 25 (2), 137- 147.
- Walsh, S. D., Edelstein, A. ve Vota, D. (2012). Suicidal ideation and alcohol use among ethiopian adolescents in Israel. *European Psychologist*, 17 (2), 131-142.
- Wang, Q. (2001). “Did you have fun?” American and Chinese mother- child conversations about shared emotional experiences. *Cognitive Development*, 16, 693-715.
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S. ve Harley, A. E. (2012). Tuning in to Kids: an effectiveness trial of a parenting program targeting emotion socialization of preschoolers. *Journal of Family Psychology*, 26 (1), 56-65.
- Wilson, K. R., Havighurst, S. S. ve Harley, A. E. (2014). Dads tuning in to kids: piloting a new parenting program targeting fathers’ emotion coaching skills. *Journal of Community Psychology*, 42 (2), 162-168.
- Windle, M. ve Mason, W. A. (2004). General and specific predictors of behavioral and emotional problems among adolescents. *Journal of Emotional and Behavioral Disorders*, 12 (1), 49- 61.
- Witkiewitz, K. ve Dodge- Reyome, N. (2001). Recollections of childhood psychological maltreatment and self-reported eating disordered behaviors in undergraduate college females. *Journal of Emotional Abuse*, 2(1), 15-29.

- Wong, M. S., McElwain, N.L. ve Halberstadt, A. G. (2009). Parent, family, and child characteristics: Associations with mother and father- reported emotion socialization practices. *Journal of Family Psychology*, 23 (4), 454- 463.
- WHO (2016, Eylül). Child maltreatment. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/> adresinden elde edildi.
- Yağmurlu, B. ve Altan, Ö. (2010). Maternal socialization and child temperament as predictors of emotion regulation in Turkish pre-schoolers. *Infant and Child Development*, 19, 275- 296.
- Xu, Y., Farver, J. A., Zhang, Z., Zeng, Q., Yu, L. ve Cai, B. (2005). Mainland Chinese parenting styles and parent- child interaction. *International Journal of Behavioral Development*, 29 (6), 524-531.
- Yap, M. B. H., Allen, N. B. ve Ladouceur, C. D. (2008). Maternal socialization of positive affect: the impact of invalidation on adolescent emotion regulation and depressive symptomatology. *Child Development*, 79 (5), 1415-1431.
- Yardımcı, F. ve Başbakkal, Z. (2009). İlköğretim öğrencilerinde algılanan sosyal destek ile öz- yeterlik ilişkisinin incelenmesi. *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi*, 18 (3), 157-166.
- Yıldırım, I. (1997). *Algılanan sosyal destek ölçeğinin geliştirilmesi güvenilirliği ve geçerliği. Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13, 81-87.
- Yıldırım, I. (2006). Akademik başarının yordayıcısı olarak gündelik sıkıntılar ve sosyal destek. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 30, 258-267.
- Yılmaz, H. ve Sipahioğlu, Ö. (2012). Farklı risk gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının incelenmesi. *İlköğretim Online Dergisi*, 11(4), 927-944.

Young, J. E. ve Lindemann, M. D. (1992). An integrative schema- focused model for personality disorders. *Journal of Cognitive Psychotherapy*, 6 (1), 11- 23.

EKLER

EK 1- Bilgilendirilmiş Onam Formları

ANNE BABA ONAM FORMU

Değerli anne ve babalar,

Bu çalışma Klinik Psikoloji Yüksek Lisans programı kapsamında, anne babaların çocuklarının duygularına verdikleri tepkiler ile çocukların algıladıkları sosyal destek arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Psikoloji Bölümü öğretim üyesi Pof. Dr. Gülsen ERDEN danışmanlığında yürütülmektedir.

Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayanmaktadır. Anketler rahatsızlık verici sorular içermemektedir ancak sorulardan dolayı ya da başka herhangi bir nedenle kendinizi iyi hissetmezseniz soruları cevaplamayı yarıda bırakabilirsiniz. Araştırmada bireysel herhangi bir değerlendirme yapılmayacak, yanıtlar toplu bir değerlendirmeye alınacaktır. Araştırmada sizin ya da çocuğunuzun kimliği ile ilgili herhangi bir bilgi istenmemektedir. Cevaplarınız tamamen gizli tutulacak ve araştırmacı tarafından saklanacaktır.

Araştırmadan sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için cevaplarınızın samimi olması oldukça önem taşımaktadır. Lütfen hiçbir soruyu atlamadan hepsini yanıtlayınız.

Çocuğunuzun araştırmaya katılıp katılmayacağı yine sizin onay verip vermemenize bağlıdır.

Araştırma hakkında herhangi bir sorunuz olduğunda araştırmacı ile ozturkcansuu@gmail.com adresinden iletişime geçebilirsiniz.

Araştırmaya olan değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Yukarıdaki bilgilendirmeyi okudum. Çocuğumun ve benim araştırmaya katılmasına, elde edilen sonuçların bilimsel yayınlarda kullanılmasına izin veriyorum. (Lütfen kutucuğuy işaretleyin)

ÇOCUKLAR İÇİN ONAM FORMU

Sevgili çocuklar,

Bu araştırma, sizin ailenizden, öğretmenlerinizden ve arkadaşlarınızdan algıladığınız sosyal desteğı incelemek amacıyla yapılan bir çalışmadır.

Bu çalışmaya katılmak gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmada arka sayfalardaki sorulara cevap vermeniz gerekmektedir. Sorulardan dolayı ya da başka herhangi bir nedenle kendinizi iyi hissetmezseniz soruları cevaplamayı yarıda bırakabilirsiniz.

Cevaplarınız üzerinde kim olduğunuzu belirtecek herhangi bir değerlendirme yapılmayacaktır. Cevaplarınız aileniz ya da öğretmenleriniz ile paylaşılmayacaktır.

Araştırmadan sağlıklı sonuçlar elde edilebilmesi için lütfen hiçbir soruyu atlamadan hepsini yanıtlayınız. Soruların doğru ve yanlış yanıtları yoktur. Bu yüzden lütfen içinizden geldiğı gibi, samimi bir şekilde soruları cevaplayınız.

Çalışma ya da sorular hakkında herhangi bir rahatsızlık duyarsanız bana ozturkcansuu@gmail.com adresinden ulaşabilirsiniz.

Değerli katkılarınız için teşekkür ederim.

Bu çalışmaya katılmayı kabul ediyorum, buradan elde edilecek sonuçların bilimsel yayınlarda kullanılmasına izin veriyorum. (Lütfen kutucuğuy işaretleyiniz)

EK 2- Kişisel Bilgi Formu

Cocuğunuzun;

Adı Soyadı:

Cinsiyeti: Kız () Erkek ()

Doğum tarihi: .../.../..... (gün/ay/yıl)

Çocuğunuz kaçınıcı sınıfa gidiyor?.....

Sizin;

Doğum yılınız:

Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

Medeni Durumunuz: Evli () Bekar () Boşanmış ()

Eğitim Durumunuz: Okuma yazma bilmiyor () Okur yazar () İlkokul () Ortaokul () Lise () Üniversite/ Yüksekokul () Lisansüstü ()

Çalışma Durumunuz: Çalışıyor () iseniz mesleğiniz.....

Çalışmıyor ()

Emekli ()

Ailenizin Toplam Aylık Geliri: 0-500 TL () 500-1000 TL () 1000-1500 TL () 1500-2000 TL () 2000- 2500 TL () 2500TL üstü ()

Yaşamınızın büyük kısmını geçirdiğiniz yer?

Köy () Kasaba () Şehir () Metropol – İstanbul, Ankara, İzmir ()

Son altı ayda psikolojik veya psikiyatrik bir tedavi aldınız mı? Evet ()

Hayır ()

Evet ise nedeni:.....

Şu anda psikolojik ya da psikiyatrik bir tedavi alıyor musunuz? Evet ()

Hayır ()

Evet ise nedeni:.....

Ailedeki çocuk sayısı:

EK 3- MEB Araştırma İzni

2016-03-16 14:08 Strateji geliştirme

03122151543 >>

03122132036 P 2/2

T.C.
ANKARA VALİLİĞİ
Milli Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 14588481-605.99-E.2815741
Konu : Araştırma İzni

10.03.2016

ANKARA ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı)

İlgi: a) MEB Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğü'nün 2012/13 nolu Genelgesi.
b) 10/02/2016 tarihli ve 6618 sayılı yazınız.

Enstitünüz Psikoloji Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Cansu ÖZTÜRK'ün "**Anne Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü**" konulu tez kapsamında uygulama talebi Müdürlüğümüzce uygun görülmüş ve uygulamanın yapılacağı İlçe Milli Eğitim Müdürlüğüne bilgi verilmiştir.

Görüşme formunun (14 sayfa) araştırmacı tarafından uygulama yapılacak sayıda çoğaltılması ve çalışmanın bitiminde bir örneğinin (cd ortamında) Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme (1) Şubesine gönderilmesini arz ederim.

Ali GÜNGÖR
Müdür a.
Şube Müdürü

Öztürk, Cansu, Anne Babanın Duygusal İstismar Farkındalığı ile Çocuğun Algıladığı Sosyal Destek Arasındaki İlişkide Duygu Sosyalleştirmenin Aracı Rolü

ÖZET

Bu çalışmada, anne-babanın duygusal istismar konusunda farkındalıkları ile çocuğun çevreden algıladığı sosyal destek arasındaki ilişkide duygu sosyalleştirmenin aracı rolü incelenmiştir. Çalışmanın örneklemini 2016-2017 eğitim ve öğretim yılında ilköğretim okullarının 5-7. sınıflarına devam eden 121 kız (%52,8) ve 108 erkek (%47,2) çocuğu ve onların anne-babaları (173 anne [%75,5]; 55 baba [%24,0]) oluşturmuştur. Veri toplama aşamasında katılımcılara “Kişisel Bilgi Formu”, “Duygusal İstismar Farkındalık Ölçeği (DİFÖ)”, “Çocukların Olumsuz Duygularıyla Başa Çıkma Ölçeği (ÇODBÇÖ)” ve “Çocuklar için Sosyal Desteği Değerlendirme Ölçeği (Ç-SDDÖ)” uygulanmıştır. Araştırma sonuçları, duygusal istismar farkındalığı yüksek olan anne-babaların farkındalığı düşük olanlara göre olumlu duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını daha yüksek sıklıkta; olumsuz duygu sosyalleştirme yaklaşımlarını ise daha düşük sıklıkta kullandıklarını göstermiştir. Yine çocuğun aileden algıladığı sosyal destek ile anne-babaların çocuğun olumsuz duygularına verdikleri “Cezalandırıcı” ve “Küçümseyici” tepkiler ilişkili bulunmuştur. Aynı zamanda, anne-babanın “Cezalandırıcı” duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklığı arttıkça arkadaşlardan algılanan desteğin düştüğü görülmüştür. Yapılan yol analizi sonucunda, duygusal istismar farkındalığının cezalandırıcı duygu sosyalleştirme tepkilerini kullanma sıklığını doğrudan yordadığı; cezalandırıcı tepkilerin aileden algılanan sosyal desteği doğrudan yordadığı; aileden algılanan sosyal desteğin de arkadaşlardan algılanan sosyal desteği doğrudan yordadığı bulunmuştur.

Anahtar sözcükler: duygusal istismar farkındalığı, duygu sosyalleştirme, algılanan sosyal destek, anne-babalık tutumları

Öztürk, Cansu, The Mediation Role Of Emotion Socialization In Relation Between Parental Recognition Of Emotional Maltreatment And Perceived Social Support In Children

ABSTRACT

This research examines the mediator role of emotion socialization in the relationship between parents' recognition of emotional maltreatment and social support perceived by children. Participants of this research are children from 10 to 12 years old, and their parents. In total, 121 girls (52.8%) and 108 boys (47.2%) are surveyed as well as their parents (173 mothers [76.2%] and 55 fathers [24.0%]). In the process of data collection, the research employs "Personal Information Form", "Recognition of Emotional Maltreatment Scale (REMS)", "The Coping with Children's Negative Emotions Scale (CCNES)", "Social Support Appraisal Scale for Children (APP)". Results indicate that parents with higher recognition of emotional maltreatment use positive emotion socialization approaches more oftenly and negative emotion socialization approaches less frequently. Moreover, social support that children perceive from their parents is found to be related with the parents' "Punishing" and "Minimizing" reactions to their children's negative emotions. In addition, higher frequency that parents use "Punishing" socialization reactions is discovered to be decreasing the level of social support that children perceive from their relations with friends as well. Results of the path analysis reveal that the recognition of emotional maltreatment directly predicts the frequency parents use punishing socialization reactions; that the frequency of punishing reactions by parents directly predicts the social support children perceive from their parents; and that the perceived social support from their parents directly predicts the perceived social support from their friends.

Keywords: Recognition of emotional maltreatment, emotion socialization, perceived social support, parental attitudes

